INTER EDUCATION

GLOBAL[®]STUDY-

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal 2024-yil, 2-son

BUXORO - 2024

INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

2024, №2

UZB

Muassis: Buxoro davlat pedagogika instituti

Jurnal Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2023-yil 08 avgust №-111889-sonli guvohnoma bilan roʻyxatga olingan Bosh muharrir: Yadgarov Nodir Djalolovich, pedagogika fanlari doktori, professor Jamoatchilik kengashi raisi:

Mamurov Bahodir Baxshulloyevich, pedagogika fanlari doktori, professor, Buxoro davlat pedagogika instituti rektori

Jurnal Oʻzbekiston Respublikasi OAK Rayosatining 2024 yil 31- yanvardagi 350-son qaroriga asosan pedagogika, psixologiya, san'atshunoslik fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar roʻyxati" ga kiritilgan

Jurnal 2023 yilda tashkil etilgan, 2 oyda bir marta oʻzbek, rus va ingliz tillarida nashr etiladi

«INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY» ilmiy-metodik jurnalidan koʻchirib bosish tahririyatning roziligi bilan amalga oshiriladi

Tahririyat manzili:
200100, Oʻzbekiston Respublikasi, Buxoro shahri Namozgoh koʻchasi 24-uy,
E-mail:
pedagogicalperspective2023@gmail. com
Tel:+998(97) 300-34-00
Jurnal sayti:
intereduglobalstudy.com
Maqolada keltirilgan faktlarning
toʻgʻriligi uchun muallif mas'uldir

TAHRIR HAY'ATI:

Dr.Ihsan Taktash, professor, Yildirim Boyazit nomidagi Anqara universiteti, Turkiya.

Tanirberganov Medeubek Jumataevich, pedagogika fanlari doktori, professor, Qozogʻiston Pedagogika fanlari Akademiyasining akademigi, M. Auyezov Janubiy Qozogʻiston Universiteti, Qozogʻiston

Baydabekov Auez Kenesbekovich, t.f.d., professor, L.N. Gumilyov nomidagi Yevroosiyo milliy universiteti, Qozogʻiston **Chernikova Svetlana Mixaylovna**, pedagogika fanlari doktori, professor, I.S. Turgenev nomidagi Oryol davlat universiteti, Rossiya

Tajixodjayev Zokirxoʻja Abdusattorovich, texnika fanlari doktori, professor, Oʻzbekiston

Qahhorov Siddiq Qahhorovich, pedagogika fanlari doktori, professor, Buxoro davlat universiyeti, Oʻzbekiston

Olimov Shirinboy Sharofovich, pedagogika fanlari doktori, professor, Buxoro davlat universiyeti, Oʻzbekiston

Jo'rayev Husniddin Oltinboyevich, pedagogika fanlari doktori, professor, Buxoro davlat universiyeti, O'zbekiston

Sharif Ramazanovich Baratov, psixologiya fanlari doktori, professor, Buxoro xorojiy tillar va psixologiya instituti, Oʻzbekiston

Nazarov Akmal Mardonovich, psixologiya fanlari doktori (Dsc), professor, Buxoro davlat universiyeti, Oʻzbekiston

Jabborov Xazrat Xusenovich, psixologiya fanlari doktori (Dsc), dotsent, Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti, Oʻzbekiston

Saidova Mohinur Jonpoʻlatovna, pedagogika fanlari doktori (Dsc), professor, Buxoro davlat pedagogika instituti, Oʻzbekiston Qoʻldoshev Rustambek Avezmurodovich, pedagogika fanlari doktori (Dsc), dotsent, Buxoro davlat pedagogika instituti, Oʻzbekiston

Ergashov Mansur Yarashovich, Buxoro davlat pedagogika instituti professori, Oʻzbekiston

Sayfullayeva Dilafro'z Axmadovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Buxoro davlat pedagogika instituti, O'zbekiston

Umarova Sitora Muxlisovna pedagogika fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD). Buxoro davlat pedagogika instituti

Ochilov Farxod Egamberdiyevich, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent, Qarshi davlat universiyeti, Oʻzbekiston

Shovdirov Sunnat Aslanovich, pedagogika fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Navoiy davlat pedagogika instituti, Oʻzbekiston

Mas'ul kotib: Mamurova Dilfuza Islomovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat pedagogika instituti, O'zbekiston

Texnik muxarrir: **Davronov Ismoil Ergashevich**, dotsent, Buxoro davlat pedagogika instituti, Oʻzbekiston

INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

Научно-теоретический и методический журнал

2024, № 2

RU

Учредитель: Бухарский государственный педагогический институт

Журнал зарегистрирован Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан свидетельством №111889 от 08 августа 2023 года.

Главный редактор: Ядгаров Нодир Джалолович, доктор педагогических наук, профессор

Председатель Общественного совета: Мамуров Баходир Бахшуллоевич, доктор педагогических наук, профессор, ректор Бухарского государственного педагогического института

Журнал включен в список национальных изданий, рекомендованных для публикации основных научных результатов диссертаций кандидатов на соискание ученой степени доктора философии (PhD), доктора наук (DSc). Согласно решению Президиума ВАК РУз от 31 января 2024 г. №350. По направлении педагогики, психологии и искусствоведение

Журнал был основан в 2023 году и выпускается раз в два месяца на узбекском, русском и английском языках

Использование научно-методического журнала «INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY» с согласия редакции

Адрес редакции: ул. Намозгох 24, г. Бухара, Республика Узбекистан, 200100, E-mail: pedagogicalperspective2023@gmail. com Tel: +998(97) 300-34-00 Сайт журнала: intereduglobalstudy.com

За достоверность информаций, представленных в статье ответственность, несет автор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Dr.Ихсан Токташ, профессор, Анкаринский университет имени Йылдырыма Беязыта, Турция

Танирбергенов Медеубек Жуматаевич, доктор педагогических наук, профессор, академик Академии педагогических наук Казахстана, Южно-Казахстанский университет им.М. Ауэзова, Казахстан

Байдабеков Ауезу Кенесбекович, д.т.н., пофессор, Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Казахстан

Черникова Светлана Михайловна, доктор педагогических наук, профессор, Орловский государственный университет им. И.С.Тургенева, Россия.

Таджиходжаев Зокирходжа Абдусатторович, доктор технических наук, профессор, Узбекистан

Каххаров Сиддик Каххарович, доктор педагогических наук, профессор, Бухарский государственный университет, Узбекистан Олимов Ширинбой Шарофович, доктор педагогических наук, профессор, Бухарский государственный университет, Узбекистан Жураев Хусниддин Олтинбаевич, доктор педагогических наук, профессор, Бухарский государственный университет, Узбекистан Шариф Рамазанович Баратов, доктор психологических наук, профессор, Бухарский институт иностранных языков и психологии, Узбекистан

Назаров Акмал Мардонович, доктор психологических наук, профессор, Бухарский государственный университет, Узбекистан Жаббаров Хазрат Хусенович, доктор психологических наук, доцент, Ташкентский государственный университет востоковедения, Узбекистан

Саидова Мохинур Жонпулатовна, доктор педагогических наук, профессор, Бухарский государственный педагогический институт, Узбекистан

Кулдошев Рустамбек Авезмуродович, доктор педагогических наук, доцент, Бухарский государственный педагогический институт, Узбекистан

Эргашов Мансур Ярашович, профессор, Бухарского государственного педагогического института, Узбекистан

Сайфуллаева Дилафроз Ахмадовна, доктор философии педагогических наук (PhD), Бухарский государственный педагогический институт, Узбекистан

Умарова Ситора Мухлисовна, доктор философии педагогических наук (PhD). Бухарский государственный педагогический институт

Очилов Фарход Эгамбердиевич, кандидат педагогических наук, доцент Каршинский государственный университет, Узбекистан

Шовдиров Суннат Асланович, доктор философии педагогических наук (PhD), доцент, Навоийский государственный педагогический институт. Узбекистан

Ответственный редактор: Мамурова Дилфуза Исломовна, доктор философии педагогических наук (PhD), доцент, Бухарский государственный педагогический институт, Узбекистан

Технический редактор: Давронов Исмоил Эргашевич, доцент, Бухарский государственный педагогический институт, Узбекистан

INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

Scientific theoretical and methodical journal

2024, № 2

ENG

Founder: Bukhara State Pedagogical Institute

The journal was registered by the Agency of Information and Mass Communications under the Administration of the President of the Republic of Uzbekistan with certificate

No. 111889 dated August 08, 2023

Editor-in-Chief: Yadgarov Nodir Djalolovich, doctor of pedagogical sciences (Dsc), professor Chairman of the Public Council: Mamurov Bakhodir Bakhshulloevich, doctor of pedagogical sciences (Dsc), professor, Rector of the Bukhara State Pedagogical Institute

The journal is included in the list of national publications recommended for publishing the main scientific results of dissertations of candidates for the degree of Doctor of Philosophy (PhD), Doctor of Science (DSc). According to the decision of the Presidium of the Supreme (Higher) Attestation Commission of the Republic of Uzbekistan dated January 31, 2024 No. 350. In the direction of pedagogy, psychology and art science

The journal was founded in 2023 and is published every two months in Uzbek, Russian and English.

Use of the scientific and methodological journal «INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY» with the consent of the editorial board Editorial address: st. Namozgokh 24, Bukhara, Republic of Uzbekistan, 200100, Email: pedagogicalperspective2023@gmail.com Tel:+998(97) 300-34-00

Website of the journal: intereduglobalstudy.com

The information presented in the article. are the responsibility of the author for reliability

EDITORIAL TEAM:

Dr. Ihsan Toktash, professor, Ankara Yıldırım Beyazıt University, Turkey

Medeubek J. Tanirbergenov, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of the Academy of Pedagogical Sciences of Kazakhstan, M. Auezov South Kazakhstan University, Kazakhstan

Auyez Baidabekov, Dr.tech.s., professor, L.N. Gumilev Eurasian National University, Kazakhstan.

Svetlana M. Chernikova, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor I.S. Turgenev, Oryol State University, Russia

Zokirxoʻja A. Tadjixodjayev, doctor of technical sciences, professor, Uzbekistan.

Siddiq Q. Qahhorov, doctor of pedagogical sciences, professor. Bukhara State University, Uzbekistan

Shirinboy Sh. Olimov, doctor of pedagogical sciences, professor, Bukhara State University, Uzbekistan

Khusniddin O. Juraev, doctor of pedagogical sciences, professor. Bukhara State University, Uzbekistan.

Sharif R. Baratov, Doctor of Psychological Sciences, Professor, Bukhara Institute of Foreign Languages and Psychology, Uzbekistan

Nazarov M. Akmal, Doctor of Psychological Sciences, Professor, Bukhara State University, Uzbekistan

Jabbartov Kh. Khazrat, Doctor of Psychological Sciences (Dsc), Associate Professor, Tashkent State University of Oriental Studies, Uzbekistan

Mokhinur J. Saidova, doctor of pedagogical sciences (Dsc), professor, Bukhara state pedagogical institute, Uzbekistan

Kuldoshev A. Rustamdek, doctor of pedagogical sciences (Dsc), Associate Professor, Bukhara state pedagogical institute, Uzbekistan

Mansur Y. Ergashov, professor, Bukhara State Pedagogical Institute, Uzbekistan.

Dilafroz A. Sayfullayeva, Doctor of Philosophy of Pedagogical Sciences (PhD), Bukhara State Pedagogical Institute, Uzbekistan.

Sitora M. Umarova, Doctor of Philosophy of Pedagogical Sciences (PhD), Bukhara State Pedagogical Institute, Uzbekistan.

Farxod E. Ochilov, Doctor of Philosophy of Pedagogical Sciences (PhD), Qarshi State University, Uzbekistan

Sunnat A. Shovdirov, Doctor of Philosophy of Pedagogical Sciences (PhD), Navoi State Pedagogical Instituti, Uzbekistan Managing editor: Dilfuza I. Mamurova, Doctor of Philosophy of Pedagogical Sciences (PhD), associate Professor. Bukhara state pedagogical institute, Uzbekistan.

Technical editor: Ismoil E. Davronov, Doctor of Philosophy of Pedagogical Sciences (PhD), associate Professor. Bukhara state pedagogical institute, Uzbekistan

INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

UZB	Ilmiy-nazariy va metodik jurnal	2024, № 2
B. B. Mamurov,	Jismoniy tarbiya va sportning jamoaning shakllanishiga,	
A. A. Beznosyuk	shaxsning rivojlanishiga ta'siri	8-24
N. D. Yadgarov,	Sitorai mohi xosa saroyi, o'zbekistonning o'rta asrlar	
Taner Aşçı,	buxoro me'morchiligining yozgi qarorgohi, san'at va	
İhsan Toktaş	hunarmandchilik muzeyi sifatida	25-43
M. A. Oʻktamova	Boshlang'ich sinf oʻquvchilarini vatanparvarlik ruhida	
	tarbiyalash	44-52
M. Q. Nazarova	Kosmetik vositalar tarikibidan qoʻrgʻoshin(ii) va	
	kadmiy(ii) ionlarini aniqlash	53-61
D. M. Nosirova	Ezop masallarining tarbiyaviy ahamiyati	62-70
X. M. Djumayeva	Invariantiv tahdidlar va ularning koʻrinishlari	71-78
X. X. Xasanov	Togʻ manzarasi mavzusida kompozisiya ishlash	79-86
X. B. Raxmonqulov	Maktabgacha yoshdagi bolalarni tasviriy qobiliyati va	
	ijodkorligini rivojlantirish	87-94
O. S. Turayev	Tasviriy san'atda rang tasvirning oʻrni va ahamiyati	95-102
S. A. Raximqulova	Surxondaryo kashtali milliy liboslarining taxlili	103-109
S. T. Safarova	Tasviriy san'at mashg'ulotlarida mifologik obrazlar	•
	tasnifi	110-117
A. T. Ermuminov	Badiiy asar kompozitsiyasi va eskizlarini yaratish	118-125

INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

DI.	Научно-теоретический и методический журнал	2024, № 2
RU		2024, I v ≌ 2
Б. Б. Мамуров,	Влияние физкультуры и спорта на	
А. А. Безносюк	формирование коллектива, развитие личности	8-24
Н. Д. Ядгаров,	Дворец ситораи мохи хоса, летняя резиденция	
Ихсан Токташ,	средневековой бухарской архитектуры	
Танер Ащхи	узбекистана, как музей искусств и ремесел	25-43
М. А. Уктамова	Патриотическое воспитание учащихся	
	начальных классов	44-52
М. Q. Назарова	Определение ионов свинца(ii) и кадмия(ii) в	
	косметической продукции	53-61
Д. М. Насирова	Воспитательное значение басен эзопа	
		62-70
Х. М. Джумаева	Инвариантные угрозы и их появления	
		71-78
Х. Х. Хасанов	Работа над композицией на тему горный пейзаж	79-86
Х. В. Рахмонкуло	в Развивать изобразительные способности и	
	творческие способности дошкольников	87-94
О. С. Тураев	Место и значение цветного изображения в	
	изобразительном искусстве	95-102
С. А. Рахимкулов	ва Анализ национальных костюмов	
	сурхандарьинской вышивки	103-109
С. Т. Сафарова	Классификация мифологических образов на	
	уроках изобразительного искусства	110-117
А. Т. Ермуминов	Создание художественных композиций и эскизо	в 118-125

INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY Scientific theoretical and methodical journal

ENG Scientific t	heoretical and methodical journal	2024, № 2
Bahodir B. Mamurov,	The influence of physical education and sports	<u> </u>
Oleksandr O. Beznosiuk	on team formation and personal development	8-24
Nodir D. Yadgarov,	Summer sitora-i mokhi-khossa palace from	1
Taner Aşçı,	medieval bukhara architecture of uzbekistan as	;
İhsan Toktaş	an art and craft museum	25-43
Mehrigiyo A. Uktamova	Factors for forming students' field-related	
	learning competencies in training fine arts	44-52
Maxsuda Q. Nazarova	Linguistomethodical foundations of teaching	
	allusions in foreign literature	53-61
Dilfuza.M. Nosirova	The educational value of aezop's fables	62-70
Xulkarxon. M. Djumaeva	Invariant threats and their appearances	71-78
Holboy Kh. Khasanov	Work on a composition on the mountain	<u> </u>
	landscape theme	79-86
Khamrokul B. Rachmankulov	To develop the visual and creative abilities of	:
	preschoolers	87-94
Olimjon S. Turayev	The place and importance of color image in fine	<u> </u>
	arts	95-102
Sarvinoz A. Rakhimkulova	Analysis of national costumes of surkhandarya	<u> </u>
	embroidery	103-109
Saodat T. Safarova	Classification of mythological images in fine ar	!
	lessons	110-117
Abdijabbar T. Ermuminov	Creating artwork compositions and sketches	118-125

Original peper

DOI:10.24412/2992-9024-2024-2-8-24

ВЛИЯНИЕ ФИЗКУЛЬТУРЫ И СПОРТА НА ФОРМИРОВАНИЕ КОЛЛЕКТИВА, РАЗВИТИЕ ЛИЧНОСТИ

© Б.Б. Мамуров $^{1 \square}$, А.А. Безносюк $^{2 \square}$

¹Бухарский государственный педагогический институт, Бухара, Узбекистан.

²Киевский Национальный университет имени Тараса Шевченко, г.Киев; Кременецкая областная гуманитарно-педагогическая академия им. Тараса Шевченко, г. Кременец, Украина.

АННОТАЦИЯ: в данной статье рассматривается влияние физической культуры и спорта на формирование коллектива, развитие личности. Физическая культура — это неотъемлемая часть общей культуры. Физкультура и спорт влияют на процесс самопознания и самосовершенствования, на формирование воли, нравственно — этическое воспитание. Спорт вырабатывает уверенность в себе и своих силах. Влияние физкультуры и спорта на становление личности человека постоянно возрастает.

Ключевые слова: воспитание, коллектив, личность, спорт, физическая культура.

Для цитирования: Мамуров Б.Б., Безносюк А.А. Влияние физкультуры и спорта на формирование коллектива, развитие личности // Inter education & global study. 2024. № 2.С. 8 – 24. doi:10.24412/2992-9024-2024-2-8-24

JISMONIY TARBIYA VA SPORTNING JAMOANING SHAKLLANISHIGA, SHAXSNING RIVOJLANISHIGA TA'SIRI

© B.B. Mamurov¹⊠, A.A. Beznosyuk²⊠

¹Buxoro Davalt pedagogika instituti, Buxoro, Oʻzbekiston

²Taras Shevchenko nomidagi Kiyev milliy universiteti, Kiyev shahri;Kremenets viloyat gumanitar-pedagogika akademiyasi. Taras Shevchenko, Kremenets shahri, Ukraina.

Annotatsiya: ushbu maqolada jismoniy tarbiya va sport jamoaning shakllanishiga, shaxsning rivojlanishiga ta'siri ko'rib chiqiladi. Jismoniy madaniyat umumiy madaniyatning ajralmas qismidir. Jismoniy tarbiya va sport o'z — o'zini bilish va o'zini takomillashtirish jarayoniga, irodani shakllantirishga, axloqiy va axloqiy tarbiyaga ta'sir qiladi. Sport o'ziga va o'ziga bo'lgan ishonchni rivojlantiradi. Jismoniy tarbiya va sportning inson shaxsini shakllantirishga ta'siri doimiy ravishda o'sib bormoqda.

Kalit so'zlar: ta'lim, jamoa, shaxsiyat, sport, jismoniy tarbiya.

THE INFLUENCE OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS ON TEAM FORMATION AND PERSONAL DEVELOPMENT

© Bahodir B. Mamurov^{1⊠}, Oleksandr O. Beznosiuk^{2⊠}.

¹Bukhara State Pedagogical Institute, Bukhara, Uzbekistan

²Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv; Kremenets Regional Humanitarian and Pedagogical Academy. Taras Shevchenko, Kremenets, Ukraine.

Annotation: this article examines the influence of physical culture and sports on the formation of a team and personal development. Physical culture is an integral part of general culture. Physical education and sports influence the process of self-knowledge and self-improvement, the formation of will, and moral and ethical education. Sport develops self-confidence and self-confidence. The influence of physical education and sports on the development of a person's personality is constantly increasing.

Key words: education, team, personality, sport, physical culture.

For citation: Bahodir B. Mamurov, Oleksandr O. Beznosiuk. (2024) 'The influence of physical education and sports on team formation and personal development', Inter education & global study, (2), pp. 8 – 24. (In Russ).doi:10.24412/2992-9024-2024-2-8-24

В настоящее время роль физической культуры заметно возросла. Физическая культура — это неотъемлемая часть общей культуры. В наше время — время значительных социальных, экономических, политический и других проблем профессионального и бытового порядка очень важно, чтобы человек обладал крепким здоровьем и был стрессоустойчивым. Влияние неблагоприятных факторов на здоровье человека настолько велико, что внутренние защитные функции самого организма не в состоянии справиться с ними. Как показывает опыт, лучшим противодействием неблагоприятным факторам оказались регулярные занятия физической культурой, которые помогли восстановлению и укреплению здоровья людей, адаптации организма к значительным физическим нагрузкам.

Неспроста руководство республики Узбекистан обеспокоено состоянием физической культуры и спорта, вышел Указ Президента республики Узбекистан от 24.01.2020 г. N УП-5924 «О мерах по дальнейшему совершенствованию и популяризации физической культуры и спорта в республике Узбекистан» и Приложение «Концепция развития физической культуры и спорта Республики Узбекистан до 2025 года» [9].

1. Концепция развития физической культуры и спорта в Республике Узбекистан до 2025 года определяет цели, задачи для реализации и основные направления долгосрочного развития сферы физической культуры и спорта, в том числе:

повышение уровня здоровья населения страны к 2025 году;

увеличение количества спортивных школ, укрепление материально-технической базы спортивных образовательных учреждений и повышение эффективности финансового обеспечения;

увеличение общей численности граждан, учащихся и студентов, регулярно занимающихся физической культурой и спортом;

повышение недельной двигательной активности населения путем организации различных массовых спортивных мероприятий среди работников государственных органов, предприятий, организаций и населения;

обеспечение успешного участия спортивной сборной команды Узбекистана в Олимпийских и Паралимпийских играх, мировых, континентальных и Азиатских спортивных соревнованиях;

поэтапное увеличение качественного состава тренеров и специалистов в спортивных образовательных учреждениях, в том числе количества работников с высшим образованием;

поэтапную реализацию системы тесной связи, а также процесса отбора занятий и талантливых молодых спортсменов по принципу "образовательные учреждения - спортивная школа - высший спорт" в воспитании и обеспечении занятости молодежи;

организацию иных современных методов и направлений в сфере спорта;

создание конкурентной среды в системе физической культуры и спорта за счет развития государственно-частного партнерства;

внедрение спортивного паспорта, а также системы его постоянного применения с целью формирования единой базы данных о спортсменах, регулярно занимающихся видами спорта и постоянно участвующих в спортивных соревнованиях;

реализацию на практике пяти инициатив, включающих в себя комплексные меры, направленные на создание дополнительных условий для образования и воспитания молодежи;

поэтапное повышение оплаты труда, материального поощрения и уровня социальной защиты специалистов и работников спортивных образовательных учреждений с целью повышения привлекательности деятельности в сфере физической культуры и спорта [9].

Педагогическая теория формирования коллектива создавалась усилиями многих отечественных педагогов и психологов. Наибольший вклад в разработку проблемы коллектива внес выдающийся украинский педагог А.С. Макаренко [4]. Он творчески переосмыслил классическое образование, принял активное участие в поиске новых решений, определив и разработав ряд новых проблем воспитания. А.С. Макаренко занимался вопросами методологии, теории и организации воспитания. Личность является субъектом воспитательного воздействия при условии, если она выражает интерес коллектива.

Учение Макаренко содержит технологию поэтапного формирования коллектива. Он сформулировал закон жизни коллектива: движение - форма его жизни, остановка - форма его смерти и выделил принципы развития коллектива: гласность, зависимость, ответственность, параллельное действие.

Помимо принципов развития коллектива, А. С. Макаренко [4, с.221]. сформулировал принципы формирования результативного коллектива:

- единство цели и труда коллектива предполагает объединение людей внутри группы не только в общей цели и в общем труде, но и в общей организации труда;
- большая «связанность» коллектива предполагает взаимопеременность состава командиров и подчиненных в течение рабочего дня, недели. Поэтому, в коллективе каждый был вынужденно связан с каждым и в разных отношениях.
- «мажор» (активность) в коллективе, это, прежде всего проявление внутреннего, уверенного спокойствия, уверенности в своих силах, в силах своего коллектива и своем будущем. Этот крепкий мажор должен иметь вид постоянной бодрости, готовности к действию;
- защита проявляется в том, что каждый из членов коллектива должен и обязан отстаивать «своих» перед посторонними;
- торможение это регулирование отношений внутри коллектива и коллектива в целом.

Коллектив как специально организованное объединение формируется не сразу. Ни одно объединение людей изначально не проявляет существенных признаков, которые характеризуют коллектив. Процесс формирования коллектива длительный и проходит через ряд этапов.

Этапы развития коллектива, где требование выступает основным параметром, определяющим его становление, впервые были обоснованы А.С. Макаренко [4]. Необходимым путем в развитии воспитательного коллектива он считал закономерный переход от категорического требования педагога до свободного требования каждой личности к себе на фоне требований коллектива.

Становление коллектива (первоначальное сплочение). Цель данного этапа - превратить организованно оформленную группу в коллектив, где отношения участников определяются содержанием деятельности. Показателями, по которым можно судить о том, что диффузная группа переросла в коллектив, являются мажорные стиль и тон, качественный уровень всех видов предметной деятельности и выделение реально действующего актива. О наличии последнего, в свою очередь, можно судить по проявлениям инициативы со стороны членов коллектива и общей стабильности группы.

Усиление влияния актива. Среди членов группы произвольно выделяются наиболее инициативные люди, необходимо организовать направление данной активности - создать актив группы. Затем происходит постепенное усиление влияния актива. Здесь вступает в силу метод параллельного действия, поскольку руководитель имеет возможность опереться в своих требованиях на группу сотрудников, которые его поддерживают. Однако сам актив должен получить реальные полномочия, и только с выполнением этого условия руководитель вправе предъявить требования к активу, а через него и к отдельным воспитанникам. Таким образом, категорическое требование на этом этапе должно стать требованием коллектива. Если этого нет, то нет и коллектива в истинном смысле.

Расцвет коллектива: характерен более высокий уровень требований к себе, к своим товарищам. Этот этап органично вырастает из второго, сливается с ним. "Когда

требует коллектив, когда коллектив сближается в известном тоне и стиле, работа руководителя становится математически точной, организованной работой", - писал А. С. Макаренко [4, с.238]. Положение, "когда требует коллектив", говорит о сложившейся в нем системе самоуправления. Это не только наличие органов коллектива, но и, главное, наделение их реальными полномочиями, переданными руководителем. Только с полномочиями появляются обязанности, а с ними и необходимость в самоуправлении.

Процесс движения: через коллективный опыт человек предъявляет требования к себе, выполнение нравственных норм переходит в ранг потребности.

Настоящий коллектив должен иметь общую цель, заниматься разносторонней деятельностью, в нем должны быть органы направляющие его жизнь и работу. Важна перспектива движения вперед. Управление коллективом — это увлечь определенной целью, требующей общих усилий труда. «Важна радостная, бодрая, мажорная обстановка», - утверждал А. С. Макаренко [4, с.245].

Известный отечественный психолог А.В. Петровский [6], характеризуя особенности развития коллектива, выделил несколько последовательно сменяющих друг друга фаз.

Адаптация личности в коллективе. Предполагает активное усвоение личностью действующих в данной общности норм и овладение соответствующими формами и средствами деятельности.

Индивидуализация. Порождается противоречием между достигнутой личностью адаптацией в коллективе и неудовлетворенной потребностью в максимальной персонализации.

Интеграция личности в коллективе. Коллектив принимает личность, оценивает ее индивидуальные особенности, а личность, в свою очередь, устанавливает отношения сотрудничества с членами коллектива. В этот период личность имеет возможность наиболее полно проявить свою индивидуальность и творческий вклад в коллектив [6].

Таким образом, на современном этапе при организации процесса формирования коллектива, необходимо учитывать принципы и этапы становления коллектива, внутригрупповую обстановку, которые были выделены и обобщены многими отечественными педагогами и психологами.

Наиболее ярким процессом в педагогической деятельности, в условиях которого возможна совместная деятельность, является процесс физического воспитания.

Физическое воспитание и спорт тесно взаимосвязано с другими сторонами воспитания: умственным, нравственным, трудовым, эстетическим и, следовательно, оказывает большое влияние на развитие человека, им занимающегося, в обществе.

Это объясняется целым рядом причин.

Во-первых, единством цели всех видов воспитания;

во-вторых, диалектикой самого воспитательного процесса, в ходе которого затрагиваются не отдельные стороны человеческой личности, а вся личность в целом;

в-третьих, наличием общей основы, на которой развертывается воспитание, а именно деятельности.

В спорте представлены практически все виды человеческой деятельности:

- познавательная,
- ценностно-ориентационная,
- общение и т.д.

Поэтому в процессе физического воспитания можно активно формировать сознание и поведение людей в нужном направлении.

В процессе спортивных занятий осуществляется умственное воспитание участников. Здесь имеют быть место две связи: непосредственная и опосредованная [1].

Непосредственная связь заключается в том, что в ходе физического воспитания осуществляется прямое воздействие на развитие интеллектуальных качеств занимающихся. В процессе занятия спортивными упражнениями непрерывно возникают двигательные познавательные ситуации, решение которых требует значительного умственного напряжения. Уже простое решение двигательных задач: как сделать движение быстрее, точнее, что надо предпринять, чтобы исправить допущенную ошибку, и т. д.

Умственная деятельность представляет собой цепь мыслительных операций, включающих наблюдение, обобщение, принятие решения. Специфичность умственной деятельности в процессе занятия спортом заключается в тесном взаимодействии между движениями тела и умственными операциями: занимающиеся непрерывно сверяют программу движений с ее фактическим выполнением. В результате закрепляются осознанные связи между мышечными ощущениями, двигательной задачей и способом ее решения. Движения становятся способом познания и освоения окружающего мира.

Опосредованная связь спорта с умственным развитием личности состоит в том, что занятия физическими упражнениями создают необходимый фундамент в виде крепкого здоровья, которое позволяет человеку полноценно выполнять умственную деятельность.

Занятие спортом зачастую используется как средство для снятия умственного напряжения и стимуляции интеллектуальной деятельности.

Занятие спортом зачастую используется как средство для снятия стрессов, и они не переносятся с работы в дом, и от домашних проблем на работу.

В процессе занятия спортом также происходит нравственное развитие личности. Оно направлено на формирование у человека социально ценных качеств, которые определяют его отношение к другим людям, к обществу, к самому себе и в совокупности представляют то, что принято называть нравственной воспитанностью. Эта характеристика - стержневая в определении личности. Ее содержание обусловлено нормами морали, господствующей в обществе.

Спортивная деятельность носит коллективный характер, протекает и подготавливается в присутствии других людей и при их участии. Спортивная команда

представляет собой коллектив со своими психологическими особенностями, в котором между спортсменами складываются определенные отношения.

Занятия спортом развертываются на фоне общения, в коллективе, под руководством инструкторов. Именно общение является самым могучим фактором формирования нравственных качеств занимающихся, с самого начала занятий спортом они начинают сознавать причастность к коллективу и в соответствии с правилами и распоряжениями, учатся управлять своими действиями, соотносить их с действиями других. Так укрепляется воля, вырабатывается дисциплинированность, формируется привычка к соблюдению норм нравственного поведения.

В играх и спортивных соревнованиях заключены богатые возможности для формирования норм коллективного поведения. Овладевая различными командными функциями, воспитуемые учатся не только организовывать свое поведение, но и активно влиять на действия своих товарищей, воспринимать задачи коллектива как свои собственные, мобилизовать деятельность других в интересах команды. При занятими спортом укрепляются такие важные нравственные качества, как ответственность перед коллективом, чувство долга, гордость за успехи команды, университета и т.д[1].

Спортивное соревнование – это состязание (соперничество) людей в игровой форме с целью выяснения преимущества в степени физической подготовленности, в развитии некоторых сторон сознания.

Соревнования позволяют решать педагогические, методические и общественно политические задачи. Во время спортивных соревнований решаются те же педагогические задачи, что и на занятиях физической культурой и спортом в целом, т.е. совершенствование физической, технической, тактической, психической и теоретической подготовленности. Однако при этом все сдвиги, происходящие в организме, превосходят уровень, характерный для тренировочных занятий. Соревнования - одна из действенных мер повышения тренированности спортсмена. Особенно велико значение спортивных соревнований для формирования волевых черт характера. Они также способствуют развитию в целом физкультуры и спорта и позволяют педагогически воздействовать на зрителей.

Спортивные соревнования - яркое, эмоциональное зрелище. Удовольствие от спортивных зрелищ возникает вследствие соучастия в них зрителя, которого привлекает высокий уровень развития двигательных качеств, смелые и решительные действия участников, их высокие достижения [1].

Таким образом, учебно-воспитательный коллектив – это организованная группа, в которой ее члены объединены общими ценностями и целями деятельности, значимыми для всех людей, и в которой межличностные отношения опосредствуются социально и личностно значимым содержанием совместной деятельности. Именно в процессе спортивной деятельности возможно эффективное коллективное образование сотрудников.

Природа коллективных отношений в любых общностях достаточно сложна. В них проявляются как сугубо индивидуальные качества личности - её эмоциональные и

волевые свойства, интеллектуальные возможности, так и усвоенные личностью нормы и ценности общества. В коллективных отношениях человек реализует себя, отдавая обществу воспринятое в нем. Именно активность личности, её деяния являются важнейшим звеном таких отношений.

В группах складываются межличностные отношения, отражающие взаимосвязи участников этих групп в конкретно-исторической ситуации развития общества. Несмотря на то, что проявления межличностных отношений в каждой конкретной группе имеют свою неповторимую историю, на разных возрастных этапах действуют общие закономерности их становления и развития.

Коллективность заключается в том, что, объединяя людей общими социальными и производственными интересами, она ставит высшей своей целью создание условий для раскрытия индивидуальности каждого члена общества и отвечает за реализацию полноценного развития личности. В результате развития своих членов развивается и сам коллектив: чем ярче и богаче индивидуальность, выше уровень развития каждого члена коллектива, тем более дееспособным, человечным в общественном своем качестве является и коллектив в целом. Суть коллективизма не сводится к совместной деятельности для достижения общей цели. И даже не сводится к умению жить сообща, вместе решая все вопросы. Состояние и зрелость коллектива определяется тем, насколько социальное, общественное прониклось личным, индивидуальным интересом. Отличительной особенностью коллектива является его интеграция с другими группами на основе направленности на более широкие социально значимые цели.

Физическая культура и спорт приобрели в наше время такую социальную силу и значимость, аналога каким в истории общества они не имели, пожалуй, никогда.

Физическая культура и спорт являются не только эффективным средством физического развития человека, укрепления и охраны его здоровья, сферой общения и проявления социальной активности людей, разумной формой организации и проведения их досуга, но бесспорно влияют и на другие стороны человеческой жизни: авторитет и положение в обществе, трудовую деятельность, на структуру нравственно - интеллектуальных характеристик, эстетических идеалов и ценностных ориентаций. Причём это касается не только самих спортсменов, но и тренеров, судей, зрителей. Одновременно физкультура и спорт сами подвержены «обратной» связи со стороны других социальных институтов и явлений общественной жизни. Физкультура и спорт предоставляют каждому члену общества широчайшие возможности для развития, утверждения и выражения собственного «я», для сопереживания и сопричастия спортивному действию как процессу творчества, заставляют радоваться победе, огорчаться поражением, отражая всю гамму человеческих эмоций, и вызывают чувство гордости за беспредельность потенциальных возможностей человека.

В Узбекистане физическая культура и спорт рассматриваются как одно из важнейших средств воспитания человека, гармонически сочетающего в себе духовное богатство, моральную чистоту и физическое совершенство.

Спорт — очень сложен и порой противоречив. Поэтому влияние его на становление личности не однозначно. Поэтому сами спортсмены видят в спорте, ценят в нём то одну, то другую его сторону. Работа над собой, большие физические и волевые напряжения, борьба за лучший результат, за победу в соревновании воспринимают и осмысливаются спортсменам и по-разному.

Совершено очевидно, что, занимаясь спортом, человек в первую очередь совершенствует и укрепляет свой организм, своё тело, свою способность управлять движениями и двигательными действиями. Это очень важно. Ещё в 1930 году, в монографии, посвящённой психологии физической культуры, профессор А.П. Нечаев [5] писал: «Пора, наконец, признать, что нельзя говорить о полном воспитании там, где отсутствует воспитание движений. Ловкость, выносливость и настойчивость, в известном смысле, могут быть названы мускульными добродетелями, а утомляемость, апатия, капризное настроение, скука, беспокойство, рассеянность и неуравновешенность - мускульными пороками» [5, с.45].

Спорт, вне всякого сомнения - одно из главных средств воспитания движений, совершенствования их тонкой и точной координации, развития необходимых человеку двигательных физических качеств. Но не только. В процессе занятий спортом закаляется его воля, характер, совершенствуется умение управлять собой, быстро и правильно ориентироваться в разнообразных сложных ситуациях, своевременно принимать решения, разумно рисковать или воздерживаться от риска. Спортсмен тренируется рядом с товарищами, соревнуется с соперниками и обязательно обогащается опытом человеческого общения, учится понимать других.

Как, благодаря чему приходит к людям смелость, сила, быстрота и осмотрительность, умение не сдаваться и радоваться победе других — все те лучшие волевые и физические качества, которыми спорт венчает пропорционально, конечно, личному вкладу каждого, кто к нему приобщается? И пусть мы знаем, что роль спорта в воспитании «нового человека, гармонически сочетающего в себе духовное богатство, моральную чистоту и физическое совершенство» велика и многозначительна, нелишне привести здесь высказывания тех, кто целиком посвятил себя этой деятельности и добился известных результатов, личных и общественных.

Спорт наряду с живописью, ваянием, музыкой и балетом постепенно убеждает людей, что человеческое совершенство - одна из прекраснейших ценностей жизни. Так говорят даже философы, и их слова созвучны с суждениями спортивной общественности. Многие говорят, что высший смысл спорта в раскрытии способностей человека. И не только физических. Спорт делает человека естественнее, ближе к тому идеалу, когда сглаживается жестокое противоречие с мудростью природы, наделившей всё живое радостью жизни. Эта мысль близка к философскому обобщению человеческого бытия.

«Десять лет, проведённых в большом спорте, - рассказывает о себе известный горнолыжник Жан-Клод Килли, - были годами борьбы. Я столкнулся со всем, что формирует характер. Были тяготы и лишения, радости побед и горечь поражений, узнал я и самое прекрасное, что есть на свете, - людскую дружбу» [8].

И эти слова прямо дополняют высказывание замечательного гимнаста Юрия Титова. В одном из своих выступлений он заявил: «Ведь это и есть, пожалуй, самое интересное в спорте – душевные, товарищеские отношения между людьми, тут прямое проявление высших нравственных достоинств человека. А чего стоит, например, борьба атлета за самого себя, за собственные возможности, за преодоление, казалось бы, недосягаемых рубежей?..» [8].

В высказываниях представителей разных социально-политических систем много общего. Все больше спортсмены, кроме борьбы, столь характерной для спорта, видят в нём искренность отношений, дружбу и доброжелательность между людьми. Это не случайно. Спортивная, особенно соревновательная деятельность — личностно значима, трудна. Она требует больших и физических сил. В жестоком соперничестве, безусловно, полнее и ярче, чем в обыденности, проявляется и всякая человеческая личность, и каждая черта характера. Тут напряжённее выступают чувства, полнее проявляется воля. Именно, когда тебе трудно, ты весь раскрываешься в порыве. Следовательно, спорт для человека — могучее средство самопознания, самовыражения, самоутверждения.

А представьте себе, как важно уметь человеку предвидеть возможные неожиданности, чтобы быть к ним готовыми, точно и быстро реагировать. Такое умение называют антиципацией.

В спортивной деятельности значение антиципации проявляется особенно ярко. Говорят, что различные уровни антиципации позволяют спортсмену заранее готовить мышцы к предстоящей работе путём оптимизации их тонуса; создают условия для возобновления, восстановления, закрепления заученного действия — двигательного навыка; сокращать время реакции, уменьшать величину пространственной и временной ошибок, своевременно и точно выполнять движения; слаженно и скоординировано выполнять сложные двигательные действия; разгадывать замыслы противника; согласовывать свои действия с действиями всей команды. Антиципация крайне необходима, она успешно совершенствуется у человека, занимающегося спортом. Антиципация, в частности, предполагает умение быстро и точно, в короткие промежутки времени увидеть и оценить сразу несколько сигналов, мгновенно принять правильное решение. Эти замечательные качества развивают спортивные игры — баскетбол, волейбол и другие.

Формирование воли. Благодатная возможность развития и совершенствования воли человека через спорт ни у кого сомнений не вызывает. Слишком часто и много мы сталкиваемся с настоящими проявлениями воли на аренах и финишных прямых. Спорт не только развивает мускулы, но и закаляет дух. Мать победителя Сиднейской Олимпиады с гордостью говорит о неузнаваемости сына после того, как он стал заниматься спортом: «Не стало проблем с учёбой, расширился интерес ко всему хорошему. На его примере я убеждалась: полезен человеку спорт. Научившись рационально тратить время, мой сын стал требовательнее к себе, собраннее, сдержаннее, а каким примером он стал для других ребят!...» [8].

Совершенствование воли человека в значительной степени второй специфической особенности спортивной деятельности - обязательностью нагрузок и напряжений. Воля человека отчетливо проявляется и развивается в сознательных действиях, направленных на достижение определённых целей и связанных с преодолением препятствий. Спортивные тренировки и соревнования обязательно сопряжены с возникновением разнообразных преград. Проблемы теории и практики волевой подготовки спортсменов привлекают пристальное внимание педагогов – тренеров, специалистов. Над разработкой этих проблем работают многие учёные, среди которых профессор А. Ц. Пуни [7]. В его работе говорится следующее.

Препятствия – это различные предметы и явления, условия и влияния, с которыми человек сталкивается и которые становятся помехами для достижения им сознательно поставленной цели. Препятствия можно разделить на внешние и внутренние. Внешними препятствиями могут быть: техника спортивных упражнений, тактика, ведения спортивной борьбы, условия, в которых проходят соревнования или тренировка (освещенность, температура, влажность, покрытие стадиона или площадки, своеобразие снарядов, инвентаря и т.п.), действия противника, зрителей, судей и др. Внутренними препятствиями могут быть изменения различных систем спортсмена, функционального И психического организма его Возникновение внутренних препятствий связано, как правило, со столкновением с препятствиями внешними. Например, бегун, чтобы не проиграть в состязании, вынужден бежать в высоком темпе, предложенном его противником. Действия противника (высокий темп, в данном случае) – препятствие внешнее. Необходимость выдерживать этот темп (преодолевать внешнее препятствие) вызывает изменения в ряде систем организма спортсмена, т. е. утомление. Это утомление осознаётся спортсменом, может вызвать у него сомнение в своих силах, неуверенность в возможности победить, страх поражения, тревогу. Это – внутренние препятствия. Их тоже надо преодолеть, чтобы достичь успеха [7].

Однако препятствия, с которыми сталкиваются спортсмены, очень разнообразны. Даже в одном и том же виде спорта. Но их разнообразие в различных видах спорта многократно увеличивается. Установлено, что для преодоления разных препятствий требуются различные проявления воли. Например, чтобы выполнить упражнение, связанное с риском, а значит, с преодолением чувства страха (прыжок на лыжах с трамплина или парашютом), необходимо проявить смелость. А чтобы длительно выполнять однообразную работу, связанную с нарастанием утомления, а значит, с чувством усталости и нежеланием действовать (бег на длинные дистанции, лыжные гонки), необходимо проявить настойчивость.

Конкретные проявления воли, обусловленные особенностями препятствий, которые приходится преодолевать, называют волевыми качествами. Психологи спорта определили волевые качества, которые необходимы спортсменам для преодоления возникающих в процессе их деятельности препятствий. Это целеустремлённость, настойчивость и упорство, решительность и смелость, инициативность и самостоятельность, выдержка и самообладание.

Целеустремлённость – проявление воли, характеризующееся ясностью целей и задач, планомерностью деятельности и конкретных действий, сосредоточенностью действий, мыслей и чувств на непреклонном движении к поставленной цели.

Настойчивость и упорство – проявление воли, характеризующееся длительным сохранением энергии и активности в борьбе за достижение цели и преодоление многих, в том числе неожиданно возникающих препятствий.

Решительность характеризующееся смелость проявление воли, своевременностью и обдуманностью их реализации в практических действиях, отсутствием боязни принять ответственность за решение и его исполнение даже в условиях риска и опасности.

Инициативность и самостоятельность – проявление воли, характеризующееся личным почином, новаторством, творчеством и быстротой мышления в действиях, направленных на достижение цели, отсутствием ориентировки на помощь извне, устойчивостью по отношению к внушающим влиянием других людей и их действий.

Выдержка и самообладание – проявление воли, характеризующееся сохранением ясности ума, возможностью управлять мыслями, чувствами и условиях эмоционального возбуждения или подавленности, интенсивных напряжений, утомления, возникновения неожиданных препятствий, неудач и влияния других неблагоприятных факторов.

Но в ряду волевых качеств одно занимает особое положение: без достаточного развития этого качества невозможно использование всех остальных. Это качество целеустремлённость.

Человека целеустремлённого отличает умение направлять свою деятельность, исходя из главного, наиболее важного мотива. В этом есть определённая сложность, из-за которой и требуется проявить волевое качество. Ведь мотивы отличаются не только по степени важности, по мере личной и общественной значимости, но и по времени, т.е. по срокам возможности удовлетворения потребности, осознание которой стало мотивом. По этому временному признаку мотивы можно разделить на близкие и дальние. Часто бывает, что менее значимый, но близкий мотив отдалённый. Происходит пересиливает важный, НО нечто пространственные иллюзии. Если в нескольких километрах от вас находится телебашня, а в руках у вас карандаш, вы можете расположить карандаш перед глазами так, что он будет перекрывать башню и даже казаться крупнее её [7].

Так происходит и с мотивами. Скажем, спортсмен поставил перед собой цель выполнить норматив мастера спорта. Мотивы представляются ему жизненно важными. Он определил и пути достижения этой цели, в частности пятью еженедельными тренировками. Сегодня день тренировки, а друг приглашает посмотреть фильм в кинотеатре. Спортсмен может пойти на тренировку или в кино. Если он пойдёт в кино то мотив, который побуждает его к этому – ближайший.

Человек, у которого недостаточно развита целеустремлённость, часто выбирает близкие мотивы. Ход рассуждений при этом обычно такой: «Ничего страшного, сегодня пропущу, завтра наверстаю, а фильм – любопытно». Следовательно, одним

из наиболее частых внутренних препятствий выступает борьба мотивов. Целеустремлённый человек-сторонник дальней мотивации. Он умеет выбирать главный мотив и долгое время добиваться цели, не поддаваясь воздействиям более близких мотивов. И вместе с тем не всегда просто сделать по-настоящему желанной. Особенно трудно бывает тренерами, работающими с подростками, юношами и девушками.

Итак, чёткое осознание и принятие перспективных и промежуточных целей – необходимое условие формирования и совершенствования целеустремлённости. Это волевое качество, объединяя и как бы цементируя всю структуру остальных волевых компонентов, создаёт условия функционирования личности. Но как же всё — таки развиваются волевые качества? Ответ всё тот же — путём преодоления препятствий. Приобретая опыт их преодоления, спортсмен развивает многие другие качества. В силу этого своей волевой подготовкой спортсмен должен заниматься специально, создавая и преодолевая в ходе многопланового своего тренировочного процесса всё усложняющиеся препятствия.

Степень трудности – понятие относительное. Одно и то же препятствие, будучи сегодня достаточной по степени трудности, потребует для преодоления от спортсмена значительных волевых усилий и тем самым будет способствовать развитию его волевых качеств, а через полгода, когда уровень подготовленности спортсмена возрастёт, это препятствие станет для него лёгким и преодоление его уже не окажет развивающего воздействия на волю спортсмена. Значит, надо, чтобы препятствия усложнялись в соответствии с ростом подготовленности спортсмена. Степень трудности должна соответствовать задачам развития волевых качеств.

В спорте легче, чем в других видах деятельности, определять и дозировать степень трудности, да и сами препятствия встречаются спортсменам чаще, чем людям, не занимающимся спортом. Поэтому спорт наилучшим образом способствует развитию волевых качеств и формированию характера человека [7].

Воспитание уверенности в себе и своих силах. В спорте точнее, чем в любом другом виде деятельности, можно сказать, кто есть кто. Этому способствует, вопервых, достаточно дифференцированная система спортивной классификации: 2 и 1 юношеские разряды; 3, 2, 1 — взрослые, кандидаты в мастера спорта, мастера спорта, мастера спорта международного класса и, наконец, заслуженные мастера спорта. Однако спорту важно не только и не столько то, что определило уровень мастерства, ценнее другое — что может сделать сам спортсмен для своего развития и самосовершенствования.

В любой заданный отрезок времени спортсмен знает, на что он способен. Более того, если он сопоставит, что получалось полгода назад и что теперь, то материал для оценки становится более действенным – определяется эффективность проведённых тренировок, выполненной работы, затраченных усилий.

Значит, в любой момент спортсмен знает, до какой ступени спортивной лестницы он добрался, сколько времени и энергии он затратил на весь подъём и сколько – на переход от предыдущей ступеньки к новой. Он может планировать, когда

и как достигнет следующей, может заглянуть дальше и прикинуть путь к более высокой ступени, о которой мечтает.

Спортивная деятельность позволяет, таким образом, ставить конкретные перспективные и промежуточные цели, контролировать движение, оценивать свою деятельность в связи со сроками достижения промежуточных целей и степенью приближения перспективной. Эта особенность спорта оказывает определённое влияние на формирование тех черт характера человека и особенностей личности, которые обычно не учитываются людьми, по специфике профессии не думающих о том, как спорт влияет на формирование человека. Имеется в виду развитие у личности уверенности в себе и своих силах, развитие возможностей достижения намеченной цели.

Таким образом, спорт может формировать у человека столь необходимую ему в жизни уверенность в себе, в своих силах, преобладающий положительный и стенический эмоциональный фон, оптимизм. Как черту характера. Влияние спорта на развитие этих черт личности во многом связано с организацией всего процесса обучения, воспитания и тренировки спортсмена и особенно с определением перспективных и промежуточных целей, с оценкой деятельности спортсмена на каждом участке его пути к вершине спортивного успеха. А оценка эта даётся многими людьми.

Как спорт помогает оценивать себя. Каждый человек — частица коллектива. Совершенно естественно, что как таковой он оценивается обществом, коллективом в первую очередь по тому, насколько полезен, что даёт другим людям, какие социальные функции выполняет. Однако это оценка, особенно применительно к людям молодым, хотя не к ним одним, основывается не только на том, что и как сейчас делает человек, что он уже даёт обществу, но и на том, что сможет дать в будущем, каковы его потенциальные возможности и перспективы. На то, что и как делает человек и на то, что и как он собирается делать, очень влияет осознание им той конечной цели, которой он хочет достичь. Эта цель в психологии называется уровнем притязаний человека. Значит, уровень притязаний — то, к чему человек стремится, чего хочет, на что, по его собственному мнению, имеет право. Уровень притязаний становится тем необходимым условием, которое побуждает человека к деятельности и определяет постановку конкретных целей в ней [7].

Ещё в прошлом веке американский психолог Джемс [2] предложил формулу: успех-самоуважение - притязания.

Из этой простой формулы видно, что самооценка (пусть Джемс называет её самоуважением) тем выше, чем большего успеха достиг человек. Но вот личностная, субъективная оценка успеха определяется, оказывается не только и не столько объективными какими — то критериями, сколько соответствием достигнутого запланированного, реального результата — заранее намеченной цели. Чем выше эта цель, чем значительнее планы человека, тем труднее ему их осуществить, тем ниже его оценка собственной деятельности, тем меньше у него оснований быть довольным собой.

Таким образом, становиться ясно, что спорт влияет на формирование важной черты личности, в значительной степени, определяющей результативность, плодотворность, полезность человеческой деятельности, её вклад в общее дело. Видно также, что влияние это на уровень притязаний человека может быть разнонаправленным в связи с тем, как протекает жизнь этого человека в спорте. Своеобразие спортивной деятельности формирует и самооценку личности.

Самооценка оказывает влияние на многие и многие сферы жизни. В связи с ней формируется, и проявляются в поведении и деятельности главные отношения человека, определяющие его ценность как члена общества: отношение к самому себе, к другим людям, к обществу, к труду. Конечно, система ведущих, главных отношений человека определяется не только самооценкой, но и другими социальными условиями и факторами. Тем не менее, нет оснований пренебрегать ролью самооценки. Чтобы убедиться в этом, достаточно представить себе влияние противоположных — полярных — самооценок на черты характера человека, определяющиеся основными его отношениями.

Если человек оценивает себя в целом не очень высоко, ему сложно развить и проявить такие черты характера, как самолюбие, гордость, требовательность, критичность, активность, творчество, ответственность отношении к труду. У человека с низкой самооценкой скорее проявляется скромность, пассивность. Наоборот, терпимость, человек, застенчивость, оценивающий, может быть склонен к проявлению честолюбия, малой самокритичности, но большой критичности к другим, эгоцентризма. заносчивости, склонности к лидерству в общении и в деятельности, активности, к отсутствию боязни ответственности и других подобных черт характера.

Спорт для человека, им увлечённого, - дело любимое, значимое, жизненно важное. Поэтому общая самооценка спортсмена очень часто базируется на оценке им преимущественно своих спортивных возможностей, результатов, способностей и перспектив. Добившись определённых успехов в спорте, человек начинает с уважением относиться к самому себе. Высоко оценив себя как спортсмена, он переносит эту оценку на себя как на личность, как на члена общества.

Спорт способствует тому, что формы и оттенки поведения и общения человека становятся шире, богаче. Совершенствуемое в ходе занятий спортом умение быть с людьми, взаимодействовать и общаться с ними переносится на другие сферы жизни и деятельности.

Наверно, правильное поведение и способы общения, воля, способность к саморегуляции, адекватный уровень притязаний и верная самооценка могут возникнуть с большей вероятностью тогда, когда спорт и спортивная деятельность не рассматриваются как самое главное, как самоцель. И пусть победа на первенстве страны, мира, на Олимпийских играх, установление рекорда требуют колоссальной затраты энергии, волевых напряжений, стойкости, мужества, отваги, вполне сопоставимых с теми деяниями человеческими, которые принято называть подвигами, пусть так. И всё – таки рекорд – не для рекорда, победа – не только, чтобы

убедиться, что сильнее соперника. Спорт, спортивная работа, победы – средство, не цель.

Целью нашей статьи было показать влияние физкультуры и спорта на развитие всесторонне развитой личности, что физкультура и спорт не только являются средством укрепления здоровья человека, его физического совершенствования, рациональной формой проведения досуга, средством повышения социальной активности людей, но и существенно влияют на другие стороны человеческой жизни, в первую очередь на трудовую деятельность, нравственные и интеллектуальные качества.

И еще один интересный момент, знаменитый шахматист, чемпион мира Анатолий Карпов много времени уделял физической подготовке. В своей книге «В далёком Багио» (1981) Карпов [3] отмечал: «Отлично изучив меня, Зухарь мог уловить малейшие нюансы в изменении поведения за игрой, что говорило об усталости, нервозности, расхоложенности... Это важно было, чтобы дать потом свои рекомендации, как сидеть, как ходить, думать, наконец. Мы работали и дома. Он наблюдал за нашим анализом сыгранных партий и видел, в какие моменты игра моя была сильнее, а в какие — слабее... Психолог помогал мне советами, как разрядить, как отойти от длительного матчевого напряжения, отдохнуть, отвлечься, позаниматься физкультурой со специальным тренером по физической подготовке» [3, с. 78].

Физкультура и спорт влияют на процесс самопознания и самосовершенствования, на формирование воли, нравственно – этическое воспитание. Спорт вырабатывает уверенность в себе и своих силах.

Год от года спорт становиться сложнее, умнее, интереснее, а активный интерес к спорту проявляет всё большее число людей. А значит – доля влияния физкультуры и спорта на становление личности человека постоянно возрастает.

Рождённый нашим бурным временем, современный спорт сам как бы олицетворяет это время, вбирает в себя его сложный противоречивый характер, является его символом, образом, специфическим носителем его неоднозначных проявлений и проблем.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

- 1. Аржевитина И.Г. Коллектив как средство формирования личности спортсменов. Молодой ученый. Казань. 2021. № 43 (385). С. 298-303.
- 2. Джеймс У. Воля к вере. /Сост. Л.В. Блинников, А.П. Поляков. Москва: Республика, 1997. 431 с.
- 3. Карпов А.Е. В далеком Багио. Москва: Советская Россия, 1981. 191 с.
- 4. Макаренко А.С. Коллектив и воспитание личности. Москва: Педагогика. 1972. 334 с.
- 5. Нечаев А. П. Психология физической культуры. Изд. 2-е (Гиза 1-е), значит. доп. Москва; Ленинград: Госиздат, 1930. 90 с.

- 6. Петровский А.В. Личность. Деятельность. Коллектив Москва: Государственное издательство политической литературы, 1982. 255 с.
- 7. Пуни А.Ц. Волевая подготовка в спорте. Москва: Физкультура и спорт, 1969. 154 с.
- 8. Спорт и формирование личности /URL: http://def.kondopoga. ru/1180508229-sport-i-formirovanie-lichnosti.html (дата обращения: 8.12.2023)
- 9. Указ Президента Республики Узбекистан от 24.01.2020 г. N УП-5924 «О мерах по дальнейшему совершенствованию и популяризации физической культуры и спорта в республике Узбекистан» /URL: https://lex.uz/ru/docs/4711329(дата обращения: 8.03.2024)

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ ABTOPE] [AUTHORS INFO]

Матигоv Bahodir Bakhshulloevich, pedgogika fanları doktori professor, [Мамуров Баходир Бахшуллоевич доктор педагогических наук, профессор]; [Bahodir B. Mamurov, Doctor of Pedagogy, Professor]; manzil: O'zbekiston, Buxoro, Piridastgir ko'chasi,2 [адрес: Узбекистан, Бухара, улица Пиридасгир, 2], [address: Uzbekistan, Bukhara, Piridastgir street, 2nd house];

Вeznosiuk Oleksandr Oleksiyovych, pedgogika fanları doktori professor [Безносюк Александр Алексеевич, доктор педагогических наук, профессор; [Oleksandr O. Beznosiuk, Doctor of Pedagogy, Professor]; manzil: Ukraina, Kiyev, [адрес: Украина, Киев], [address: Ukraine, Kyiv].

Original peper

DOI:10.24412/2992-9024-2024-2-25-43

BİR SANAT VE ZANAAT MÜZESİ OLARAK ÖZBEKİSTAN ORTAÇAĞ BUHARA MİMARİSİNDEN YAZLIK SITORA-I MOKHI-KHOSSA SARAYI

© Nodir D. Yadgarov¹⊠, Taner Aşçı²⊠, İhsan Toktaş³⊠

Özet: Özbekistan Cumhuriyetindeki Buhara'nın ortaçağ Mangıt Hanedanı yazlık saraylarından biri olan 'Ay ve yıldızlar arasındaki en güzel yer' anlamına gelen 'Sitora-i Mokhi-Khossa Sarayı' günümüzde bir sanat ve zanaat müzesi olarak hizmet vermektedir. 19. ve 20. yüzyılların ortaçağ doğu güzel sanatlarının tarihi, tasarımı ve kendine özgü mimarisiyle eşsiz anıtlarından biri olan yapı, dönemin son Buhara Emiri tarafından ulusal mimar, ganç oymacısı ve süsleme sanatçısı Usta Şirin Muradov'un rehberliğinde inşa edilmiştir. Bugün hala ayakta olan tarihi kır saraylarının en güzelidir.

Geleneksel Özbek mimarisinin yanı sıra, Avrupa ve Rus mimari tarzlarının sentezi olan saray, dönemin mimari sanatının zirvesini temsil etmekte, farklı kültürel etkilerin birleşimiyle oluşan mimari karışımla saraya benzersiz bir sanatsal görünüm ve estetik kazandırmaktadır. Sarayın iç mekânlarında, çeşitli odalar ve salonlarında bulunan renkli süslemeler, mozaikler, yaldızlı tavanlar, kapı çerçeveleri ve pencere korkulukları gibi birçok unsurda ince zengin ahşap oyma işçiliğiyle ve ustalıkla işlenmiş sanatsal zarif detaylara sahiptir. Ayrıca, Çin, Japonya ve Rusya gibi ülkelerden gelmiş birçok el işi süslemeler, halılar, mobilyalar ve döşemeler zengin ve lüks bir şekilde dekore edilmiş, dönemin yaşam tarzını ve yerel zanaatkârların sanatsal yeteneklerini yansıtmaktadır.

Özbekistan ve İpek Yolu bölgesinin zengin tarihini ve görkemli mimarisini keşfetmek isteyen ziyaretçiler için büyüleyici ve etkileyici sanat ve estetiği ile büyük öneme sahip Sitorai Mokhi-Khossa Sarayı UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer almaktadır. Özbekistan'ın önemli bir turistik cazibe merkezi olan Sitora-i Mokhi-Khossa Sarayı Buhara'nın ve daha geniş anlamda Özbekistan'ın zengin tarihini ve kültürel mirasını anlamak için eşsiz kanıtlar sunmaktadır. Buhara Emiri ailesinin iç mekân tasarım yaklaşımları, sanat ve estetik anlayışı ve sarayın sahip olduğu mimari kimliğin gelecek nesillere aktarılması önem taşımaktadır.

Bu çalışmada, Sitora-i Mokhi-Khossa Sarayı hem mekân tasarımı açısından hem de kültürel, estetik ve mimari açıdan analizi yapılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Ortaçağ mimarisi, Buhara Emiri, Sitora-i Mokhi-Khossa Sarayı, Usta Şirin Muradov.

Alıntı yapmak için: Nodir D. Yadgarov, Taner Aşçı, İhsan Toktaş. Bir sanat ve zanaat müzesi olarak özbekistan ortaçağ buhara mimarisinden yazlık sitora-i mokhi-khossa sarayi//Inter education & global study. 2024. № 2. Б. 25 – 43. doi:10.24412/2992-9024-2024-2-25-43

¹Buhara Devlet Pedagoji Enstitüsü, Buhara, Özbekistan

²Ankara Yıldırım Beyazıt University, Ankara, Turkey

³Ankara Yıldırım Beyazıt University, Ankara, Turkey

SITORAI MOHI XOSA SAROYI, O'ZBEKISTONNING O'RTA ASRLAR BUXORO ME'MORCHILIGINING YOZGI QARORGOHI, SAN'AT VA HUNARMANDCHILIK MUZEYI SIFATIDA

© N.D. Yadgarov¹⊠, Taner Aşçı²⊠, İhsan Toktaş³⊠

- ¹Buxoro Davlat pedagogika instituti, Buxoro, Oʻzbekiston
- ²Anqara Yildirim Boyazit Universiteti, Anqara, Turkiya
- ³Angara Yildirim Boyazit Universiteti, Angara, Turkiya

ANNOTATSİYA: O'zbekiston Respublikasining Buxoro shahridagi Mangitlar sulolasining o'rta asr yozgi saroylaridan biri bo'lgan "oy va yulduzlar orasidagi eng go'zal joy" degan ma'noni anglatuvchi" Sitor-I Mohi-xossa saroyi " hozirgi kunda dekorativ-amaliy san'at muzeyi bo'lib xizmat qilmoqda. O'zining tarixi, dizayni va noyob arxitekturasi bilan 19-20-asrlarda Sharq tasviriy san'atining noyob yodgorliklaridan biri bo'lgan bino Buxoroning o'sha davrdagi so'nggi amiri tomonidan milliy me'mor, ganch o'ymakori va dekorativ rassom usta Shirin Murodov rahbarligida bezatilgan. Bu bugungi kungacha saqlanib qolgan tarixiy yozgi saroylarining eng chiroylisi.

An'anaviy o'zbek me'morchiligi, shuningdek, Yevropa va rus arxitektura uslublarining sintezi bo'lgan saroy o'sha davrdagi arxitektura san'atining cho'qqisini ifodalaydi, saroyga turli madaniyat ta'siri bilan shakllangan me'moriy aralashma bilan o'ziga xos badiiy ko'rinish beradi. Saroyning ichki qismidagi rang-barang bezaklar, mozaikalar, zarhal shiftlar, eshik ramkalari va deraza panjaralari, turli xonalar va zallar kabi ko'plab elementlar nozik, boy yog'och o'ymakorligi va badiiy nafis detallar bilan bezatilgan. Bundan tashqari, Xitoy, Yaponiya va Rossiya kabi mamlakatlarning ko'plab qo'lda ishlangan bezaklari, gilamlari, mebellari va pollari boy va hashamatli tarzda bezatilgan bo'lib, o'sha davrdagi turmush tarzi va mahalliy hunarmandlarning badiiy iste'dodlarini aks ettiradi.

O'zbekiston va Ipak yo'li mintaqasining boy tarixi va ajoyib arxitekturasi, o'zining ajoyib va ta'sirchan san'ati va madaniyati bilan tanishishni istagan tashrif buyuruvchilar uchun katta ahamiyatga ega bo'lgan Sitorai Moxi-xossa saroyi YUNESKOning Jahon merosi ro'yxatiga kiritilgan. O'zbekistonning asosiy sayyohlik diqqatga sazovor joyi bo'lgan Sitor-I Mohi-xossa saroyi Buxoro va O'zbekistonning boy tarixi va madaniy merosini yanada kengroq anglash uchun noyob dalildir. Saroyning me'moriy o'ziga xosligini kelajak avlodlarga etkazish muhimdir.

Ushbu tadqiqot Sitora y Mohi Xosa saroyini madaniy, estetik va me'moriy nuqtai nazardan tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: o'rta asr me'morchiligi, Buxoro amiri, Sitor-I-Mohi-xossa saroyi, usta Shirin Murodov.

Iqtibos uchun: Yadgarov N.Dj., Taner Aşçı, İhsan Toktaş. (2024) 'Sıtor-ı mohı-xosa saroyı, o'zbekıstonnıng o'rta asrlar Buxoro me'morchılıgınıng yozgı qarorgohı, san'at va hunarmandchılık muzeyı sıfatıda', Inter education & global study, (2), pp. 25 – 43. (Turk tilida). doi:10.24412/2992-9024-2024-2-25-43

SUMMER SITORA-I MOKHI-KHOSSA PALACE FROM MEDIEVAL BUKHARA ARCHITECTURE OF UZBEKISTAN AS AN ART AND CRAFT MUSEUM

- © Nodir D. Yadgarov¹⊠, Taner Aşçı²⊠, İhsan Toktaş³⊠
- ¹Bukhara State Pedagogical Institute, Bukhara, Uzbekistan
- ²Ankara Yildirim Beyazit University, Ankara, Turkey
- ³Ankara Yildirim Beyazit University, Ankara, Turkey

ANNOTATION: 'Sitora-i Mokhi-Khossa Palace', meaning 'The most beautiful place between the moon and the stars', one of the medieval Mangit Dynasty summer palaces of Bukhara in the Republic of Uzbekistan, now serves as an arts and crafts museum. The building, which is one of the unique monuments of the medieval eastern fine arts of the 19th and 20th centuries with its history, design and unique architecture, was built by the last Emir of Bukhara of the period under the guidance of the national architect, ganch carver and decorative artist Master Shirin Muradov. It is the most beautiful of the historical country palaces that are still standing today.

The palace, which is a synthesis of traditional Uzbek architecture as well as European and Russian architectural styles, represents the peak of the architectural art of the period, giving the palace a unique artistic appearance and aesthetics with the architectural mixture formed by the combination of different cultural influences. Many elements such as colorful decorations, mosaics, gilded ceilings, door frames and window railings in the interiors of the palace, various rooms and halls have fine, rich wooden carvings and artistically elegant details. In addition, many handcrafted ornaments, carpets, furniture and flooring from countries such as China, Japan and Russia are richly and luxuriously decorated, reflecting the lifestyle of the period and the artistic talents of local artisans.

Sitorai Mokhi-Khossa Palace, which is of great importance for visitors who want to explore the rich history and magnificent architecture of Uzbekistan and the Silk Road region, with its fascinating and impressive art and aesthetics, is on the UNESCO World Heritage List. A major tourist attraction in Uzbekistan, the Sitora-i Mokhi-Khossa Palace provides unique evidence for understanding the rich history and cultural heritage of Bukhara and Uzbekistan more broadly. It is important to transfer the interior design approaches of the Emir of Bukhara family, their understanding of art and aesthetics, and the architectural identity of the palace to future generations.

In this study, an analysis of the Sitora-i Mokhi-Khosa Palace is carried out from a cultural, aesthetic and architectural perspective.

Key words: Medieval Architecture, Emir of Bukhara, Sitora-i Mokhi-Khossa Palace, Master Shirin Muradov.

For citation: Nodir D. Yadgarov, Taner Aşçı, İhsan Toktaş. (2024) 'Summer sitora-i mokhi-khossa palace from medieval Bukhara architecture of Uzbekistan as an art and craft museum', Inter education & global study, (2), pp. 25 – 43. (In Turkish). doi:10.24412/2992-9024-2024-2-25-43

Yerleşik hayata geçiş ile birlikte insanoğlunun yaşam alanlarında görülen akıl almaz değişim mimarinin gelişim sürecinin de özetini oluşturmaktadır. Tarihi arka plan, kültürel altyapı, teknolojik gelişim, beklenti ve öncelikler mimarinin aldığı biçimin de parametreleri

olmuştur. Bu parametreler sanat ile birleşince emsalsiz mimari değerlerin ortaya çıktığı söylenebilir. Adı geçen parametreleri sanat ile birleştirmeyi başarabilmiş nadir eserlerden biri de günümüz Özbekistan'ın Buhara şehrinde bulunan mimari eserlerden biri olan Sitora-i Mokhi-Khossa Sarayıdır.

Ayrıcalıklı tarihi hikâyesiyle Sitora-i Mohki-Khossa Sarayı, dönemin yöneticilerinin sanata olan yaklaşımlarını göstermesi açısından seçkin eserlerden biridir. Sarayın ilk binaları Mangıt hanedanına ait Buhara Emirliği'nin emirlerinden olan üçüncü ve son Emiri Nasrullah (1826-1860) döneminde yapılmıştır (Resim 1). İnşaat sırasında Emir Nasrullah Han'ın çok sevdiği ve güzelliğini her zaman aya benzettiği eşi Farsça "yıldız" anlamına gelen Sitorabony doğum sırasında ölür. Bunun üzerine Emir Nasrullah saraya Tacikçe'de "Ay ve yıldızlar arasındaki en güzel yer" anlamına gelen (Mukimova, ve Muhhiddinova, 2022). "Sitora-i Mokhi-Khossa" adını vererek onu ölümsüzleştirmek ister. Bu ilk saraydan günümüze adı ve yeri dışında geriye hiçbir şey kalmamıştır (Solekhovich vd., 2023; Sharipovna ve Sherbayevna, 2020).

19. yüzyılın sonlarında (1860-1885) ünlü saray mimarı Ostonkul Khafizov, Emir Muzaffer Han'ın (Resim 2) hükümdarlığı sırasında yeni bir tasarım yapmıştır (Bakhshulloyevich vd., 2021)

Resim 1. Emir Nasrullah (1826-1860)

Resim 2. Emir Muzaffer Han (1860-1885)

Sonrasında mimari yapının büyük bir kısmı ve pitoresk bahçesi Emir Abdülahad Han (1885-1910) (Resim 3) döneminde mimar Hacı Hafız nezaretinde Sitora-i Mokhi-Khossa adını koruyarak inşa edilmiştir. Rus etkisindeki mimarinin çarpıcı bir örneği olan giriş kapısı hala ayaktadır.

Ana binaları ile ikincinin yanında inşa edilen bugün bildiğimiz üçüncü yazlık saray Buhara'nın son emiri Emir Seyyid Muhammed Âlim Han (1911-1920) tarafından yaptırılmıştır (Resim 4). Yazlık saray inşa edildiğinde, Buhara emirinin ailesinin resmi konutları olan Ark Kalesi'nde fazla zaman geçirmedikleri bilinmektedir.

Resim 3. Emir Said Abdülahad Han (1885-1910)

Resim 4. Emir Seyyid Muhammed Âlim Han (1911-1920) (Caravanistan.com, 2021)

Sitora-i Mokhi-Khossa Sarayının baş mimarı, büstü saray bahçesinde duran Buhara asıllı Usta Şirin Muradov'dur. Emir Seyyid Âlim Han, "Sitora-i Mokhi-Khossa" yı dekore etmesi için Usta Şirin'i görevlendirmiştir. 1911'de Usta Şirin Murodov, binanın tasarımını ve yerleşim planını Emir Seyyid Âlim Han'a sunmuştur (Sharipovna ve Sherbayevna, 2020). Emir bunu beğenmiş ve hemen işe başlamasını emretmiştir. Usta, sarayın dekorasyonunda tüm deneyim ve bilgisini kullanmıştır. Marangozluk sanatının en yüksek kurallarına göre yapmıştır. Ancak yazlık konutun yapımında zamanın en iyi Buhara ustalarının yanında iki Rus mühendis Margulis ve Sakovich'de yer almıştır (Advantour.com, 2024) . Buharalı ustalar ve Rus mühendisler, mimarisi, dekoru ve düzeni Avrupa geleneğini anıtsal ve dekoratif sanata yönelik yerel eğilimle uyumlu bir şekilde birleştirilen saray inşasında yer almıştır. Birkaç yıl süren inşaat çalışmaları, benzeri görülmemiş güzellikte bir konutla sonuçlanmıştır. Özbekistan'ın Buhara şehrinde bulunan Sitora-i Mokhi-Khossa sarayının uydu görüntüsü Resim 5'de görülmektedir. Sarayın ana binası ve saray mescidi ile saray yerleşkesinin peyzajı dikkat çekmektedir.

Resim 5. Sitora-i Mokhi-Khossa sarayı yerleşkesinin uydu görüntüsü (Uydu Görüntüsü)

Buhara'nın son emirleri, Saint Petersburg'daki askeri akademiden mezun oldular ve Avrupa mimarisine ve dekoruna oldukça kapıldılar. 1913-1914'te Amir Âlim Khan, eski Buhara'nın güzel bir anıtı olan Sitora-i Mokhi-Khossa'yı doğu ve Avrupa tarzının bir kombinasyonunda inşa etmiştir (Geomerid.com, 2021). Özellikle geleneksel Buhara iç dekorasyonunu koruyan Beyaz Salonunun o döneme ait inceliği ve özenli dekorasyonu ile Ganç oymacılığının mükemmel bir süsleme örneği olduğu söylenebilir (Sharipovna ve Sherbayevna, 2020). Bu sarayın dekorasyonunu dönemin en önemli gançkor ustalarından biri olan Usta Şirin Murodov yapmıştır (Resim 6-8). Saray Şirin'in mimari becerilerinin mükemmelliğini göstermektedir.

Resim 6. Müzenin arazisinde Usta Şirin Muradov anıtı

Resim 7. Usta Şirin Murodov ve Ganç oymacılığı (Sovyet Art, 2024)

Resim 8. Usta Şirin Murodov'un Ganç oymacılığında kullandığı aletler

Buhara'nın efsanevi bir gançkoru (kil ve alçıyla çalışan bir oymacı) olan Usta Şirin Muradov, zanaatı Buhara kuyumcularından babası Usta Murad'dan ve dede Usta Nasır'dan, 14 yaşında öksüz kalmasıyla amcası ünlü gançkor ustası Usta Hayat'tan öğrenmiştir. Özbekistan'da çeşitli tarihi yapıların yenilenmesinde aktif rol alan Usta Şirin Muradov, ünü tüm dünyada bilinen, Özbek mimarisinin gelişmesinde büyük katkıları olan, mesleğine sevgisi ve yorulmak bilmez çalışması ile tanınan yetenekli bir sanatçıdır. Usta Şirin Muradov, ganç oymacılığı geleneklerini ustaca işinde kullanmış, yeni içerik ve biçimlerle zenginleştirmiş, dünyanın ilk ganç oymacılığı ders kitabını yazmış, ilk kez (ganç oymacılığında) çalışmasında desen zemininde ayna kullanmış, harika bir desen parlaklığı ve çekicilik elde etmiştir. Usta Şirin Murodov Buhara Emiri'nin ordusunda bir askerken, Özbekistan Bilimler Akademisi'nin fahri akademisyenliğine kadar uzun bir yol kat etmiştir. 18 Ağustos 1880'de Buhara'da doğan Usta Şirin Murodov, 12 Şubat 1957'de Taşkent'te vefat etmiştir (dkm.gov.uz, 2018; Kalandarova, 2023).

Doğu ve Avrupa (özellikle Rus) mimari tarzlarını mükemmel bir şekilde birleştiren Sitora-i Mokhi-Khossa Sarayı benzersiz bir tarza sahiptir. Sanat ve kitsch arasındaki ince çizgide kültürel geleneklerinin en iyisini sunmak amacıyla her iki taraftan sanatçıların yeteneklerini sergilediği saray inşaasında, Rus mimarlar cepheleri ve dış yapıları tasarlarken, yerel zanaatkârlar da içini dekore etmiştir (Caravanistan.com, 2021). Bu dönemden itibaren saray kompleksi yeni ve eski saray olarak ikiye ayrılmıştır. Eski saray daha çok Emir Muzaffer Han dönemi, üç avlu ve birçok odadan oluşan geniş ve yüksek

salonu, iki yanında balkonları, Avrupai kapı ve pencereleri ile ayırt edilir. Emir Seyyid Âlim Han zamanında inşa edilen yeni sarayda klasik sanat ve Rönesans dâhil olmak üzere çeşitli stiller kullanılmış, ulusal dekorasyonları Avrupa mimari tarzıyla birleştirme arzusunda belirgindir. Sarayda Buhara Emiri ailesinin nasıl yaşadıklarını ve iç mekânları nasıl düzenlediklerini gözlemlemek mümkündür.

Buhara Emirliği'nin son yöneticisi olan Muhammed Âlim Han [1880-1944], 9 yıllık iktidarının ardından, 2 Eylül 1920 yılında Bolşevik komutan Mihail Frunze'nin ordusunu Buhara sokaklarına çıkarması üzerine ülkesini terk etmek zorunda kalmış ve yardım sağlamak amacıyla Afganistan'a gitmiştir. Fakat tekrar ülkesine dönememiş ve 28 Nisan 1944 yılında 64 yaşında vefatına kadar Afganistan'da sürgün yaşayan Âlim Han'ın kabri, bu ülkenin başkenti Kabil'dedir.

Sitora-i Mokhi-Khossa Sarayının yeri tesadüfen seçilmemiştir. Efsaneye göre, mimarlar yaz sıcağından etkilenmeyecek en serin yeri seçmek için eski bir yönteme başvurmuşlar. Şehrin olası inşaat alanlarına birer taze kesilmiş koyun eti bırakılmış, kuzeye asılan etin en son bozulduğu en soğuk yer Buhara'nın incisi olacak saray inşaatı için seçilmiştir. Ekolojik durumundan dolayı şehrin sıcak sokaklarına kıyasla burası her zaman serindir. Emirin resmi işleri için kullandığı odaların ve kabul salonunun yer aldığı saray, gül bahçeleri içinde yer alan ve avlularla çevrili 3 binadan oluşmaktadır (Resim 9). Geçtiğimiz yüzyılda Buhara önemli ölçüde genişlediğinden Sitora-i Mokhi-Khossa Sarayı günümüzde artık şehrin dış mahallelerine yaklaşık 4 km. kadar yakın bir yerde bulunmaktadır (Nuriddinova, 2014).

Resim 9. Sitora-i Mohi Khossa Saray Müzesi

1927 yılında Buhara Emirliğinin yıkılmasından kısa süre sonra, saray müze haline dönüştürülmüştür ve bünyesinde bir Sanat ve El Sanatları Müzesi barındırmaktadır. Müzenin sergilerinde 19-20. yüzyıllara ait mobilyalar, silah işlemeleri, mutfak eşyası, halı, seramik, mücevher takılar ve Buharalı ustaların el sanatları, 14-20. yüzyıl Rus ve Japon porselenleri bulunmaktadır.

Buhara'nın son emirinin sakin ve dingin bir inziva yeri yazlık konutu olarak yapılan saray; Pers, Hint ve Rus mimari etkilerinin bir füzyonunu kusursuz bir şekilde bütünleştiren, canlı renkler ve zarif desenlerle dolu zengin bir şekilde dekore edilmiş salonları ile bölgesel tarihin gerçek bir deposudur. Özenle restore edilmiş, her bir köşesi geçmişe bir yolculuk sunarak ziyaretçilerin Özbekistan tarihinin bir dilimini deneyimlemelerini sağlayan saray; bugün Özbekistan'ın zengin ve çeşitli mimari sanatının bir kanıtı olarak parlamaya devam etmekte, her ayrıntı heykel, fresk dönemin gücünü ve bilgeliğini yansıtmakta, güzellik, incelik ve ihtişamını anlatmaktadır. Sarayda her yerin kendine has hikâyesi ve efsaneleri

ziyaretçilere anlatılmaktadır.

Bu çalışmada, mekân tasarımında sıra dışı örnekler sunan Özbekistan'daki Sitora-i Mokhi-Khossa sarayının hem Avrupa tarzı hem de geleneksel yöntemler ve yerel zanaatların ustalıkla kullanılması sonucu sanat eserine dönüşen yapısı incelenmektedir. Yapı tasarımında coğrafyaya bağlı olarak kullanılan mimari yaklaşım ve sanatsal yorumlar çalışmanın öznesini oluşturmaktadır.

MATERYAL ve YÖNTEM Sitora-i Mokhi-Khossa Sarayı dönemin imkânları dâhilinde; tuğla (ham ve hazır), kontrplak, ahşap, özellikle dut ve ceviz, mermer, cam, kalay, taş, dökme demir, demir vb. bir takım malzemeler kullanılarak inşa edilmiştir. Geleneksel majolica ve Rus etkisindeki geometrinin kompozisyonu ile taç kapılı tuğladan büyük bir giriş kapısı (Resim 10) olan giriş portalı hala ayaktadır (Bakhshulloyevich at al., 2021).

Resim 10. Yazlık Sarayın Ön Kapısı ve Oymalı Kapısı

Geniş bir bahçe içinde yer alan sarayın bahçesi taş ve tuğladan yapılan duvarlarla çevrilidir. Ana giriş kapısının önünde Eski Saray olarak adlandırılan bina bulunmaktadır (Resim 11).

Resim 11. Eski Saray

Saray, yüksek taş duvarlar ve iki heybetli kapı ile çevrilidir. Mozaikle süslenmiş büyük ana doğu girişi, oymalı kapı, sırlı çinilerle ve üstte sarayın idari simgesi olan eşit seviyeli kaymaktaşı vazolarla tasarlanmıştır. Giriş, ilk kapının arkasında dış avlu (karşılama alanı), daha mütevazı bir başka kapıdan sonra sütunlu bir galeri ile çevrili tenha, gölgeli bir iç avluya açılmaktadır (Resim 12).

Resim 12. a-Sitora-i Mokhi-Khossa Sarayı giriş kapısı, b-Giriş kapısının açıldığı avlu

Çalışmada Özbekistan'ın Buhara şehrinde bulunan ve tarihi ve sanatsal değeri bulunan Sitora-i Mohki-Khossa Sarayı incelenmektedir. Bu inceleme sarayın mimarisi, dekorasyonu, sanat eseri değeri taşıyan eşyaları ile sınırlandırılmıştır. Tarihi özellikleri ve kültürel değerlerle uyumu çalışmada üzerinde durulan başlıklar arasında yer almaktadır.

SANAT VE EL SANATLARI MÜZESİ: geçmişte Cam Duvarlı Çay Salonu olarak kullanılan alan günümüzde ise zanaatkârlığın eşsiz bir göstergesi olarak Sanat ve El Sanatları Müzesine ev sahipliği yapmaktadır. Müzede 19. ve 20. yüzyıla ait geleneksel işlemeleri (suzani), saray mobilyaları, Buhara ustalarının yaptığı takılar ve altın işlemeli ürünler, Rus ve Japon porselenlerinden sanat eserleri, Gijduvan seramikleri, bugün sadece birkaçı kalan halı koleksiyonu sergilenmektedir. Sarayın bitki ve çiçek desenleriyle dekore edilmiş diğer odalarından farklı olarak çok renkli geometrik desenler ve renkli camlarla süslenmiştir. Kapıda Nurata mermer ustası Abdurakhim Turdiev tarafından 1913 yılında yapılmış gücün, kudretin ve adaletin simgesi iki aslan heykeli (Resim 13) vardır (Usmonov, 2014).

Resim 13. Kapı girişinde bulunan aslan heykelleri

Sarayın bir tarafı açık olan ve "U" harfi şeklindeki tek katlı binası, esnaf atölyeleriyle çevrili bir giriş, erkekler için bir dış avlu ve kadınlar için bir iç avludan oluşmaktadır. Ortada şadırvanlı bir avlu, dış duvarlar ise ganç silmelerle süslenmiştir. Çatı kenarları dekoratif vazolarla süslenmiştir. Emir'in 19-20. yüzyıl başlarına ait koleksiyonu olduğu düşünülen Çin ve Japon vazolarından oluşan büyük bir koleksiyona ev sahipliği yapmaktadır. İç mekânlar daha lüks ve Art Nouveau'nun ayırt edici baskısı dikkat çekmektedir (Resim 14).

Resim 14. Sanat ve El Sanatları Müzesi

Mevsime göre değişen sürgülü duvarları, Hollanda sobaları üzerindeki çinileri ve kubbeli tavanıyla ziyafet salonu turistlerin ilgisini çekmektedir. Venedik cam aynaları özellikle ilgi çekicidir. İçlerindeki yansıma kırktan fazla tekrarlanmıştır. Duvar ve tavandaki tablolar, uzun süre bakılsa da gözlerin yorulmasını engellemek üzere seçilmiştir. Çay Salonu ortasında, altının bolluğuyla hayrete düşüren ve emir ile asil konuklar arasındaki müzakereler için tasarlanmış sekizgen bir oda vardır (Resim 15).

Resim 15. Yüzeylerde altın malzeme kullanılarak oluşturulan süslemeler SARAY MÜZESİ: orijinal saraydan günümüze üç ana bina, kalmıştır ve şimdi müze olarak kullanılmaktadır. Bu müze, sarayın ana binasında yer almaktadır. Müze, etkileyici

salonlara (Beyaz Salon dâhil) ek olarak, son emir zamanında sarayda kullanılan mobilyalar, vazolar ve diğer nesneleri sergilemektedir.

Harem (Buhara Uygulamalı Sanatlar Müzesi): rus kubbeli iki katlı balkonlu bir yapının; avluları, havuzu, ahşap köşkü ve minaresi bulunan haremde alt katında Emir'in eşlerinin yatak odaları, üst katında ise mutfak, kahvaltı ve akşam yemeklerini yedikleri teras, çiçekler için bir oda ve kullandığı eşyalar bulunuyordu. Günümüzde Buhara Uygulamalı Sanatlar Müzesi'ne ev sahipliği yapan haremde seçkin suzani örnekleri görülebilir (Resim 16).

Resim 16. Harem denilen Saray Müzesi ana binası ve havuzu (advantour.com, 2024) Beyaz Salon (Kabul Odası)

Sarayın ana binası çeşitli kabul salonlarından ve emirin özel odalarından oluşmaktadır. Sarayın "Beyaz Salon"u güzelliği ve zarafeti ile nefes kesicidir: Beyaz Salon'a özel önem verilmiştir. Duvarlar ünlü Buharalı milli zanaatkâr Usta Şirin Muradov ve öğrencileri tarafından yapılan aynalarla kaplı duvarlara döşenen ganç oymaları ile dekore edilmiştir (Seferbekov, 2017). Desenlerin hiçbiri asla tekrarlanmamıştır. Saraydaki aynaların sayısı oldukça fazladır. Venedik aynaları, süslü çerçevelere yerleştirilmiş Japon aynaları ve 40 kez tekrarlanan yansıma oluşturan kafesler bulunmaktadır. Oryantal mimarların gerçek bir sanat eseridir. Salon, özel olarak Polonya'dan getirilen eşsiz devasa bir avize ile aydınlatılmaktadır; 19. yüzyılda kapı kilitleri ve kapı kolları İngiltere'den ve mobilyaların çoğu Rusya'dan ithal edilmiştir. Odalarda Venedik aynaları mevcuttur ve şömine karoları Almanya'dan getirilmiştir (Resim 17).

Resim 17. Beyaz Salon (Bakhshulloyevich vd, 2021; Nuriddinova, 2014)

Usta Şirin, Beyaz Salon'un pencerelerine çiçekler yerleştirerek "Pencere Süslemesi" nin bir kopyasını oluşturmuştur. Geniş pencerelerden içerisi ışıkla dolan azametli ve büyük salonu aydınlatmaktadır. Şamdandaki mumlar, aynalı zeminde özel bir çekicilik ortaya

koymaktadır. Bütün bunlar Usta Şirin'in hünerinin kanıtıdır.

Orta avlu ile harem arasında Rus tipi bir yapı daha bulunmaktadır. Emir'in konukları için bir otel olan yapı, bugün 19. yüzyıl Buhara kıyafetlerinin küçük bir sergisine ev sahipliği yapmaktadır. Sadece iki odada altın varakla kaplı kısmen orijinal alçı bezemeler görülmektedir (Resim 18).

Resim 18. Saray mimarisinde kullanılan at nalı kemerler ve 6 köşeli yıldızlar

Saray binası, harika renkleri, güzel mozaikeri ve yaldızlı tavanları ile görkemli mimarisi ile ayırt edilir (Safarway.com, 2021) . Ustalıkla birleştirilen ve her yöne çoğalan geometrik desenler, altın varaklı kaplamalar, sanatsal inceliğe sahip detaylı el işlemeleri ile saray duvarları başlı başına birer sanat eseri görünümündedir. Saray, muhteşem güzellikteki ve zenginlikteki iç mekân duvar süslemelere sahiptir (Resim 19).

Resim 19. Sarayın göz alıcı iç mekân süslemeleri (uzbektravel.com, 2024) Ganç Oymacılığı Sanatı

Sitora-i Mokhi-Khossa Sarayının emsalsiz kılan ve geleneksel süsleme tekniği olan Ganç oymacılığı sanatı özellikle beyaz salonda kendini göstermektedir. Bu açıdan ganç oymacılığı sanatının açıklanması önem arz etmektedir. Mimari ve dekoratif sanatın önemli bir yer tuttuğu Özbekistan'ın Semerkant, Buhara, Hive, Şehr-i-Sebz gibi kadim şehirleri; dünyaca ünlü mimari anıtları, ortaçağ sanatçılarının ve mimarlarının, süslemecilerinin ve hattatlarının, oymacılarının ve seramikçilerinin yüksek profesyonel becerilerine tanıklık

etmektedir. Eski uygulamalı sanatlardan olan Ganç oymacılığı sanatı, önceleri sadece duvarların sıvanmasında ve bir binanın inşası sırasında tuğlaların yapıştırılmasında kullanılırken, çok geçmeden zanaatkârlar onu binaların duvarları ve tavanlarını dekore etmek, dekoratif şekiller ve oymalar oluşturmak için dekor olarak kullanmayı da öğrenmişlerdir.

Ganç Orta Asya'da yaygın olan bir tür alçı ve kil karışımı; esas olarak üç boyutlu plastik dekor (oymalar, kafes dökümleri, heykeller, kabartmalar vb.) oluşturmak için kullanılmaktadır. Ganç dayanımı yüksek ancak aynı zamanda yumuşak ve plastiktir. Bu niteliklerde malzeme taş ve ahşabı geride bırakır. Özbekistan'ın sıcak iklimi, ustanın işini büyük ölçüde kolaylaştıran çözümler getirmesi popüler olmasının nedenlerindendir. Zanaatkârlar önce, malzemenin temizlendiği, pişirildiği ve gerekli bileşenlerle karıştırılması gibi birçok ön işlem gerçekleştirir. Ganç oyma tekniği oldukça basit görünse de aslında çok zahmetli bir iştir. Ganç sanatında kullanılan malzeme alçıya benzemektedir. Hızlı kuruması ve sertleşmesi özelliğinden ustanın desen uygulamak ve delikli taş oyası kesmek için fazla zamanı kalmamaktadır.

Ganç oymacılığında dekorasyon iki şekilde yapılır: Binanın duvarı sıvanır ve süslenecek kısım oyulur; kalıpta yapılan dekoratif ganç formları dekore edilecek yüzeye sabitlenir. Sanatçının ileride yapacağı bir iş için tuval olarak gördüğü duvara, öncelikle hazırlanan harçtan çift kat sürülür. İlk katman birkaç saniye içinde sert ve yekpare hale gelir ve ikincisi oldukça uzun bir süre hamur gibi yumuşak kalır. Usta, daha önce kâğıt üzerinde tasvir edilen seçilen deseni yüzeye uygulayarak onunla çalışır. Ardından bir neşter, bıçak, sıyırıcılar ve diğer özel aletler kullanarak süslemenin eksiksiz ve çok hassas bir şekilde oyulması başlar. Ve son olarak, son aşama kabartmanın renklendirilmesidir. Çalışmanın bu kısmı en orijinal olanıdır ve sanatçının hayal gücünü serbest bırakmasına, bir gölge, renk ve gölge paleti denemesine izin verir (Uzbektravel.com, 2024).

Geleneğe göre, Ganç oymacılığı yapan ve gançkor olarak adlandırılan ustalar, şehrin farklı mahallelerine yerleşip burada tüm zamanlarını bu sanatın becerilerini geliştirmeye adadılar ve ardından bilgi ve becerilerini öğrencilere aktardılar. Ganç'ın sanatsal işlenmesinin giderek daha fazla yeni teknikleri/yöntemleri, oyma çeşitleri, zengin desen ve süslemeleri bu şekilde ortaya çıktı. Bunların arasında renkli bir arka planla oyma, düz kabartma, ayna arka planlı oluklu oyma vardır. Özbekistan'da, zarif ganç oymacılığının resim ve grafik gibi çeşitli güzel sanatlarla birleştirilmesi de oldukça yaygındır.

Orta Asya topraklarında 1. yüzyıldan beri oymacılık yapılmaktadır. Ganç oymacılığı sanatı, Orta Çağ'da zirveye ulaştı. 18.ve 19. yüzyıllar, sarayların, malikânelerin, türbelerin, camilerin hem dış hem de iç dekorasyonunda Maveraünnehir'de her yerde yaygın bir dağılım göstermiştir.

Günümüzde ganç oymacılığı sanatıyla yapılan desenler, çeşitli binaları süsleyerek Özbekistan'ın her yerindeki tarihi binaların, modern sergi ve konser salonlarının, kültür sarayları, tiyatroların ve çeşmelerin zarif, asil iç mekânlarını yaygın bir şekilde oluşturmaktadır. Ancak sonradan insanlar çoğunlukla oturma odası ve teras olmak üzere evlerini de dekore etmiştir. Genellikle yatak çarşaflarının saklandığı duvardaki kapıları kafes şeklinde yapılan ve tabaklar için nişler, farklı zarif desenlerle yapılmıştır. Özbek konutunun

kapı ve pencerelerinin üzerine, genellikle gançtan dökülen süs kafesleri ile taze hava ve ışık odalara girsin diye desen şeklinde dekorasyonlarla tamamlanmıştır. Ganç sanatının kullanımı bununla sınırlı değildir. İç dekorasyonda da kullanılan ve oyma ve dökme yöntemi ile üretilen bazı ürünler, iç mekânda tasarım ilkelerini tamamlayacak şekilde kullanılabilmektedir (Aşçı, 2023).

Gançkor'un altın çağı, 19. yüzyılın başında; Usta Abdufettah, Usta Abdurahim Hayatov, Usta Azim, Usta Fuzayl, Usta Gofir, Usta İbrahim, Usta Khoji Hafiz, Usta Murad, Usta Nasir, Usta Nasrulloboy, Usta Omonullo, Usta Sarvi ve diğerleri ganç oymacılarının en ünlüleri arasındaydı.

Ganç oymacılığı, Orta Asya, İran, Türkiye, Arabistan, Hindistan ve diğer Doğu ülkeleri de dâhil olmak üzere dünya mimarisinde çok yaygın olarak kullanılmaktadır.

Şu anda Özbekistan'ın sembolü haline gelen ve özenle korunan; Semerkant, Buhara, Taşkent, Kokand, Fergana, Termez, Hiva, Şehr-i-Sebz, Andican, Namangan, Margilan ve diğer şehirlerde tarihi eserlerin süslemelerinde ganç dekorasyonu estetik ve güzellik katmaktadır. Semerkant Registan Topluluğu, Buhara Abdülaziz Han Türbesi, Hive Pehlivan Mahmud Türbesi, Orta Asya'nın tarihi kentlerindeki eserlerdeki oyma örnekleri, genel olarak bu sanatın belirli üsluplarının ve bağımsız ekollerinin bu yerlerde yüzyıllar boyunca bölgenin kendine özgü tarzıyla oluştuğunu göstermektedir. Günümüzde özellikle Buhara, Taşkent, Semerkand, Harezm, Termiz, Hive ve Fergana gançkari okullarında gançkari çalışmaları geometrik ve bitkisel süslemelerle devam etmektedir. Her ustanın okulu, stili ve el yazısı farklıdır. Çoğu zaman, ustalar tasarımda aynı anda birkaç teknik kullanırlar. Gerçek ustalar birbirinin işini tanırlar.

Yapılan süslemeler deseni oluşturan en temel hücrenin ahenkli bir şekilde karmaşıklığına bağlı olarak tekrar etmesiyle oluşmaktadır. Gançkor herhangi bir özel levha formuna bağlı olmaksızın çalışırken süslemenin doğası şeklini alabilir.

Ganç'ın Orta Asya'da uzun süredir çıkarılan ve işlenen, % 40 ila %70 alçıtaşı ve lös içeren kayaların kavrulmasıyla yapılan bir tür alçıdır. Daha yüksek yapışma yüzdesi içeren ve daha ince öğütme özelliğine sahip olanlara "Gul-qanç" denir.

Ganç iyi kalıplanır ve ayarlanır. Ganç yeterli mukavemeti elde ettikten sonra, ürün kalıptan çıkarılır. Islandığında, taze peynir gibi kolayca kesilir. Yeterli yoğunluk yüksek dereceli ganç hem alçak hem de yüksek kabartmada çok hassas çeşitli işler yapmanızı sağlar. Kurutulmuş ganç hoş bir kadifemsi dokuya ve yumuşak beyaz renge sahiptir. Oyma ganç kabartmaları, yandan doğal veya yapay aydınlatma ile iç mekânda özellikle etkileyici görünür. Müşterinin isteğine bağlı olarak arka plan renklendirilebilir Hava sıcaklığı arttıkça ganç daha hızlı kurur. Gerekirse su ile nemlendirilir.

SARAY MESCIDI (SAROY MASJIDI-PALACE MOSQUE)

Gölet'in kıyısında, hilallere bakılınca oymalı ahşap bir çardak şeklinde yazlık mescid olarak hizmet etmiş bir yapı vardır. Saray binasının ön cephesinin hemen sağında yer alan ve havuza cepheli mescidin cepheleri açık yapısı ve özgün minaresi ile faklı bir yapıya sahiptir. Mescidi saray emiri ve misafirlerin kullandıkları rivayet edilmektedir(Resim 20).

Resim 20. Saray Mescidi

DIŞ HAVUZ, BAHÇE VE AVLULAR

Asya, Avrupa'dan çok önce, düzenli parklar düzenlemeyi öğrendi; bunların en yaygın türü, 8. yüzyıldan Timurlular zamanına kadar, yüzyıllar boyunca Müslüman Doğu'nun bahçe ve park sanatının bir başyapıtı olarak kalan sulama hendekleri boyunca iki sokaklı chorbag ("dört bahçe") idi.

Sitora-i Mokhi-Khossa sarayı arazisi yaklaşık 7 hektardır. Tüm binalar Timurlular döneminden kalma güzel bahçe ve avlularla çevrilidir. Binaların yanı sıra Sarayın "bahçesinde" sıcak yaz günlerinde kavurucu Buhara güneşinden serinlik oluşturmak için çok sayıda meyve, süs ağaçları ve çiçekler dikilidir. Özellikle ilkbahar veya sonbahar döneminde gül bahçeleri ziyaretçileri memnun edecektir. Emirlerin zamanında olduğu gibi saray bahçesinde tavus kuşları günümüzde de vardır ve sarayın sembolü haline gelmiştir. Eskiden gözyaşı kadar berrak olan Sitorai Hauz'un (Eski Havuz) suyu artık bakım gerektirmektedir (Uzbektravel.com, 2024).

Ana binanın hemen önünde Orta Asya'nın en büyük havuzu bulunmaktadır. Havuzun berrak suyunda iki katlı yapının yansıması vurmaktadır. Havuz 53 m uzunluğunda, 46 m genişliğinde ve 3 m derinliğindedir ve gri renkli Nurata mermerinden yapılmıştır. Havuz, sıcak yaz aylarında binanın odalarına hoş bir serinlik sağlamaktadır (Bakhshulloyevich et al., 2021).

Geleneksel Buhara evlerinin genellikle erkeklerin toplandığı (hovli berun) ve kadınlar için (hovli darun) olmak üzere ayrı kapıları olan iki avlusu vardır. Kadınlar ve erkekler kendi bölümlerinden girerler. Sitora-i Mokhi-Khossa sarayı; Emir'in ailesi için eşyalar ve misafirleri için hediyeler yapan zanaat ustalarının atölyeleri ve deposu için Hovli Berun (Dış Avlu), sarayın ana veya resmi bölümü Miyon Hovli (Orta Avlu) ve Hovli Darun (Harem) olmak üzere üc avludan olusmaktadır.

Devasa tavus kuşları (Resim 21) boynundaki tüyleri hışırdatarak hâlâ sarayın güzel bahçelerinde gezinirler. Kuyruklarını çoğunlukla çiftleşme mevsimi olan ilkbaharda kabartır ve bu sırada da bağırırlar. Arada uçtuklarını da görmek mümkündür.

Ana saray binalarının arkasında yabancı ziyaretçiler için daha önce misafirhane olarak hizmet veren Sekizgen Köşk şimdi ise ulusal giysi sergisine ev sahipliği yapmaktadır (Resim 22). Emir II. Nicholas'ın Türkistan'ı ziyareti durumunda inşa etmiştir. Dışarıdan pek çekici bir yapı olmasa da, iç dekorasyon oldukça zengindir. Duvarlardaki duvar resimleri altın varakla süslenmiştir.

Resim 21. Saray bahçesinde yer alan tavus kuşları GİYSİ MÜZESİ

Resim 22. Sekizgen Köşk

Müzede, 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarına ait kadın ve erkek kıyafetleri (Resim 23), şapkalar (Resim 24) ve mücevherler sergilenmektedir (Adrastravel.com, 2024). Orta Asya toplumunda cüppe, erkeklerin zenginliklerini sergilemeleri, evli kadınların kolları dikilmesi gibi kadınların medeni durumlarını belirtmeleri için bir statü simgesiydi.

Resim 23. Müzede yer alan kadın ve erkek kıyafetlerinden örnekler

19 ve 20. yy kıyafetlerinin sergilendiği müzede aynı zamanda farklı şapka türlerinden örneklere de rastlanmaktadır.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Tarihi yaşatan ikonik yapılardan biri olan Sitora-i Mokhi-Khossa Sarayı Özbekistan'ın en ünlü eserlerindendir. Gerek mimarisinde gerekse iç ve dış dekorasyonunda gözlenen, farklı akımlardan oluşan karma etki, yapıyı bir kültür hazinesine dönüştürmüştür. Günümüzde mevcut olan ve 20. yy'ın başlarında Buhara emiri Seyyid Muhammed Âlim Han tarafından yapılan yazlık saray dönemin ihtişamını da gözler önüne sermektedir. Buhara emirinin resmi konutu olarak kullanılan sarayda seçkin konuklar ağırlanırken, sahip olduğu peyzaj ve süslemeler ile emir ve ailesine de eşsiz bir yaşam alanı sunmaktaydı.

Buhara'nın kuzeyinde inşa edilen Sitora-i Mokhi-Khossa Sarayının inşasında görev alan ünlü gançkor Usta Şirin Muradov sarayda kullanılan süslemelere kendi ustalığını yansıtmış ve ganç sanatının şaheserlerini icra etmiştir. Halen ülkedeki en önemli ganç eserleri Sitora-i Mokhi-Khossa Sarayında bulunmaktadır. Sarayda kullanılan süsleme

teknikleri sadece ganç'dan ibaret değildir. Bunun yanında tavan ve duvarlarda yer bulan ve Rus-Özbek harmonisini yansıtan desenler sarayın özgün yanını desteklemektedir.

Resim 24. Geleneksel şapkalardan örnekler

Yaklaşık 7 dönümlük bir alanda kurulu bulunan sarayda misafirhane, havuz ve saray mescidi, yüzlerce bitki çeşidini barındıran peyzajı, sıcak bir iklime sahip olan şehirde vaha etkisi oluşturmaktadır. İslam mimarisi ve süsleme teknikleri dekore edilen sarayda bulunan fresk ve heykeller ile saray Avrupa mimarisinden de izleri barındırmaktadır. Halen müze olarak kullanılan saray ziyaretçilerine tarihi ve kültürel izler taşıyan sanat eserleri ve el sanatlarından örnekler ile buluşturma misyonunu edinmiştir.

Doğu ve islam mimarisi ile ilgili yapılacak çalışmalarda Sitora-i Mokhi-Khossa Sarayının derinlemesine incelenmesi alana katkı sağlayabilir. Mimarlık alanında yapılacak teknik geziler için önemli bir durak olabilecek potansiyele sahip Sitora-i Mokhi-Khossa Sarayı bölgenin sahip olduğu tarihi ve kültürel arka plana şahitlik etmesi açısından ayrıcalıklı bir konuma sahiptir.

KAYNAKÇA | ADABIYOTLAR RO'YXATI | REFERENCES

- lofe, V. (2022). Özbekistan Ulusal Arşivinin Kişisel Temelleri Özbekistan'da Kültür Ve Sanatın Gelişim Tarihine İlişkin Değerli Bir Kaynak. Özbekistan Ulusal Üniversitesi, Akademic Journal of Information Library Magazine 'INFOLIB', Issue 4, p42. Doi: 10.34920/2181-8207/2022/4-034.
- 2. OK, Ok Sosyal Ağı. Erişim: 17.01.2024. https://ok.ru/mykhorezmi/topic/62617564367740
- 3. Kalandarova, N., G., (2023). Mentör-Öğrenci Geleneğinin Ülkelerde Uygulanması Mimari Anıtların Restorasyonu Central Asıan Journal Of Arts And Design, ISSN: 2660-6844
- Sayfiev Kholmurod Bakhshulloyevich, Toshev Jurabek Toyirovich, & Imamov Suhkrob Solekhovich. (2021). MEDIEVAL ARCHITECTURE OF SITORAI MOHI-HOSSA. International Engineering Journal For Research & Development, 6(6), 5. https://doi.org/10.17605/OSF.IO/7UT6W
- 5. Advantour.com, (2024). Sitorai Mokhi-Khosa Palace near Bukhara https://www.advantour.com/uzbekistan/bukhara/sitorai_mohi_hosa.htm Erişim: 11.02.2024
- 6. Sovyet Art, https://soviet-art.ru/soviet-uzbek-artist-abdulkhak-abdullayev-1918-2001/ Erişim:05.03.2024

- 7. Aşçı, T. "Cephe ve Ürün Tasarımında Kültür ve Desen Sentezi: Ganç Sanatı". İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi 8/2 (2023), 121-137. https://doi.org/10.20486/imad.1355719
- 8. Solekhovich, Imamov Sukhrob; Halimovich, Bobomurotov Hamza, Palace Architecture In Medieval Bukharian Architecture, Международный научный журнал «Научный импульс», № 7(100), часть 1, Февраль, 802-805, 2023.
- 9. Nuriddinova, Nilufar; Bukhara's Summer Palace: Sitora-i Mokhi-Khosa http://www.uzbekjourneys.com/2014/02/bukharas-summer-palace-sitora-i-mokhi.html , Tuesday, February 25, 2014. Erişim :21.02.2024
- 10. Bakhshulloyevich, S. K., Toyirovich, T. J., and Solekhovich, I. S., (2021). "Medieval Architecture Of Sitorai Mohi-Hossa", lejrd International Multidisciplinary Journal, vol. 6, no. 6, p. 5,. DOI:https://doi.org/10.17605/OSF.IO/7UT6W
- 11. Sharipovna Alieva Surayyo, Sherbayevna Shukurova Lobar (2020). The Role of Applied Art In The Architectural Monuments of Bukhara In The XVII Century and The First Quarter Of XX Century, Journal of Critical Reviews, ISSN- 2394-5125 Vol 7, Issue 4, 434-436.
- 12. Kalandarova, Nargiza Ganievna (2023). Применение Традиция «Наставник Ученик» В Реставрации Архитектурных Памятников International Scientific and Practical Conference on the topic: "Sustainable Architecture Challenges and Achievement of the Present and Future", Central Asian Studies, Journal Of Arts And Design, ISSN: 2660-6844. May 18-19, 211-218, 2023 at Samarkand State University of Architecture and Construction Named After Mirzo Ulugbek.
- 13. Seferbekov R.I., (2017). Islam And Culture. Journal of Islamic Studies (Islamovedenie),. Vol. 8, № 2 (32), http://islam.dqu.ru.
- 14. Uzbektravel, (2018) https://uzbek-travel.com/about-uzbekistan/facts/summer_palace/ Emir's summer palace: Sitorai Mohi Khosa, Erişim: 24.02.2024
- 15. dkm.gov.uz, (2018). Ganç Oymacılığı Sanatı, Önemli Sosyal, Kültürel Ve Tarıhı Öneme Sahıp Sıtelerin İnşaat, Yeniden Yapılanma Ve Sermaye Yenileme Müdürlüğü, http://dkm.gov.uz/uz/ganckorlikning-memorcilikdagi-aamiati, Erişim: 25.02.2024
- 16. Mukimova, S.R., Muhhiddinova, R.K. (2022). 20. yüzyılın başlarında Orta Asya'nın kalkınmasının tarihi., Инженерный вестник Дона, №5, www.ivdon.ru/ru/magazine/archive/n5y2022/7659.
- 17. Usmonov A. I. (2014). Cultural Heritage of Tajiks: Chronological Review in Combination with Artefacts, УСМОНОВ, А.И.; УДК 37 (С53), У-73, ББК 71.0, 161-169.
- 18. Geomerid.com, Sitorai Mohi Hosa palace in Bukhara photo, https://geomerid.com/en/place/sitorai-mohi-hosa-palace-bukhara-travel-attraction-704/overview/ Erisim: 01.03.2024
- Caravanistan.com, (2021). Sitora-i Mokhi Khosa: the Summer Palace of Bukharan Emirs, https://caravanistan.com/uzbekistan/center/bukhara/sitorai-mokhi-khosa-emir-summerpalace/Erişim: 01.03.2024
- 20. Safarway.com, (2021). Information about Sitori-i-Mokhi Khosa palace, https://www.safarway.com/en/property/sitori-i-mokhi-khosa-palace# Erişim: 02.03.2024

21. Adrastravel.com, (2024). Summer palace Sitorai Mokhi-Khosa, https://adrastravel.com/uzbekistan/bukhara/summer-palace-bukhara/ Erişim: 25.02.2024

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ ABTOPE] [AUTHORS INFO]

- **Чadgarov Nodir Djalolovich**, pedagogika fanlari doktori professor [Ядгаров Нодир Джалолович, доктор педагогических наук, профессор], [Nodir.Dj.Yadgarov, Doctor of Pedagogy, Professor]; manzil: O'zbekiston, 200100, Buxoro, Yangiyo'l 51 [адрес: Узбекистан, 200100, Бухара, Янгийул 51.], [address: Uzbekistan, 200100, Bukhara, Yangiyul Street, 51.]; nodirbekyadgarov@gmail.com
- **□ Dr. İhsan Toktaş**, professor [**Dr.Ihsan TAKTASH**, professor], [**Ихсан Токташ**, профессор]; Adres: Turkey, Ankara [manzil: Turkiya, Anqara], [address: Turkey, Ankara]; ihsantoktas@aybu.edu.tr
- [™]**Dr.** Taner Aşçı, professor [**Dr. Taner ASHCHI**, professor], [**Танер Ащхи**, профессор]; Adres: Turkey, Ankara [manzil: Turkiya, Anqara], [address: Turkey, Ankara]; tanerasci@aybu.edu.tr

Original peper

DOI:10.24412/2992-9024-2024-2-44-52

BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINI VATANPARVARLIK RUHIDA TARBIYALASH

© M.A. Oʻktamova^{1⊠}

¹Buxoro davlat pedagogika instituti, Buxoro, Oʻzbekiston

Annotatsiya

KİRİSH: ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarini vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, vatanni sevish, uni ardoqlash, unga bòlgan mehr-muhabbat, sadoqat kabi tuyg'ular va bularni qanday qilib shakllantirishimiz to'g'risida fikr yuritilgan.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot olib borilayotgan fan va texnologiyalarni talabalarda qay darajada oʻzlashtira olish va ularni bu fanni oʻzlashtirishdagi qulayliklar va qiyinchiliklarni oʻrganishdan keyingi ta'sir qilishini tahlil qilish uchun 5 ta ilmiy maqoladan iborat korpus yaratildi. Yigʻilgan maqolalar 2019-2023 yillar oraligʻida xalqaro va milliy akademik jurnallarda chop etilgan. Bu maqolalar tahlil qilindi va qiyosiy tahlil olindi.

MAQSAD: boshlang'ich sinf o'quvchilarini vatanparvarlik ruhida tarbiyalashni shakllantirish, o'quvchilarda vatanni ardoqlash tushunchasini singdirish.

MUHOKAMA VA NATİJALAR: yigʻilgan materiallar oʻrganilish natijasida ishtirok etish belgilaridan foydalanishga ta'sirini aniqlandi. boshlang'ich sinf o'quvchilarini vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning afzalliklari bo'yicha tahlil gilingan ilmiy magolalar garatilgan kompyuter texnologiyalarining kamchiliklariga garaganda koʻprog jalb gilish kontingentiga tayanadi. Ikkala o'rganish natejalari boʻyicha mualliflar oʻquvchiga murojaat qilish va umumiy bilimlarga murojaat qilish orqali oʻquvchi bilan mulogot giladi, ammo boshlang'ich sinf o'guvchilarini vatanparvarlik ruhida tarbiyalash bilan bogʻlab yozilgan maqolalar oʻquvchi e'tiborini faol ravishda yoʻnaltiradi va sharhlar orgali ularga bevosita murojaat qiladi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llagan holda boshlang'ich sinf o'guvchilarida badiiy asarni o'gitish jarayonida bilim berish ularda ko'proq tassavvurni kengayishi va bilimni to'laqonli egallashga ko'maklashgan. Asosiy farq oʻquvchiga toʻgʻridan-toʻgʻri murojaatlarda boʻlib, ular shaxsiy sharhlar va savollarda amalga oshiriladi.

XULOSA: tadqiqot natijalari muhim pedagogik ahamiyatga ega ilmiy maqolalar mualliflari tomonidan juda ko'p murojat qilingan bo'lib, Darsning g'oyaviy saviyasi o'quvchiga taqdim qilinadigan bilimlar hozirgi zamon dalillariga muvofiq va milliy xalq ma'rifatparvarligi nuqtai nazaridan bayon qilish, shu bilimlar orqali o'quvchilarda ilmiy dunyoqarashni shakllantirish tushuniladi. Dastlab, tarixiy materiallar tarkibida mavjud bo'lgan hikoya, afsona, ertak va masallardan o'rinli foydalanish talab etiladi. Bunga shu yoshdagi bolaning uyda va maktabda shug'ullanadigan asosiy faoliyati bo'lgan o'qish, muomala, o'yin, mehnat yordam beradi.

Kalit soʻzlar: vatanparvarlik, tarbiyaning individual shakli, axloqiy-psixologik xarakter,pedagogik va kasbiy mahorat.

Iqtibos uchun: Oʻktamova M.A. Boshlangʻich sinf oʻquvchilarini vatanparvarlik ruhida tarbiyalash // Inter education & global study. 2024.№ 1. Б. 44–52. doi:10.24412/2992-9024-2024-2-44-52

ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

© М.А. Уктамова^{1⊠}

1Бухарский государственный педагогический институт, Бухара, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье рассматривается, как воспитывать учащихся начальной школы в духе патриотизма, любить свою страну, уважать ее, любить ее, а также развивать такое чувство, как преданность.

ЦЕЛЬ: воспитывать у учащихся младших классов в духе патриотизма, прививать учащимся понятие почитания Родины.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: с целью анализа степени освоения студентами изучаемой науки и техники и влияния легкости и трудностей овладения этой наукой после обучения создан корпус из 5 научных статей. Сборник статей опубликован в международных и международных изданиях. национальные академические журналы в период 2019-2023 гг. Эти статьи были проанализированы и получен сравнительный анализ.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты исследования выявили влияние собранных материалов на использование символов участия. научные статьи, анализирующие преимущества патриотического воспитания учащихся младших классов, рассчитаны на более высокий контингент вовлеченности, чем статьи, посвященные недостаткам современных компьютерных технологий. В обоих результатах обучения авторы общаются с учащимся путем обращения к учащемуся и обращения к общим знаниям, но статьи, написанные в связи с воспитанием учащихся младших классов в духе патриотизма, привлекают внимание читателя, активно направляют и направляют его. обращается к ним напрямую через комментарии. Использование современных педагогических технологий, передача знаний в процессе обучения художественным произведениям учащихся младших классов помогла им расширить свое воображение и в полной мере усвоить знания. Основное отличие — в прямых обращениях к читателю, которые осуществляются в личных комментариях и вопросах.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: результаты исследования широко упоминаются авторами научных статей, имеющих важное педагогическое значение, понимают формирование научного мировоззрения у студентов. Прежде всего необходимо правильно использовать рассказы, легенды, сказания и притчи, содержащиеся в исторических материалах. Этому способствуют чтение, общение, игра и работа, которые являются основными занятиями ребенка этого возраста дома и в школе.

Ключевые слова: патриотизм, индивидуальная форма воспитания, моральнопсихологический облик, педагогическое и профессиональное мастерство.

Для цитирования: Ўктамова М.А. Патриотическое воспитание учащихся начальных классов // Inter education & global study. 2024. №2. С.44–52. doi:10.24412/2992-9024-2024-2-44-52

FACTORS FOR FORMING STUDENTS' FIELD-RELATED LEARNING COMPETENCIES IN TRAINING FINE ARTS

© Mehrigiyo A. Uktamova¹⊠

¹Bukhara State Pedagogical Institute, Bukhara, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this article discusses how to educate elementary school students in the spirit of patriotism, to love the country, to respect it, to love it, and to develop such feelings as loyalty.

AIM: to educate elementary school students in the spirit of patriotism, to inculcate in students the concept of honoring the motherland.

MATERIALS AND METHODS: a corpus of 5 scientific articles was created in order to analyze the extent to which students can master the science and technology under study and the influence of the ease and difficulties in mastering this science after learning. Collected articles published in international and national academic journals between 2019-2023. These articles were analyzed and a comparative analysis was obtained.

DISCUSSION AND RESULTS: the results of the study revealed the influence of the collected materials on the use of participation symbols. scientific articles analyzing the advantages of patriotic education of elementary school students rely on a higher engagement contingent than articles focusing on the disadvantages of modern computer technology. In both learning outcomes, the authors communicate with the student by addressing the student and by referring to general knowledge, but the articles written in connection with the education of elementary school students in the spirit of patriotism draw the attention of the reader, actively directs and addresses them directly through comments. Using modern pedagogical technologies, imparting knowledge in the process of teaching artistic works to elementary school students helped them expand their imagination and fully acquire knowledge. The main difference is in direct appeals to the reader, which are carried out in personal comments and questions.

CONCLUSION: the results of the research have been widely referred to by the authors of scientific articles of important pedagogical value. formation of a scientific worldview in students is understood. First of all, it is necessary to make appropriate use of the stories, legends, tales and parables contained in the historical materials. This is helped by reading, dealing, playing, and working, which are the main activities of a child of this age at home and at school.

Key words: patriotism, individual form of education, moral and psychological character, pedagogical and professional skills.

For citation: Mehrigiyo A. Uktamova. (2024) 'Factors for forming students' field-related learning competencies in training fine arts', Inter education & global study, (2), pp. 44–52. (In Uzbek). doi:10.24412/2992-9024-2024-2-44-52

Vatan va vatanparvarlik tarbiyasi haqida tushuncha, boshlang'ich sinf o'quvchilarini vatanpavarlik ruhida tarbiyalashning milliy, tarixiy asoslari. Vatanparvarlik tuyg'usi kishining o'z Vatani va uning tabiatiga, xalqiga, xalqining o'tmishdagi va hozirgi qahramonligiga, tili va san'atiga bo'lgan otashin muhabbatini ifodalaydi. Qadim zamonlardan buyon xalqning o'z Vataniga muhabbati qo'shiqlarda, ertaklarda va sharq mutafakkirlarimizning nodir asarlarida tarannum etib kelinadi. Vatanga muhabbat tuyg'usi insonlarni har doim mehnat qahramonligiga, xalqning baxt- saodati uchun kurashga undaydi. Vatanparvarlik – tug'ma tuyg'u emas. Shuning uchun ham boshlang'ich sinflarda bu tuyg'uni tarbiyalashga muhim o'rin berilgan. Vatan haqidagi boshlang'ich bilimlar bolalarda ularning hayotiy tajribalari zaminida, tevarak- atrofdagi hayot to'g'risidagi muayyan tasavvurlari asosida hosil bo'ladi. Vatan - har bir kishida o'z uyiga, tug'ilib o'sgan yurtiga, eng yaqin kishilari ota- ona, aka-uka, opa- singillariga bo'lgan munosabatida aks etadi.

Bolani vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning individual shakllari asosan oilada amalga oshiriladi. U yoki bu masalada hal qiluvchi rolni oila oʻynaydi. Shuning uchun oʻqituvchi oʻquvchilarning oilalari bilan yaqin hamkorlikni yoʻlga qoʻyishi, ota-onalarni bolalarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash jarayoniga jalb qilishi kerak. Shunday qilib, ta'lim muassasasida vatanparvarlik ishining muvaffaqiyati oʻqituvchilarning axloqiy- psixologik xarakteriga, ularning psixologik, pedagogik va kasbiy tayyorgarligiga, oʻz vazifalariga munosabatiga, shuningdek, oʻquvchilarning ota-onalari bilan samarali hamkorlik qilish qobiliyatiga bogʻliq.

Bugungi kunda mamlakatimizda ijtimoiy-siyosiy sohada amalga oshirilayotgan keng islohotlar vatan taqdiri, xalq ravnaqi, mustaqil yurtning kelajakdagi boshqaruvchilari-yangi avlod tarbiyasiga qaratilmoqda. Yurtimizda azal-azaldan umuminsoniy va oʻzbekona qadriyatlarni,milliy urf-odat va an'analarni ulugʻlash,ularga chuqurroq nazar tashlab kelajak avlodga yetkazish uchun e'tibor qaratib kelingan. Mustaqil Vatanimizga har tomonlama yetuk,mukammal, axloqiy pok, yuksak ma'naviy hislatlarga ega,iymon-e'tiqodi butun,oʻz xalqi, oʻz ona- Vataniga fidoiy, barkamol insonlarni tarbiyalash davlat siyosatida ustuvor masalalardan biri sifatida qaralmoqda.

Prezidentimiz Sh. Mirziyoyev kelajak yosh avlod tarbiyasiga katta ahamiyat berib: "Yoshlarimizning mustaqil fikrlaydigan,yuksak intelektual va ma'naviy salohiyatga ega boʻlib,dunyo miqyosida oʻz tengdoshlariga hech qaysi sohada boʻsh kelmaydigan insonlar boʻlib kamol topishi,baxtli boʻlishi uchun davlatimiz va jamiyatimizning bor kuch va imkoniyatlarini safarbar etamiz deb takidlaydilar. Tarbiya fani Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining tashabbusi bilan umumiy oʻrta ta'lim muassasalarida 2020-2021-oʻquv yilidan boshlab joriy qilindi. Ushbu fan Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasining bir qismi sifatida oʻquvchilarda "Milliy tiklanishdan — milliy yuksalish sari" gʻoyasini singdirish, ularni ijtimoiy muvaffaqiyatli hayotga tayyorlash, faol fuqarolik pozitsiyasi, mas'uliyat, majburiyat, huquqiy ong va madaniyat, teran dunyoqarash, sogʻlom e'tiqodlilik, ma'rifatparvarlik, bagʻrikenglik

kabi fazilatlarni shakllantirishni maqsad qilib qoʻygan. Oʻquvchilarning qiziqishlari, qobiliyati mos ravishda oʻzgarishlarning tavsifiga koʻra, koʻlamiga koʻra, kelib chiqish manbaiga koʻra turkumlanishi asosida Interfaol metodlar: "Case study" (yoki "Oʻquv keyslari"), "Modellashtirish", "Ijodiy ish", "Munosabat"; Strategiyalar: "Galereya", "Rotatsiya", "Yumaloqlangan qor"; Grafik organayzerlar: "Konseptual jadval", "Insert", "Nima uchun jadvali" kabilardan samarali foydalanish mumkin. Albatta bunda, shakl va mohiyatiga koʻra turkumlangan metodlarni tanlashda oʻqitish maqsadi bilan oʻqituvchilarning kuchli bilimi va salohiyati, dunyoqarashi keng, insonparvarlik, vatanparvar, tashabbuskor, ijodkor, madaniyatli va savodli nutq, kasbiy mahorati, oʻz kasbini sevish — oʻziga ishonch yotadi. Ta'lim maqsadlari oʻquvchini faqat tayyor bilimlarni oʻzlashtirib olishga emas, aksincha, bola bilimni qidirib topishiga erishish, oʻz xulosasini chiqara olishga oʻrgatish, tanqidiy munosabat bildira olishiga erishish bugungi kunda innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanishning bosh maqsadiga aylanmoqda. Maktabda oʻqitiladigan har bir fan, asosan tarbiya fanining har bir mavzu oʻquvchi ma'naviy qiyofasining boyishiga hissa qoʻshib boradi.

Ayniqsa, xalq og'zaki ijodi namunalari bolalarga kuchli ma'naviy ta'sir ko'rsatish imkoniga ega. Tez aytish, maqollar, ertaklar tajribada sinalgan, minglab yillar davomida jamiyat a'zolarini eng yaxshi fazilatlar sohibiga aylantirgan tarbiya vositalari hisoblanadi. Tez aytish, maqollar, xalq ertaklari mazmun jihatidan boy, shakl jihatidan xilma-xildir. Ularning paydo bo'lishi ham uzoq o'tmishdan boshlanib, hozirgi kungacha davom etib kelmoqda. Xalqning umumiy dahosi mahsuli bo'lgan folklor materiallari aynan bir xalq, bir millat tomonidan yaratilsa ham, umuminsoniy qiymati kuchli hisoblanadi. Shuning uchun ham tez aytishda, maqollarda, ertaklarda turli xalqlarda yaratilgan, mazmun jihatidan bir xil, yoki birbiriga yaqin bo'lgan materiallar uchrab turadi. Bu hol xalq og'zaki ijodini umumbashariy ta'siriga ega ekanligidan dalolat beradi.

Tez aytishlar, maqollar, ertaklar mazmuniga qarab, yoshlarni tarbiyalashni turli yo'nalishlarini, aqliy, axloqiy, jismoniy, ruhiy, estetik, mehnatsevarlik va boshqa xususiyatlarni tarkib toptirishga qaratilgan bo'ladi. Inson kamolotining biror sohasi yo'qki, unga tez aytish, maqollar, ertaklar ta'sir etmagan bo'lsin. Tarbiya fanidagi ayrim materiallar yoshlarni tarbiyalashni qonun-qoidalari, printsiplari, metodlarini aks ettirish bilan ajralib turadi. Shunday imkoniyatlarga ega bo'lgan xalq og'zaki ijodi boshlang'ich sinflarda tarbiya fanining asosiy mazmuni tarkibiga kiritilgan holda o'rganib kelinmoqda. Folklorshunos olimlarning tadqiqotlarida xalq og'zaki ijodi janr xususiyatlari, badiiy qiymati, paydo bo'lishi va taraqqiyoti haqidagi qarashlari katta ilmiy ahamiyatga ega ekanligini tan olish zarur. Ma'lumki, inson barkamolligi uning ma'naviy qadriyatlar haqidagi xalq og'zaki ijodi yoshlarda milliy va umuminsoniy fazilatlarni tarkib toptirishda, kundalik faoliyatlarida doim amalga oshirib borishlari uchun eng qulay vositadir.

Zero, xalq ogʻzaki ijodi bolalar hayotida alohida oʻrin tutadi. Ular oʻquvchilarga samarali tarbiyaviy ta'sir qilib, ma'naviy va axloqiy shakllanishlarida katta yordam koʻrsatadi. Xalq ogʻzaki ijodi milliy oʻzlikni saqlashda, yoshlarni tarbiyalashda, muayyan gʻoyalarni ruhiyatga singdirish katta ahamiyat kasb etadi. Tarbiya va taʻlimning milliy xususiyatlari ham xalq ogʻzaki ijodida oʻz oʻrniga ega. Xalqning kelajagi yoshlarga bogʻliq ekanligi qanchalik haqiqat boʻlsa, oʻquvchilarni milliy ruhda tarbiyalash zarurati bugungi kunning dolzarb

muammolaridan biridir. Milliy axloqiy tarbiya xalqning oʻz-oʻzini saqlash va istiqbolini taʻminlash omili boʻlib hisoblanadi. Boshlangʻich ta'limda darsning noan'anaviy tarzda tashkil qilinishi oʻqituvchi va oʻquvchining samimiy munosabati, kichik guruh a'zolarining faolligi, jamoa boʻlib ishlashga oʻrgatish, bolada guruh ishtirokchisi sifatida tashabbuskorlik, aniq maqsadga intilish, ijodkorlik, oʻz fikrini bayon qilish madaniyati, bunyodkorlik sifatlarini shakllantiradi. Bu jarayon, albatta, oʻqituvchidan darsni rejalashtirish va loyihalashtirish mahoratini, barcha oʻquvchilarning bir xil ishlashlariga erishish, kreativlik, kommunikativlik, tashkilotchilik, perseptivlik qobiliyatlarini rivojlantirishni talab etadi. Boshlangʻich sinf tarbiya darsalarida xalq ogʻzaki ijodidan bolalarga topishmoq aytish, uning javobini topish va xulosalar chiqarish, oʻquvchilarni faqatgina oʻsha aytilayotgan topishmoqning javobini topish uchun harakat qilishidagina emas, balki bolalar oʻrtasida bir-biriga mehr, doʻstlik, oʻrtoqlik, hamjihat boʻlib harakat qilish kerakligi haqida fikrlar bildirilgan.

Tarbiya darslarida xalq ogʻzaki ijodi namunalari vositasida tarbiyalashga yoʻnaltirilgan pedagogik jarayonlarni takomillashtirishda boshlangʻich sinf pedagog-tarbiyachilari tomonidan bolalarni tarbiyasida amalga oshiriladigan ishlarning mazmun-mohiyati va yoʻnalishiga koʻra rejalashtirish va tashkil qilish funksiyalari quyidagi jarayonlarda amalga oshiriladi: - maqsadi, vazifasi va shakliga koʻra xalq ogʻzaki ijodi turlaridan foydalanish uchun mashgʻulot va uchrashuv, suhbat jarayonlarini rejalashtirish va loyihalashtirish; - modellashtirish, ya'ni tashkil qilinadigan pedagogik jarayonlarda xalq ogʻzaki ijodidan foydalanishda oʻquvchilar uchun zaruriy shartsharoitlarni yaratish va ularning imkoniyatlarini inobatga olgan holda faolligini ta'minlash boʻyicha vazifalarni oldindan belgilash; - yaratilgan shart-sharoitlar va mavjud vaziyatlarga koʻra tarbiya darslarini tashkil etilishini nazorat qilish, ibrat, namuna koʻrsatish, tahlil qilish va ob'ektiv baholash asosida ragʻbatlantirish.

Boshlangʻich sinf tarbiya darslarida xalq ogʻzaki ijodi namunalaridan foydalanish jarayonining ishlab chiqilgan pedagogik-tashkiliy tuzilmasi (modeli)ni amaliyotda toʻliq joriy etish orqali boshlangʻich sinflarda tashkil qilingan tarbiyaviy tadbir, mashgʻulotlar, oilaviy marosimlar natijasida pedagogik samaradorlikka erishiladi. Ushbu modelning amaliyotga tatbiq etilishi boshlangʻich sinf tarbiya darslarini xalq ogʻzaki ijodidan foydalanish tizimini takomillashtirishdagi ustuvor masalalarni ijobiy hal etishga olib keldi: - xalq ogʻzaki ijodidan foydalanib tarbiya darslarini takomillashtirishda falsafiy, psixologik, pedagogik, ijtimoiy yondashuvning mazmun mohiyatini anglashga erishiladi; - boshlangʻich sinf tarbiya darslarni takomillashtirishda xalq ogʻzaki ijodi namunalariga tayanish zarurligi asoslandi; - boshlangʻich sinf Tarbiya darslarni takomillashtirishda xalq ogʻzaki ijodidan foydalanishda —Sinkveynll, —Art-texnologiyall, —Eventll texnologiyalarini qoʻllash orqali yuqori samardorlikka erishiladi. Yuqoridagi fikrlardan kelib chiqib quyida topshiriqdan na'muna keltiramiz:

Topshiriqqa misol: O'qituvchining guruhga beradigan topshirig'i o'quvchi shaxsini rivojlanishi va shakllanishiga ta'sir etuvchi xalq o'zaki ijodining asosiy omillarni hayotiy misollar bilan sharhlab berish kerak. Ajratilgan 10-15 daqiqa vaqt ichida guruh mumkin qadar koʻproq sonda javob variantlari berishi kerak. Bir varaq qog'ozga yozilgan topshiriq bir oʻquvchidan ikkinchisiga uzatiladi. Oʻquvchi javobni yozib, qog'ozni keyingi oʻquvchiga uzatadi, ruchkasini esa, o'ziga ro'baro' qilib, stolga qo'yib qo'yadi. Javobni bilmaydigan

oʻquvchi qogʻozni keyingi oʻquvchiga uzatadi-yu, lekin ruchkasini qoʻlida olib qoladi. Bu metodikaning yana bir sharti: bitta variantni ikki qayta berish mumkin emas, boshqacha aytganda, qaytariqlar boʻlishiga bu oʻrinda yoʻl qoʻyilmaydi. Topshiriq bajarildi. Javob variantlari yozilgan qogʻoz oʻqituvchida. U oʻsha variantlarni sanab oʻtadi. Variantlar sanab oʻtilar ekan, ularning biri muhokama qilib boriladi: Insondagi tugʻma qobiliyatni qanday izohlaysiz? Bolani oʻrab turgan ijtimoiy muhit deganda nimani tushunasiz? va hokazo. «Ruchka stol oʻrtasida» metodi bir qancha afzalliklarga ega. Jumladan, oʻqituvchi mashgʻulotga kim tayyor, kim tayyor emasligini koʻrib turadi: Mashgʻulotga tayyorlanmagan oʻquvchi ogʻzaki muhokama paytida koʻrib chiqilayotgan mavzu yuzasidan anchagina foydali bilimlar olishi mumkin; — bu guruhda olib boriladigan ish boʻlib, oʻquvchilar intizomini mustahkamlaydi va ularni jipslashtiradi, chunki oʻz variant ustida juda uzoq oʻylab oʻtiradigan talaba butun guruhga ajratilgan vaqtni sarflaydi. Shuningdek, oʻquvchi mashgʻulotga tayyor boʻlmasa, bunda ham u guruhga pand beradi, chunki guruh uning uchun ishlashi kerak boʻladi; — oʻquvchilar oʻz javoblarini ikki marta: yozma ish paytida va ogʻzaki muhokama vaqtida tahlil qilib borishadi.

Shunday qilib, tarbiya darslarida qo'llaniladigan mazkur interfaol usullar o'quvchilarning mustaqilligi, ishchanligi, uyushqoqligi, xushmuomalaligi, ijodiy fazilatlarini kamol toptirishga yordam beradi.

Vatan va vatanparvarlik tarbiyasi haqida tushuncha, boshlang'ich sinf o'quvchilarini vatanpavarlik ruhida tarbiyalashning milliy, tarixiy asoslari. Vatanparvarlik tuyg'usi kishining o'z Vatani va uning tabiatiga, xalqiga, xalqining o'tmishdagi va hozirgi qahramonligiga, tili va san'atiga bo'lgan otashin muhabbatini ifodalaydi. Qadim zamonlardan buyon xalqning o'z Vataniga muhabbati qo'shiqlarda, ertaklarda va sharq mutafakkirlarimizning nodir asarlarida tarannum etib kelinadi. Vatanga muhabbat tuyg'usi insonlarni har doim mehnat qahramonligiga, xalqning baxt- saodati uchun kurashga undaydi.

Vatanparvarlik – tug'ma tuyg'u emas. Shuning uchun ham boshlang'ich sinflarda bu tuyg'uni tarbiyalashga muhim o'rin berilgan. Vatan haqidagi boshlang'ich bilimlar bolalarda ularning hayotiy tajribalari zaminida, tevarak- atrofdagi hayot to'g'risidagi muayyan tasavvurlari asosida hosil bo'ladi. Vatan - har bir kishida o'z uyiga, tug'ilib o'sgan yurtiga, eng yaqin kishilari ota- ona, aka-uka, opa-singillariga bo'lgan munosabatida aks etadi.Bolani vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning individual shakllari asosan oilada amalga oshiriladi.

Oʻzbekiston Respublikasining Konstitutsiyasida yoshlarga tegishli boʻlgan qonunlar ham mavjud boʻlib, bu qonunlar yoshlarning vatan oldida boʻlgan burchini bajarishiga qaratilgan.Jumladan, 41-moddada: «har kim bilim olish huquqiga ega. Bepul umumiy ta'lim olish davlat tomonidan kafolatlanadi. Maktab ishlari davlat nazoratidadir»; 45-moddada: «Voyaga yetmaganlar, mehnatga layoqatsizlar va yolgʻiz keksalarning huquqlari davlat himoyasidadir»; 64-moddada: «Ota-onalar oʻz farzandlarini voyaga yetgunlariga qadar boqish va tarbiyalashga majburdirlar»;

66-modda: «Voyaga yetgan, mehnatga layoqatli farzandlar o`z ota-onalari haqida g`amxo`rlik qilishga majburdirlar»;

117-moddada: «O`zbekiston Respublikasining o`n sakkiz yoshga to`lgan fuqarolari saylash huquqiga egadirlar» kabi me'yorlar belgilab qo`yilgan.

Boshlang`ich ta'limda o`quvchilarda vatanparvarlikni shakllantirishda har bir o`qituvchi quyidagi shartlarni e'tiborga olishi lozim:

- bilim egallashga ehtiyojni sezish va o`z bilimi va qobiliyatini namoèn qila olish ko`nikmasiga egalik bo`lishi;
 - o`ziga nisbatan talabchan, xatti-harakatlaridagi kamchiliklarni bartaraf eta olish;
 - vatanparvarlik sifatlariga ega bo`lish; mehribonlik, g`ururli bo`lish;

Sanab o`tilgan sifatlarni o`quvchi ishlar ongiga singdirish uchun quyidagi shartsharoitlarga amal gilish zarur:

- o`quvchilarda vatanparvarlikni shakllantiririshni ijtimoiy hayot sharoitlari bilan bog`lab olib borish;
- o`quvchilarni ijtimoiy yo`naltirish, ijtimoiy faolligini oshirishga qaratilgan amaliy faoliyatni tashkil etish;
- ijtimoiy onglilik ijtimoiy hayot vaziyatlaridan to`g`ri yo`l topib chiqa olish ma'naviyatlilik, komillik belgisi ekanligini tushuntirish.

Ushbu fikrlarning xulosasi oʻrnida shuni ta'kidlash mumkinki, jahon hamjamiyatida ijtimoiy siyosiy vaziyatlarning keskinlashaètgan bir sharoitida oʻquvchi yoshlarda vatanparvarlikni shakllantirish muhim ahamiyatga ega. Quyidagilar yoshlarni harbiyvatanparvarlik ruhida tarbiyalashning asosiy vazifalari hisoblanadi:

- 1. yoshlarni milliy g`oya va Vatanga sadoqat ruhida tarbiyalash, ularning qalbi va ongiga Vatan himoyasi sharafli va muqaddas burch yekanini chuqur singdirish;
- 2. qadimiy tariximiz va madaniyatimiz, jonajon Vatanimizning mustaqilligi va ravnaqi yoʻlida fidokorona kurashgan milliy qahramonlarimiz bilan faxrlanish, ularga munosib boʻlish tuygʻusini shakllantirish, milliy armiyamizning qudrati va salohiyatiga boʻlgan ishonchni kuchaytirish;
- 3. milliy armiyamizga jismonan baquvvat va ma'nan yetuk yoshlar zarurligi, harbiy xizmat har bir O'zbekiston fuqarosi uchun muqaddas burch yekani haqidagi tushunchani hamda bu boradagi nazariy-amaliy ko'nikmalarni mustahkamlash;
- 4. yoshlarda yon-atrofimiz va jahonda ro`y berayotgan siyosiy-ijtimoiy jarayonlarga milliy manfaatlarimizdan kelib chiqqan holda yondashish ko`nikmalarini, turli ichki va tashqi tahdidlarga qarshi mafkuraviy immunitetni
- 5. Har qanday murakkab vaziyatlarda tezkor va mustaqil qaror qabul qilish, zamonaviy harbiy-texnika vositalaridan samarali foydalanish malakasiga yega yoshlarni tarbiyalash;
- 6. Oʻzbekiston manfaatlarini nafaqat harbiy sohada, balki hayotning barcha jabhalarida himoya qilishga tayyor turish, yurt uchun fidoyi boʻlish bu bugungi kun talabi yekanini hayotiy misollar va ta'sirchan vositalar orqali yoshlar ongiga singdirib borish.

Yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda ta'lim muassasalarining o'rni nihoyatda katta bo'lib, ta'lim muassasasida ta'lim berish bilan birga tarbiyaviy ishlar birgalikda amalga oshiriladi. Ta'lim muassasalari talabalarining harbiy vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda ta'lim muassasasida o'tkaziladigan ma'naviyma'rifiy va tarbiyaviy tadbirlar, harbiy xizmatchilar bilan hamkorlikda tashkil etiladigan tadbirlar orqali olib boriladi.

Auditoriyadan tashqari ishlarda o`quvchilarda vatanparvarlik tuyg`ularini shakllantirishda ularning olgan bilimlarini amaliy hayotga tadbiq qilishlari uchun aniq maqsad asosida munozaralar o`tkazish juda ahamiyatlidir. Darsmashg`ulotlari vaqtida o`quvchi shu mavzu bo`yicha o`z bilganlarini erkin xolda gapirib berishi, munozara o`quvchiga murakkab masalalarni tushunib olishga, o`z tushunchasini o`rtoqlari oldida namoyish qilishga va bilim doirasining kengayishiga yordam beradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

- 1. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xapkimiz bilan birga kuramiz. Toshkent, Oʻzbekiston, 2017. 488 b.
- 2. Mirziyoev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik Oʻzbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. Toshkent, Oʻzbekiston, 2016. 56 b.
- 3. 2-sinf "Ona tili va o'qish savodxonligi"1-qism darslik. Toshkent 2023-y.
- 4. https://lex.uz Toshkent sh. 2017-yil 4-aprel, PQ-2865-son
- 5. O'zbekiston Respublikasining Kadrlar tayyorlash milliy dasturi "Barkamol avlod O'zbekiston taraqqiyotining poydevori"— Toshkent. Sharq 1997-y.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ ABTOPE] [AUTHORS INFO]

[™]O`ktamova Mehrigiyo A`zamovna, doktorant [Ўктамова Мехригиё Аъзамовна, докторант], [Mehrigiyo.A.Uktamova, PhD student]; manzil: O'zbekiston, 117036, Buxoro, Namozgoh ko'chasi, 32 [адрес: Узбекистан, 117036, Бухара, улица Намозгох, 32.], [address: Uzbekistan, 117036, Bukhara, Namozgoh Street, 32.]; mexrigiyouktamova@gmail.com

Original peper

DOI:10.24412/2992-9024-2024-2-53-61

KOSMETIK VOSITALAR TARIKIBIDAN QOʻRGʻOSHIN(II) VA KADMIY(II) IONLARINI ANIQLASH

© M.Q. Nazarova^{1⊠}

¹Toshkent davlat texnika universiteti, Toshkent, Oʻzbekiston

Annotatsiya

KIRISH: kosmetika – bu yuz va tanaga gʻamxoʻrlik qilish yoki odamning tashqi qiyofasini ta'biiy saqlash yoki oʻzgartirish uchun ishlatiladigan sogʻlik va goʻzallik mahsulotlari toifasidir. Hozirgi kunda quyoshdan himoya qiluvchi kremlar, namlantiruvchi kremlar va sovunlar keng qoʻllaniladigan kosmetika vositalaridan biridir. Ammo kosmetik vositalar turkumi koʻpayishi bilan ularning tarkibi ham murakkablashib ketmoqda, shu sababli ularning xavfi va tarkibidagi konserogen moddalarni toksikologik xususiyatlarini istisno qilib boʻlmaydi [1].

MAQSAD: kosmetik vositalar tarkibidan grafit asosidagi elektrokimyoviy sensor yordamida inversion-voltamperometrik usulda mikro-miqdorlarda qoʻrgʻoshin(II) va kadmiy(II) metall ionlarini aniqlashning qulay usullarini ishlab chiqish.

MATERIALLAR VA METODLAR: kosmetik vositalar tarkibidan qoʻrgʻoshin(II) va kadmiy(II) ionlarini grafit asosidagi elektrokimyoviy sensor yordamida inversion-voltamperometrik aniqlash uchun qulay sharoitlar tanlandi. Bunda "kiritildi-topildi" tamoyili boʻyicha ikkita model eritmalarini tahlil qilish natijasida ogʻir metallarni birgalikda inversiya-voltamperometrik aniqlash usuli ishlab chiqildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: tahlil qilingan teri uchun moʻljallangan krem namunasi tarkibida Pb(II) 0,67 mg/kg mavjudligi aniqlandi. Cd(II) ionining miqdori krem namunasi tarkibida 0,94 mg/kg ni tashkil qildi. Hozirgi kunda oʻrganilgan ma'lumotlarga qaraganda krem vositalari tarkibida qoʻrgʻoshinning ruxsat etilgan miqdori (REK) 5,0 mg/kg ni tashkil qiladi. Kadmiyning miqdori ruxsat etilgan miqdori (REK) bilan tartibga solinmagan.

XULOSA: ma'lumki, tahlil qilinadigan komponentlarni, shu jumladan metallarni oziqovqat, kosmetik vositalar tarkibidan aniqlashning usullari anchagina. Kosmetik vositalar tarkibidagi mikroelementlarni analiz qilish birmuncha murakkab va oʻziga hos jarayonlarni oʻz ichiga oladi. Mikroelementlar konsentratsiyasining oz miqdordagi oʻzgarishi ham organizmga sezilarli ta'sir etadi. Kimyoviy tahlilda mikromiqdordagi konsentratsiyalarni aniqlash uchun sezgirligi va selektivligi yuqori boʻlgan analiz usullaridan foydalanish maqsadga muvofiq boʻladi.

Kalit soʻzlar: kosmetik vositalar, elektrokimyoviy sensor, qoʻrgʻoshin(II), kadmiy(II), mikroelement, inversion-voltamperometriya, bufer aralashma.

lqtibos uchun: Nazarova M.Q. Kosmetik vositalar tarikibidan qoʻrgʻoshin(ii) va kadmiy(ii) ionlarini aniqlash//Inter education & global study. 2024. № 2. Б. 53 – 61. doi:10.24412/2992-9024-2024-2-53-61

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ИОНОВ СВИНЦА(II) И КАДМИЯ(II) В КОСМЕТИЧЕСКОЙ ПРОДУКЦИИ

© M.Q. Назарова^{1⊠}

¹Ташкентский государственный технический университет, Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: косметика — это категория продуктов для здоровья и красоты, которые используются для ухода за лицом и телом, а также для сохранения или изменения внешнего вида человека. Солнцезащитные кремы, увлажняющие кремы и мыло в настоящее время являются одними из широко используемых косметических средств. Но с увеличением ассортимента косметических средств усложняется и их состав, поэтому нельзя исключать их опасность и токсикологические свойства содержащихся в них консервантов [1].

ЦЕЛЬ: разработать удобные методы определения ионов металлов свинца (II) и кадмия (II) в микроколичествах из состава косметической продукции с использованием электрохимического сенсора на основе графита инверсионновольтамперометрическим методом.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: подобраны благоприятные условия для инверсионно-вольтамперометрического обнаружения ионов свинца (II) и кадмия (II) в составе косметических средств с помощью электрохимического сенсора на основе графита. В результате анализа двух модельных решений по принципу «введеннайден» разработан метод совместного инверсионно-вольтамперометрического определения тяжелых металлов.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: проанализированный образец крема для кожи содержал Pb (II) 0,67 мг/кг. Количество иона Cd (II) в образце сливок составило 0,94 мг/кг. По изученным к настоящему времени данным допустимое количество свинца в сливочных продуктах составляет 5,0 мг/кг. Количество кадмия не регламентируется допустимым количеством.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: известно, что способов определения анализируемых компонентов, в том числе металлов, из состава продуктов питания, косметики достаточно много. Анализ микроэлементов, содержащихся в косметике, включает несколько сложных и специфических процессов. Даже небольшое изменение концентрации микроэлементов оказывает значительное влияние на организм. Для определения микромасштабных концентраций в химическом анализе целесообразно использовать методы анализа с высокой чувствительностью и селективностью.

Ключевые слова: косметика, электрохимический сенсор, свинец (II), кадмий (II), микроэлемент, инверсионная вольтамперометрия, буферная смесь.

Для цитирования: Назарома М.Q. Определение ионов свинца(ii) и кадмия(ii) в косметической продукции // Inter education & global study. 2024. № 2. С. 53–61. doi:10.24412/2992-9024-2024-2-53-61

LINGUISTOMETHODICAL FOUNDATIONS OF TEACHING ALLUSIONS IN FOREIGN LITERATURE

© Maxsuda Q. Nazarova^{1⊠}

¹Tashkent State Technical University, Tashkent, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: cosmetics is a category of health and beauty products that are used to care for the face and body, as well as to preserve or change the appearance of a person. Sunscreens, moisturizers and soaps are currently among the most widely used cosmetics. But with the increase in the range of cosmetics, their composition also becomes more complicated, so their danger and the toxicological properties of the preservatives contained in them cannot be excluded [1].

AIM: to develop convenient methods for the determination of lead (II) and cadmium (II) metal ions in micro-quantities from the composition of cosmetic products using a graphite-based electrochemical sensor by inversion-voltammetric method.

MATERIALS AND METHODS: favorable conditions were selected for inversion-voltammetric detection of lead (II) and cadmium (II) ions from the composition of cosmetics using a graphite-based electrochemical sensor. As a result of the analysis of two model solutions according to the "introduced-found" principle, a method of joint inversion-voltammetric determination of heavy metals was developed.

DISCUSSION AND RESULTS: The analyzed skin cream sample contained Pb (II) 0.67 mg/kg. The amount of Cd (II) ion in the cream sample was 0.94 mg/kg. According to the currently studied data, the permissible amount of lead in cream products is 5.0 mg/kg. The amount of cadmium is not regulated by the permissible amount.

CONCLUSION: It is known that there are quite a lot of ways to determine the analyzed components, including metals, from the composition of food and cosmetics. The analysis of trace elements contained in cosmetics involves several complex and specific processes. Even a small change in the concentration of trace elements has a significant effect on the body. To determine microscale concentrations in chemical analysis, it is advisable to use analysis methods with high sensitivity and selectivity.

Key words: cosmetics, electrochemical sensor, lead (II), cadmium (II), microelement, inversion voltammetry, buffer mixture.

For citation: Maxsuda Q. Nazarova. (2024) 'linguistomethodical foundations of teaching allusions in foreign literature', Inter education & global study, (2), pp. 53–61. (In Uzbek). doi:10.24412/2992-9024-2024-2-53-61

Kosmetika, toʻgʻridan-toʻgʻri inson terisi, shilliq pardalari, sochlari va tirnoqlariga qayta-qayta qoʻllaniladigan preparatlar sogʻliq uchun xavfsiz boʻlishi kerak, ammo soʻnggi paytlarda ularning xavfsizligi haqida tashvishlanish kuchaymoqda. Afsuski, ba'zi hollarda ushbu mahsulotlardan foydalanish kimyoviy moddalarning, shu jumladan toksik metallarning qasddan yoki tasodifiy mavjudligi natijasida yuzaga keladigan noqulay ta'sirlarning paydo boʻlishi bilan

bogʻliq. Qoʻrgʻoshin, simob, kadmiy, mishyak kabi zaharli metall ionlari shuningdek alyuminiy turli xil kosmetika vositalarida (rangli kosmetika, yuz va tanani parvarish qilish vositalari, soch kosmetikasi, oʻsimlik kosmetikasi va boshqalar) aniqlanadi. Bundan tashqari ular ortiqcha miqdorda paydo boʻlganda zararli hisoblanadi. Mis, temir, xrom va kobalt kabi elementlar ham kosmetik mahsulotlarda mavjud. Kosmetikada uchraydigan metallar toʻgʻridan-toʻgʻri terida saqlanishi va ta'sir qilishi yoki teri orqali qonga singib ketishi, tanada toʻplanishi va turli organlarga toksik ta'sir koʻrsatishi mumkin. Kosmetikada mavjud boʻlgan metallar ta'sirida terining allergik dermatit bilan kasallanishi koʻp kuzatilmoqda. Adabiyotlardan olingan ma'lumotlar shuni koʻrsatadiki, sanoat miqyosida ishlab chiqariladigan kosmetik vositalar tarkibida zaharli metall ionlari inson salomatligi uchun xavf tugʻdiradigan miqdorda boʻlishi mumkin [2].

Quyoshdan himoya qiluvchi kosmetika ishlab chiqarishda ishlatiladigan oltita organik UV filtrlari oʻrganildi. Ularning xromatografik ajratish shartlari eluentning sifatli tarkibi va gradienti boʻyicha optimallashtirilgan. Tahlilning hal qilinadigan vazifasiga qarab, kremlar tarkibidagi UV filtrlarini aniqlashning ishlab chiqilgan usuli 0,8-400 mg/g quyosh kremi tarkibidagi UV detektori boʻlgan suyuq xromatograflarda amalga oshirilishi mumkin. Florimetrik aniqlashdan foydalanish ularni 0,08 mg/g darajasida nazorat qilishni ta'minlaydi [3].

Turli usullar boʻyicha olingan sinov natijalari sezilarli darajada farq qilishi mumkin, kosmetika mahsulotlarining xavfsizligi toʻgʻrisida xulosalar ham farq qilishi mumkin. Buning sababi shundaki, yangi kiritilgan standartlarda bir xil koʻrsatkichni aniqlash uchun bir vagtning oʻzida bir nechta turli usullarga havolalar mavjud [4].

Ogʻir metallarni aniqlash uzluksiz antropogen va sanoat faoliyati tufayli hali ham dolzarb masaladir. Atom yutilish kabi spektrometrik usullar yuqori aniqlik va sezgirlik tufayli bu vazifaga eng keng tarqalgan yondashuvlardir. Shunga qaramay, bu usullar qimmat, koʻp vaqt talab qiladi va joylarda oʻlchovlarni amalga oshirishga imkon bermaydi. Elektrokimyodagi soʻnggi oʻzgarishlarni, ayniqsa voltametrik usullarni hisobga olgan holda, oz darajasida ogʻir metallarni tahlil qilish osonroq, tezroq va arzonroq boʻldi. Bu maqsadda uglerod asosidagi elektroddan foydalanish yuqorida aytib oʻtilgan usullarning ish faoliyatini yanada yaxshilashga sabab boʻldi. Bu usul koʻp qirrali, keng potensiallar oraligʻida ishlashni taklif qiladi va analitlarni sezgir aniqlash imkonini beruvchi kerakli oʻtkazuvchanlik va sirt xususiyatlariga eqa [5].

Tajriba qismi. Materiallar va uslublar. Har bir kremdan namuna tayyorlash PDP – 18M mufel pech yordamida amalga oshirildi. Kosmetikada qoʻrgʻoshin (Pb), kadmiy (Cd) kabi ogʻir va zaharli metallarning analitik tarkibini aniqlash uchun kosmetika namunasini tayyorlash alohida ahamiyatga ega. Bunga sabab namuna bilan ishlashning qiyinligi. Namuna tayyorlashning ikkita asosiy usuli mavjud. Birinchi usul - namunani H₂SO₄, HNO₃, HF va HNO₃/HCl (1:3) kabi kuchli kislotalar bilan ishlov berish va kuchli kislotani H₂O₂ bilan qoʻllash. Kuchli kislotalar namunaning organik moddasiga zarar yetkazadi va uglerodni karbonat angidridga aylantiradi. Tarkibidagi metallar oksidlanishning eng yuqori bosqichiga qadar oksidlanadi va eruvchan tuzlarga aylanadi. Ushbu usul bilan bogʻliq muammo – ishlov berish jarayonida metallarning yoʻqolishi, chunki u yuqori haroratlarda, shuningdek, qoldiq kislota konsentratsiyasining kamayishi sodir boʻladi. Tayyorlashning ikkinchi usuli - yopiq idishda mikrotoʻlqinli pechda kuchli kislotalar bilan namunaga ishlov berish. Amaldagi kislotalar asosan HNO₃ yoki HNO₃-HCl va HNO₃-H₂SO₄ kabi

kislotalarning aralashmasidir. Kislota erituvchisidagi namunaga mikrotoʻlqinli energiya ta'sir qilganda, u kislota eritmasining qaynash haroratidan sezilarli darajada yuqori haroratga yetishi mumkin. Natijada organik moddalarning parchalanishi, metallarning oksidlanishi va eruvchan nitratlarga aylanishi sodir boʻladi. Mikrotoʻlqinli pechlardan foydalanishning afzalliklari haroratni, bosimni va metallarning yoʻqolishini nazorat qilish qobiliyatidir va shu bilan namunadagi ichki kimyoviy reaksiyalarda vujudga keladigan xatoliklarni oldini oladi.

Analiz natijalari grafit asosidagi elektrokimyoviy sensor, toʻyingan kaliy xloridli solishtirma elektrod, hamda katta yuza sathiga ega yordamchi grafit elektrodidan tuzilgan elektrolizyor, xamda kompyuter bilan ta'minlangan ABC-1.1 qurilmasi yordamida qayd qilindi. Bundan tashqari tadqiqot ishida analitik tarozi: ACZET PVT LTD CY 224C; Shvetsariyada ishlab chiqarilgan pH metr pH/Mv/TEMP m FiveEasy F20 va magnitli aralashtirgich MS-H280-Pro qurilmalaridan foydalanildi.

Pb(II) va Cd(II) ionlarini aniqlash uchun voltamperometrik usuldan foydalanildi. Namuna olinib 20 ml suyultirilgan fon elektrolit eritmasi ishtirokida analiz qilinadi. Bunda analiz uchun 2,0 ml namuna 23,0 fon elektrolit eritmasidan olindi, umumiy xajm 25 ml ga teng (namuna xajmi + fon elektrolit eritmasi = 25 ml). Kadmiy(II) va qoʻrgʻoshin(II) ionlarining standart eritmalari "Zolotoe runo" OʻzDSN asosida tayyorlandi hamda tadqiqotimizda kerak boʻladigan yondosh va xalaqit beruvchi begona ionlar eritmalari suvda eruvchan tuzlarining bidistillangan suvda eritish yordamida tayyorlandi. Inversion voltamperometrik usulda qaysi ionni aniqlashimiz kerak boʻlsa oʻsha ionning standarti bidistillangan suvda suyultirish orqali tayyorlab olindi.

Natijalar tahlili. Inversion-voltamperometrik usulda qoʻrgʻoshin ionlarini aniqlashga kadmiy ionlari sezilarli ravishda ta'sir koʻrsatadi. Buning oldini olish maqsadida qoʻrgʻoshin ionini inversion-voltamperometrik aniqlashda fon elektrolitini toʻgʻri tanlash orqali amalga oshirish lozim boʻladi.

Buning uchun biz turli miqdor va tabiatga ega boʻlgan fon elektrolitlaridan foydalandik. Fon elektrolit sifatida ishlatilayotgan ushbu eritmalar tegishli tuzlarni bidistillangan suvda eritish orqali va bufer eritmalarni analitik kimyo qoʻllanmasidan foydalanib tayyorlandi. Olingan natijalar 1- jadvalda keltirilgan.

1-jadval Pb(II) va Cd(II) ionlarini birgalikda aniqlashda fon elektrolitining ta'siri (t.o.=2,5 mkA; C_{pb}= 10 mkg/dm³; C_{cd}= 10 mkg/dm³)

Fon elektrolit tabiati, kons	Pb(II)		Cd(II)	
E _m	E _m , mV	I _d , mkA	E _m , mV	I _d , mkA
0,1 M KCI	-400	3,1	-550	2,4
0,1 M KBr	-420	3,2	-580	1,6
0,1 M HCI	-430	1,3	-650	2,0
0,1 M H ₂ SO ₄	-450	3,6	-590	1,6
0,1 M HCOOH	-460	3,4	-560	2,2

0,1 M CH ₃ COONa	-470	4,0	-670	3,9
0,1 M CH ₃ COOH	-	-	-680	2,8

Olingan natijalardan koʻrinib turibdiki, qoʻrgʻoshin va kadmiy ionlarini aniqlashda eng maqbul fon elektroliti 0,1 M CH₃COONa ekan. Biz keyingi ishlarimizda aynan shu 0,1 M CH₃COONa elektrolitidan foydalandik.

Inversion tahlilda elektroddagi aniqlanadigan modda miqdori va elektroliz davomiyligi o'rtasidagi toʻgʻridan-toʻgʻri proporsional (chiziqli) bogʻliqlik muhim va alohida rol oʻynaydi. Kalibrlash grafigi va standart qoʻshimchalar usullarida ishlaydigan elektrodda manfiy qutblantirgich toʻplanishining davomiyligi va elektroaktiv moddaning tahlil qilingan eritmada erishi, shuningdek, boshqa omillar teng boʻlishi kerak boʻlgan elektroliz shartlari ham zarurdir. 2-jadvalda qoʻrgʻoshin va kadmiyning yuqori choʻqqilarining elektrokimyoviy sensorga toʻplanish vaqtiga bogʻliqligi koʻrsatilgan.

2-jadval Inversion-voltamperometrik usulda Pb(II) va Cd(II) ionlarini elektrod yuzasiga toʻplanishi vaqtning analitik signalga bogʻliqligi (P=0,95; fon 0,1 M CH₃COONa; t.0. 2,5 mkA)

Nº	Me	n	Vaqt (soniya)
1	Pb(II)	4	110
2	Cd(II)	5	100

Pb(II) va Cd(II) ionlarinng eng maqbul vaqti 90-120 sekundgacha ekanligi aniqlandi va keyingi ishlarimizda shu natijalarga asoslanildi.

Mis, qoʻrgʻoshin, kadmiy va rux ionlarining AS orqali aniqlashning eng yaxshi maqbul sharoitlarini tanlab olish va olingan eksperimental ma'lumotlarni toʻgʻriligi va ishonchligini mis, qoʻrgʻoshin, kadmiy va rux xar hil konsentratsiyalarida aniqlashlar olib bormay turib aytib boʻlmaydi. Oʻrganilayotgan metallarni aniqlash boʻyicha ishlab chiqilgan usullarning aniqligini baholash maqsadida quyidagi 3-jadvalda olingan natijalarni parallel solishtirishlar bilan koʻrsatilgan.

Inversion-voltamperometrik usulda Pb(II) va Cd(II) ionlarini turli miqdorlarda oʻzining individual eritmalarida aniqlash natijalari

$$(t.o.=2,5 \text{ mkA}; t_{Pb(II),Cd(II)} = 120s)$$

3-jadval

Nº	lon tabiati	Kiritildi mkg, Me	Topildi mkg, Me	n	S _r
1	Pb(II)	2,0-16,0	1,98-16,04	5	0,026-0,12
2	Cd(II)	4,0-20,0	4,02-20,02	5	0,024-0,016

Keltirilgan natijalardan shuni xulosa qilish mumkinki, Pb(II) va Cd(II) ionlarini ularning individual eritmalarida aniqlashda yuqori metrologik natijalarga erishildi, chunki barcha hollarda nisbiy standart chetlanish (S_r) qoʻrgʻoshin ionlari uchun 0,12; kadmiy ionlari uchun

0,024 dan oshmaganligi kuzatildi, bu esa sistematik xatoliklarning yoʻqligini va biz ishlab chiqqan usulning toʻqʻriligini, hamda qayta takrorlanuvchanligini koʻrsatadi.

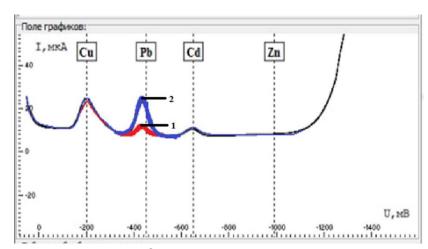
Ma'lumki, tahlil qilinadigan komponentlarni, shu jumladan metallarni oziq-ovqat, kosmetik vositalar tarkibidan aniqlashning usullari anchagina. Kosmetik vositalar tarkibidagi mikroelementlarni analiz qilish birmuncha murakkab va oʻziga hos jarayonlarni oʻz ichiga oladi. Mikroelementlar konsentratsiyasining oz miqdordagi oʻzgarishi ham organizmga sezilarli ta'sir etadi. Kimyoviy tahlilda mikromiqdordagi konsentratsiyalarni aniqlash uchun sezgirligi va selektivligi yuqori boʻlgan analiz usullaridan foydalanish maqsadga muvofiq boʻladi.

Biz ishlab chiqqan usul bu talablarga javob berishi kosmetik vositalarda ya'ni teri uchun mo'ljallangan kremlarda tekshirib chiqildi. Tahlil qilish uchun tayyorlangan eritmaning alikvot qismi (25 sm³) elektrolitik yacheykaga solinadi, qurilmaning oldindan tanlangan qulaylashtirilgan rejimi oʻrnatildi hamda Pb(II) va Cd(II) ionlarining voltamperogrammalari birma-bir qayd etiladi.

Pb(II) va Cd(II) ionlarini miqdoriy aniqlash uchun tahlil qilingan eritmaga uning qiymatini ikki yoki undan koʻp marta koʻpaytiradigan miqdorga uning standart eritmasi qoʻshiladi va voltamperogramma qayd etiladi. Qoʻshimcha qoʻshish hisobiga AS ortishi boʻyicha metall ionlarining aniq konsentratsiyasi hisoblandi.

Biz kosmetik vositalar: teri uchun moʻljallangan 2 turdagi krem namunalarining tahlilini oʻtkazdik, natijalari 1 va 2-rasmlar, 4-jadval keltirilgan.

Voltamperogrammada -480 V da Pb va -680 V da Cd, choʻqqining mavjudligi tahlil qilingan namunada shu ionlarning borligini koʻrsatadi. Har bir aniqlanayotgan ion konsentratsiyasi tegishli ionni aniqlashda boʻlgani kabi, bir xil operatsiyalarni takrorlagan holda qoʻshimcha usul bilan ham topiladi.

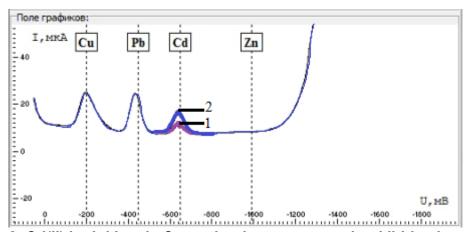

Rasm-1. Pb(II) ionini Lamis Cucumber krem namunasi tarkibidan inversionvoltamperometrik usulda aniqlash

(fon 0,1 M CH₃COONa; t.k. 2,5 mkA; t=120 s.)

- 1- namunaning voltamperogrammasi
- 2- goʻshimcha goʻshilgandagi voltamperogrammasi

Rasm-2. Cd(II) ionini Lamis Cucumber krem namunasi tarkibidan inversionvoltamperometrik usulda aniqlash (fon 0,1 M CH₃COONa; t.k. 2,5 mkA; t=120 s.)

1- namunaning voltamperogrammasi

2- go'shimcha go'shilgandagi voltamperogrammasi

Olingan natijalarda Lamis Cucumber kremi namunasi va fon bilan birgalikda oʻzini tekshirilganda Pb(II) va Cd(II) standarti qoʻshilgandagi oʻzgarishni koʻrishimiz mumkin. Bunda analitik signalning sezilarli darajada aniq Pb(II) va Cd(II) ionlari ekanligi yaggol koʻrinib turibdi.

Teri uchun mo'ljallangan krem namunalari tarkibidagi Cu(II), Pb(II), Cd(II) va Zn(II) ionlarini inversion-voltamperometrik aniqlash natijalari (P=0,95; n=5; fon=0,1 M CH₂COONa, t.o. 2,5 mkA; t=120 s.)

4-jadval

			Tekshirilayotgan namuna:krem nomi	
REK	REK Aniqlanayotgan ion		Krem:Lamis Cucumber mg/kg	
5,0 mg/kg	Pb(II)	x±Δx	0,67±0,04	
		S _r	0,042	
Mavjud boʻlishi	Cd(II)	x±Δx	0,94±0,02	
kerak emas		S _r	0,017	

1, 2-rasmlar va 4-jadval shuni koʻrsatadiki teri uchun moʻljallangan oʻrganilgan krem namunasida tarkibida Pb(II) 0,67 mg/kg mavjudligi aniglandi. Oʻrganilgan ma'lumotlarga qaraganda qoʻrgʻoshinning ruxsat etilgan miqdori (REK) 5,0 mg/kg ni tashkil qiladi. Cd(II) krem namunasi tarkibida 0,94 mg/kg mavjudligi aniqlandi. Kadmiyning miqdori ruxsat etilgan migdori (REK) bilan tartibga solinmagan.

Aniqlangan ionlarning ishlab chiqilgan usulda olingan natijalari uchun S_r qiymati 0,114 dan oshmadi. Bu ishlab chiqilgan inversion voltamperometrik usulning toʻgʻriligi va qayta tiklanuvchanligidan dalolat beradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

- 1. Surya M., Gunasekaran S. A Review on Recent Scenario of Cosmetics // International Journal of Pharmaceutical Sciences Review and Research. -2021. -№68(1). –P.190-197.
- 2. Borowska S., Malgorzata M.B. Metals in cosmetics: implications for human health // Journal of Applied Toxicology. -2015. -Volume 35. -Issue 6. -P.551-572.
- 3. Киселева Н.В., Темердашев З.А., Колычев И.А., Хрипаченко Е.В. Определение уффильтров в образцах солнцезащитной косметики методом ВЭЖХ // Заводская лаборатория. Диагностика материалов. -2010. -№6. -C.21-26.
- 4. Серажутдинова Л.Д., Березовская Т.Н., Зверев А.В., Рябчук Г.Н., Грамотина Ю.А. Проблемы определения тяжелых металлов в парфюмерно-косметической продукции // Партнеры и конкуренты. -2006. -№11. -С.40-45.
- 5. Ustabasi G.S., Ozcan M., Yilmaz I. Review—Voltammetric Determination of Heavy Metals with Carbon-Based Electrodes // Journal of The Electrochemical Society ("ECS"). -2021. -Published 20. -№9. –P.168.
- 6. Nazarova M.Q., Ziyayev D.A., Sayfiyev M.N., Xoʻjaqulov D.A. Разработка инверсионновольтамперометрических определение меди с использованием графитсодержашим модифицированными электродами // OʻzMU xabarlari. № 3/2/1. 2021. –C. 221-225.
- 7. Nazarova M.Q., Ziyayev D.A., Sayfiyev M.N., Mamajanov M.M. Qoʻrgʻoshin va mis(II) ionlarini inversion-voltamperometrik usulda kosmetik vositalar tarkibidan aniqlash // OʻzMU xabarlari. № 3/2/1. 2022. –B. 418-421.
- 8. Nazarova M.Q., Sayfiyev M.H., Ziyayev D.A. Ogʻir va zaharli metall ionlarini kosmetik vositalar tarkibidan inversion-voltamperometrik usulda aniqlashning ahamiyati // OʻzMU. "Analitik kimyoning dolzarb muammolari" Toshkent, 11-12-may, 2023. –B. 131-132.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ ABTOPE] [AUTHORS INFO]

Мazarova Maxsuda Qahramonovna, PhD tayanch doktoranti, [Haзapoвa Maxcyдa Kaxpaмоновна, PhD студент], [Maxsuda Q. Nazarova, PhD student]; manzil: Oʻzbekiston, Toshkent, Matlubot koʻchasi, 1/52; [адрес: ул. Матлубот, 1/52, г. Ташкент, Узбекистан,]; [address: 1/52 Matlubot Street, Toshkent, Uzbekistan]; maxsudaqaxramonovna@gmail.com

Original peper

DOI:10.24412/2992-9024-2024-2-62-70

EZOP MASALLARINING TARBIYAVIY AHAMIYATI

© D.M. Nosirova^{1⊠}

¹Buxoro davlat pedagogika instituti, Buxoro, Oʻzbekiston

Annotatsiya

KİRİSH: mazkur maqolada Ezop masallarida ilgari surilgan mehnatsevarlik, olijanoblik, doʻstlik gʻoyalari haqida fikr yuritiladi.

MAQSAD: fransuz va oʻzbek adabiyoti namoyandalarining masallarini oʻqish,mutolaa qilish va oʻquvchilarni vatanparvarlik ,mehnatsevarlik ruhida tarbiyalash shakllantirish.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot olib borilayotgan fan va texnologiyalarni talabalarda qay darajada oʻzlashtira olish va ularni bu fanni oʻzlashtirishdagi qulayliklar va qiyinchiliklarni oʻrganishdan keyingi ta'sir qilishini tahlil qilish uchun 5 ta ilmiy maqoladan iborat korpus yaratildi. Yigʻilgan maqolalar 2020-2023 yillar oraligʻida xalqaro va milliy akademik jurnallarda chop etilgan. Bu maqolalar tahlil qilindi va qiyosiy tahlil olindi.

MUHOKAMA VA NATİJALAR: yigʻilgan materiallar oʻrganilish natijasida Ezop masallarining tarbiyaga ta'siri aniqlandi.Oʻquvchilarni vatanparvarlik,olijanoblik ruhida tarbiyalashning afzalliklari boʻyicha tahlil qilingan ilmiy maqolalarni tahlil qilib ulardagi tayanch tushunchalardan foydalanish koʻzda tutilgan. Ikkala oʻrganish natijalari boʻyicha mualliflar oʻquvchiga murojaat qilish va umumiy bilimlarga murojaat qilish orqali oʻquvchi bilan muloqot qiladi, ammo oʻquvchilarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash bilan bogʻlab yozilgan maqolalar oʻquvchi e'tiborini faol ravishda yoʻnaltiradi va sharhlar orqali ularga bevosita murojaat qiladi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qoʻllagan holda oʻquvchilarga masallarni oʻqitish jarayonida bilim berish ularda koʻproq tassavvurni kengayishi va bilimni toʻlaqonli egallashga koʻmaklashgan. Asosiy farq oʻquvchiga toʻgʻridantoʻgʻri murojaatlarda boʻlib, ular shaxsiy sharhlar va savollarda amalga oshiriladi.

XULOSA: tadqiqot natijalari muhim pedagogik ahamiyatga ega ilmiy maqolalar mualliflari tomonidan juda koʻp murojaat qilingan boʻlib, darsning gʻoyaviy saviyasi oʻquvchiga taqdim qilinadigan bilimlar hozirgi zamon dalillariga muvofiq va milliy xalq ma'rifatparvarligi nuqtai nazaridan bayon qilish, shu bilimlar orqali oʻquvchilarda ilmiy dunyoqarashni shakllantirish tushuniladi. Dastlab, tarixiy materiallar tarkibida mavjud boʻlgan hikoya, afsona, ertak va masallardan oʻrinli foydalanish talab etiladi. Bunga shu yoshdagi bolaning uyda va maktabda shugʻullanadigan asosiy faoliyati boʻlgan oʻqish, muomala, oʻyin, mehnat yordam beradi.

Kalit soʻzlar: vatanparvarlik,doʻstga sadoqat,mehnatni sevish tarbiyaning individual shakli, axloqiy-psixologik xarakter,pedagogik va kasbiy mahorat.

Iqtibos uchun: Nosirova D.M. Ezop masallarining tarbiyaviy ahamiyati // Inter education & global study. 2024. № 2. Б. 62–70. doi:10.24412/2992-9024-2024-2-62-70

ВОСПИТАТЕЛЬНОЕ ЗНАЧЕНИЕ БАСЕН ЭЗОПА

© Д.М. Насирова^{1⊠}

1Бухарский государственный педагогический институт, Бухара, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье рассматривается идеи трудолюбия благородства дружбы и честности, выдвинутые в баснях Эзопа.

ЦЕЛЬ: формирование у читателей чувства патриотизма, трудолюбия при чтении басен деятелей французской и узбекской литературы.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: с целью анализа того, в какой степени студенты могут освоить изучаемую науку и технику, а также влияние легкости и сложности освоения этой науки после обучения, создан корпус из 5 научных статей. Сборник статей 2020-2023 гг., опубликованный в международных и национальных изданиях академические журналы между годами. Эти статьи были проанализированы и получен сравнительный анализ.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: в результате исследования установлено что собранные материалы оказывают влияние на использование знаков участия Проанализированные научные статьи о преимуществах воспитания учащихся в духе патриотизма и благородства больше опираются на контингент притяжения чем на контингент притяжения статьи посвящены недостаткам современных компьютерных технологий результатах обучения авторы общаются с учащимся путем обращения к учащемуся и обращения к общим знаниям, но статьи, написанные в связи с воспитанием учащихся младших классов в духе патриотизма, привлекают внимание читателя, активно направляют и направляют его. обращается к ним напрямую через комментарии. Использование современных педагогических технологий, передача знаний в процессе обучения художественным произведениям учащихся младших классов помогла им расширить свое воображение и в полной мере усвоить знания. Основное отличие — в прямых обращениях к читателю, которые осуществляются в личных комментариях и вопросах.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: результаты исследования широко упоминаются авторами научных статей, имеющих важное педагогическое значение, понимают формирование научного мировоззрения у студентов. Прежде всего необходимо правильно использовать рассказы, легенды, сказания и притчи, содержащиеся в исторических материалах. Этому способствуют чтение, общение, игра и работа, которые являются основными занятиями ребенка этого возраста дома и в школе.

Ключевые слова: патриотизм, индивидуальная форма воспитания, моральнопсихологический облик, педагогическое и профессиональное мастерство.

Для цитирования: Насирова Д.М. Воспитательное значение басен Эзопа // Inter education & global study. 2024. № 2.С. 62 – 70. doi:10.24412/2992-9024-2024-2-62-70

THE EDUCATIONAL VALUE OF AEZOP'S FABLES

© Dilfuza.M.Nosirova^{1\infty}

¹Bukhara State Pedagogical Institute, Bukhara, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this article reflets on the ideas of hard work, nobility, friendship, and honesty put forward in Aezop's fables.

AIM: to form a sense of patriotism and diligence among readers when reading the fables of figures of French and Uzbek literature.

MATERIALS AND METHODS: a corpus of 5 scientific articles was created in order to analyze the extent to which students can master the science and technology under study and the influence of the ease and difficulties in mastering this science after learning. Collected articles published in international and national academic journals between 2020-2023. These articles were analyzed and a comparative analysis was obtained.

DISCUSSION AND RESULTS: the results of the study revealed the influence of the collected materials on the use of participation symbols. scientific articles analyzing the advantages of patriotic education of elementary school students rely on a higher engagement contingent than articles focusing on the disadvantages of modern computer technology. In both learning outcomes, the authors communicate with the student by addressing the student and by referring to general knowledge, but the articles written in connection with the education of elementary school students in the spirit of patriotism draw the attention of the reader. actively directs and addresses them directly through comments. Using modern pedagogical technologies, imparting knowledge in the process of teaching artistic works to elementary school students helped them expand their imagination and fully acquire knowledge. The main difference is in direct appeals to the reader, which are carried out in personal comments and questions.

CONCLUSION: the results of the research have been widely referred to by the authors of scientific articles of important pedagogical value. formation of a scientific worldview in students is understood. First of all, it is necessary to make appropriate use of the stories, legends, tales and parables contained in the historical materials. This is helped by reading, dealing, playing, and working, which are the main activities of a child of this age at home and at school.

Key words: patriotism, individual form of education, moral and psychological character, pedagogical and professional skills.

For citation: Dilfuza. M. Nosirova. (2024) 'The educational value of aezop's fables', Inter education & global study, (2), pp. 62-70. (In Uzbek). doi:10.24412/2992-9024-2024-262-70

Bugungi kunda ham oʻzligini yoʻqotmay rivojlanib borayotgan xalq ogʻzaki ijodlaridan masalchilik haqida fikr yuritmoqchimiz. Barchamizga ayon-ki, ertak, masal, topishmoqlar til oʻrgatish avval ogʻzaki nutqni rivojlantirishga xizmat qiladi. Zero, xalq ogʻzaki ijodi bolalar hayotida alohida oʻrin tutadi. Ular oʻquvchilarga samarali tarbiyaviy ta'sir qilib,

ma'naviy va axloqiy shakllanishlarida katta yordam ko'rsatadi. Xalq ogʻzaki ijodi milliy oʻzlikni saqlashda, yoshlarni tarbiyalashda, muayyan gʻoyalarni ruhiyatga singdirish katta ahamiyat kasb etadi. Boshlang'ich sinf tarbiya darslarida xalq og'zaki ijodi namunalaridan foydalanish jarayonining ishlab chiqilgan pedagogik-tashkiliy tuzilmasi (modeli)ni amaliyotda toʻliq joriy etish orqali boshlang'ich sinflarda tashkil qilingan tarbiyaviy tadbir, mashg'ulotlar, oilaviy marosimlar natijasida pedagogik samaradorlikka erishiladi. Ushbu modelning amaliyotga tatbiq etilishi boshlang'ich sinf tarbiya darslarini xalq og'zaki ijodidan foydalanish tizimini takomillashtirishdagi ustuvor masalalarni ijobiy hal etishga olib keldi: - xalq ogʻzaki ijodidan foydalanib tarbiya darslarini takomillashtirishda falsafiy, psixologik, pedagogik, ijtimoiy vondashuvning mazmun mohiyatini anglashga erishiladi; - boshlang'ich sinf tarbiya darslarni takomillashtirishda xalq ogʻzaki ijodi namunalariga tayanish zarurligi asoslandi.Masal axloqiy, satirik va kesatiq mazmunini kinoyaviy obrazlarda aks ettirgan aksariyat kichik she'riy, ba'zan nasriy asardir. Inson xarakteriga xos xususiyatlar masalda majoziy obrazlar - hayvonlar, jonivorlar va oʻsimliklar dunyosiga koʻchiriladi. Masallar majoziy xarakterdagi qisqa hikoyacha boʻlib, nasriy yoki she'riy shaklda yoziladi.Uning asosiy qahramonlari turli hayvonlar, narsa-buyumlardan iboratdir. Bular ramziy majoziy ma'noda qo'llanilib. insonlar fe'l atvoridagi turli xususiyatlarga ishora sifatida keltiriladi.Masallarning asosiy jihati shuki, toʻliq ma'noda tarbiyaviy maqsadga yoʻnaltiriladi.Xalqimizning tarixi,uning urf ular odatlari,moddiy va ma'naviy boyliklari,barcha orzu istaklari yillar davomida yaratilgan ertaklarda saqlanib kelmoqda. Kishilar oʻz orzu havaslarini yosh avlodlarda qoldiroshni va yaggol ko'rishni istaydilar.Shu sababdan ham o'guvchilarga masallar,ertaklar,afsonalar o'qishga tavsiya qilinadi.Xalq og'zaki ijodi namunalaridan o'qigan bolalar qiyinchilikni yengishga,botir,jasur boʻlishga intiladilar.Oʻgituvchilar yer yuzidagi barcha insonlarning men bir boʻlagiman,men oʻxalgimga qilayotgan ishlarim bilan ularga munosib boʻlib ulgʻayishim kerak desalargina oʻz xalqini munosib farzandlari boʻla oladilar. Masallar vosh avlodni ana shu ruhda tarbiyalaydigan baynalminal badiiy quroldir.

Ko'hna Sharq adabiyotida ham majoziy shaklda, ya'ni turli hayvonlar tilidan tarbiyaviy ahamiyatga molik hikoyachalar keltirish tajribasi qadim Hind adabiyotining nodir namunalari bo'lgan «Panchatantra», «Kalila va Dimna» kabi asarlar tarkibida uchraydi. Bu asarlar ham dunyoning ko'pgina tillariga taijima qilinib, yaratilishiga turtki bergan.Masalchilikning eng namunalari adabiyotida mavjud ekanini o'zbek ham ta'kidlab,avvalo Ezopmasallarida hikoyat va hikmatlarda o'xshagan ibratli magol va matallar o'zbek xalgi hayotida ,uning kundalik turmushida, soʻzlashuv nutqida doimiy uchraydigan hodisaligini eslatish lozim. Ezop masallaridan kelib chiqadigan xulosalar aks etgan qator maqollar va hikmatli iboralar ota-bobolarimiz tomonidan azal –azaldan aytib kelinganini anglatuvchi namunalar keltirilsa ,mavzu yanada gizigroq yoritiladi.Buning sababi shundaki ,ko'tarilgan masala va mavzular insonlarga birdek xos boʻlgan xususiyatlardir.Shuning uchun ham Sharq,jumladan,oʻzbek mutafakkir shiru adiblari maxsus "Pandnoma","Odobnoma"lar yaratib,bu asarlar maktab -madrasalarimizda alohida oʻquv qoʻllanma boʻlib xizmat gilgan. Shu oʻrinda oʻgituvchi majoziy shakldagi ibratli hikovatlarning eng sara namunalari ulug' bobokalonimiz Akisher Navoiy hazratlarining "Xamsa "asaridagi birinchi doston "Hayratul-abror" (Yaxshi kunlarning hayratlanishi)da va maxsus shu yo'nalishda yaratilgan

"Lison ut-tayr" (Qushlar tili) dostonida uchrashini alohida aytib o'tishi lozim.Shu bilan birga XVIII asr oxiri-XIX asr oshlarida yashab o'tgan Muhammad Sharif Gulxaniy ham «Zarbulmasal» nomli asari bilan o'zbek adabiyotida masalchilik rivojiga ulkan hissa qo'shgani, XX asrda Hamza Hakimzoda Niyoziy, Yamin Qurbon, Sami Abduqahhor, Muxtor Xudoyqulov kabi shoirlar ijodida masal janrining yaxshi namunalari uchrashiga oid misollar keltirilsa, mavzu ancha keng ochiladi.Shundan so'ng Ezopning yana Laylak","Eshak bilan baqalar","Ustiga tuz yuklangan eshak","Burgut ,zag'cha va cho'pon''nomli masallari tahlil etiladi."Darslikdagi bunday tahliliy materiallardan to'la foydalanish mumkin. Masallardagi do'stu dushmanning farqiga borish, qiyinchilikka duch kelganda uni vengib o'tishga harakat gilish.hiylakorlik gilaman.deb sharmanda bo'lmaslik . sabrli,qanoatli bo'lishga,"Bizni ko'rib shukur qilish,birni ko'rib fikr qilish"haqidagi maqollarni hamisha yodda tutish,behuda chiranmaslik,har bir inson oʻz oʻrni va haddini bilishi kerakligi haqidagi pand-u oʻgitlar ibratli tarzda bayon etilganiga oid masalalar gilinadi.Oʻgituvchi ana shu tahlil va xulosalarni mustahkamlash uchun turli tasviriy vositalar ,ko'rgazmali qurollardan foydalansa, teatr va kino asarlariga murojaat etsa, mavzuning keng oʻzlashtirilishiga erishishi aniq. Choʻpon echkilarini yaylovga qoʻyib yubordi. Bir payt qarasa, echkilari yovvovi echkilar bilan o'tlashib yuribdi: xursand bo'ldi-yu kech kirgach hammasini o'zining q'origa gamadi. Ertasiga havo buzugligi tufayli echkilarni odatdagidek yaylovga olib chiqolmadi: q'ordayoq boqishqa to'q'ri keldi. Cho'pon o'zining echkilariga nomiqaqina o'lmagunday yem solgani holda, qo'lga o'rgatib olish niyatida yovvoyi echkilarga mo'lko'lgilib to'kdi. Ertasi, havo yurishib ketgach, echkilar tog'ga garab ura gochdilar.Cho'pon ularni yaxshilikni bilmaydigan nonko'rlar, deya koyishga o'tdi: " Axir men sizlarni o'zimning echkilarimdanda yaxshiroq boqmadimmi?" Yovviyi echkilar aytdilar: " Shuning uchun ham sendan nariroq yurishimiz ma'qul ko'rindi-da. Bizlar kechagina senga yo'liqqandik, sen esa bizni o'zingning eski echkilaringdan-da yaxshirog bogding. Demak, ertaga yana yangilar kelib qo'shilsa, unda ularni bizlardan afzalroq ko'rarkansan-da?!"Alqissa, yangi do'stlarni eskilarda afzal tutuvchilar bilan do'stlashishga shoshilmang, zero yana yangi do'stlarni orttirganda siz ham eskilardan bo'lib golasiz. Siz ham o'z do'stlaringiz, yaginlaringiz hagida o'ylab ko'ring. Shu bilan birga o'zingizni do'stlarga munosabatingizni yaxshi tushunib oling. Do'stlik degan so'z bilan sadoqat, do'stga sodiqlik tushunchasi doimo yonma-yon kelmog'i lozim. Inson hayoti davomida juda ko'p qaltis vaziyatlarga tushishi, turli sinovlarga duch kelishi mumkin. Ana shunday sharoitda faqat o'z manfaatini o'ylab, sizni yolg'iz tashlab ketadigan yoki boshqa odamlarni do'st tutib ketadiganlardan nariroq bo'lgan ma'qul.

Ezop insonlar tabiatidagi tuban illatlarni, yaramas xususiyatlarni juda aniq anglab, lo'ndagina majoziy voqea asosida uning mohiyatini ko'rsatib beradi. Quruq safsata yoki pand-nasihat bilan emas, aynan bo'lishi, uchrashi mumkin bo'lgan hayotiy hodisani shartli – ramziy hikoyat vositasida katta tarbiyaviy ahamiyatga ega bir shaklda ifoda etadi.Ezop masallarini insonlardagi barcha yuksak va chirkin xususiyatlarni mujassam etgan ibratnoma deb atash mumkin.

Shuningdek,timsollarning kinoyaviy xarakterda boʻlishidan tashqari, kulgili savoljavob ham masal tili va uslubi uchun xarakterlidir. Koʻpincha masalning kirish qismida, ba'zan pirovardida qissadan hissa - ibratli xulosa chiqariladi. Buyuk masalchi Ezop

masallarining qahramonlari asosan oddiy odamlar(dehqon), hisoblanadi.Ular yashagan davr bizdan qanchalik uzoq boʻlmasin, asarlari va ularning gʻoyasi bugungi kunda ham oʻz ahamiyatini yoʻqotmagan ya'ni yashashda davom etmoqda. Insoniyat shu hayotda yashar va qanday qilib toʻgʻri, xotirjam, baxtli hayot kechirish mumkin degan savolga javob izlar ekan bu ikki ijodkorning dono fikrlariga, asarlariga qayta-qayta murojaat qilaveradi.Ezopning ''ИККИ ЎРТОҚ ВА АЙИҚ''masali bizga bolaligimizni eslatuvchi chuqur ma'noga ega masaldir.Oʻqish kitobida berilgan ushbu masalda doʻstlik, hamjihatlik, doʻstga sadoqat,oʻrtoqlik kabi insoniy xislatlar gavdalangan boʻlib bolalikdan yaxshi taasurot qoldirgan.

Ezop masallari gʻoyaviy jihatdan tushkunlik va umidsizlik ruhida yozilgan, personajlari (asosan, hayvonlar) oʻta shartli, voqealar ixcham bayon qilingan; tili sodda, jonli tilga yaqin. Ezop masallari syujeti Yevropa masalchiligi syujetining asosini tashkil etgan. Lotin masalchisi Fedr (1-asr) va yunon masalchisi Babriy (2-asr)dan tortib J. Lafonten va I. A. Krilovgacha Ezop masallari syujetini davrga moslab ijodiy rivojlantirganlar.

Mashhur masalchining "Dehqon va uning bolalari" masalida mehnatsevarlik, halol mehnat qilish haqidagi q'oyalar ilgari suriladi.Ota o'z farzandlariga kelajakda yaxshi hayot surish uchun astoydil tinimsiz mehnat qilish, izlanish kerakligini uqtiradi. "DEHQON VA UNING O'G'ILLARI" asarida esa ahillik, totuvlik nagadar gudratli ekanligi, nizoyu nifog shu gadar zaifdir deyiladi. Axir, ayrilgan ozar, birlashgan oʻzar, deb bekorga aytmaganlar-ku. Ushbu masaldagi asosiy xulosa masal oxirida berilgan qissadan hissada, ya'ni otabobolarimiz yaratib, bizga nasihat sifatida qoldirgan "Boʻlinganni boʻri yer" hikmatida oʻz ifodasini topgan."Delfin bilan maymun","Echki va Podachi "masallarining asosiy jihatlari shuki, ular toʻliq ma'noda tarbiyaviy maqsadga yoʻnaltirilgan va voqealar ixcham bayon qilingan.Mazkur asarni eshitmagan yoki o'qimagan o'zbek o'zbek kitobxoni bo'lmasa kerak. Unda xalgimizning ijodiy-badiiy dahosi, fantaziyasi tafakkur tarzi tarrzi yaggol aks etgan. Odatda mashhur hikoyani darsda oʻrganish oʻqituvchi uchun oson tuyulishi mumkin. Quyidagi Yovvoyi echkilar bilan cho'pon masalida ch'pon echkilarini yaylovga qo'yib yubordi.Bir payt qarasa,echkilari yovvoyi echkilar bilan o'tlashib yuribdi.Ertasiga havo buzugligi tufayli echkilarni odatdagidek yaylovga olib chidolmadi.Choʻpon oʻzining echkilariga nomigagina-oʻlmagunday yem solgani holda,qoʻlga o'rgatib olish niyatiga yovvoyi echkilarga mo'l-ko'l qilib to'kdi. Ertasi ,havo yurishib ketgach, echkilar tog'ga garab qochdilar.Choʻpon bilmaydigan yaxshilikni ularni nonkoʻrlar,deya tushdi.Algissa,yangi do'stlarni eskilardan afzal tutuvchilar bilan do'stlashishga shoshilmang,zero yana yangi do'stlar orttirganda siz ham eskilardan bo'lib golasiz.Do'stlik degan so'zbilan sadogat,do'stga sodigliktushunchasi doimo yanma-yon kelmog'l lozim.Inson hayoti davomida juda galtis vaziyatlarga tushishi,turli sinovlarga duch kelishi mumkin. Ana shunday sharoitda faqat o'z manfaatini o'ylab, Sizni yolg'iz tashlab ketadigan yoki boshqa odamlarni d'st tutib ketadiganlardan narirog bo'lgan ma'gul. Ezop insonlar tabiatidagi tuban illatlarni ,yaramas xususiyatlarni juda aniq anglab,lo'ndagina majoziy voqea asosida uningmohiyatini ko'rsatib beradi.Quruq safsata yoki pand-nasihat bilan emas,aynan bo'lishi,uchrashi mumkin bo'lgan hayotiy shartli-ramziy hikoyat vositasida kata

tarbiyaviy ahamiyatga ega bir shaklda ifoda etadi. Ezop masallarini insonlardagi barcha yuksak va chirkin xususiyatlarni mujassam etgan ibratnoma deb atash mumkin.

"Dehqon va uning bolalari" masalida vaqt qazosi yetib qolganini sezgan bir keksa dehgon oʻzidan keyin bolalarining yaxshi mirishkor dehgon boʻlib, yaxshi hayot kechirishlarini xohlabdida, ularni oʻz qoshiga chorlab shunday debdi: "Bolalarim, bogʻimizdagi toklarning tagiga men xazina koʻmganman". Chol qazo qilibdi, oʻgʻillari uni dafn etib kelib, darhol belkurak va ketmonlar bilan butun bogʻni kovlab,chopib chiqishibdi, ammo hech qanday xazina topmabdilar. Vale yaxshi ishlov berilgan toklar koʻz koʻrib, quloq eshitmagan bemisl moʻl hosil keltiribdi. Ushbu masalda mehnat orqali hamma narsaga erishish mumkinligini, mehnatning mevasi-odamlar uchun xazina anglashimiz mumkin bolalarni, kitobxonlarni mehnatga da'vat ekanligini va etadi."Qurbaqalar" masalida ikkita qurbaqa oʻz maskanlari boʻlmish koʻlmakda suv qurib qolganidan keyin boshqa suvli yerni qidirib yoʻlga tushadilar. Mana ular bir quduq oldiga keladilar: shunda birinchi qurbaqa: "Kel, tezroq quduqqa sakrab tushaqolaylikoʻylab oʻtiramizmi?" deydi. Lekin ikkinchi qurbaga homrohiga javoban shunday deydi: "Bordiyu bu yerda ham suv qolmasa, quduq ichidan qanday chiqamiz?" deya mulohaza qiladi. Masalni o'qishda bolalar qurbaqa timsoliga tanqidiy nazar bilan yondashadilar, agar o'zining hayotida biron-bir shunday holat-voqea yuz bersa, uni boshqa takrorlamaslikka o'rganadilar. Masalning, avvalo, ixchamliligi, tilining gisga va lo'ndaligi, soddaligi, o'tkirligi va xalqchilligi bola hissiyotiga qattiq ta'sir qiladi.

Boshlangʻich sinf tarbiya darsalarida xalq ogʻzaki ijodidan bolalarga topishmoq aytish, uning javobini topish va xulosalar chiqarish, oʻquvchilarni faqatgina oʻsha aytilayotgan topishmoqning javobini topish uchun harakat qilishidagina emas, balki bolalar oʻrtasida bir-biriga mehr, doʻstlik, oʻrtoqlik, hamjihat boʻlib harakat qilish kerakligi haqida fikrlar bildirilgan.

Ayni paytda, oʻqish,tarbiya darslarida xalq ogʻzaki ijodi namunalari vositasida tarbiyalashga yoʻnaltirilgan pedagogik jarayonlarni takomillashtirishda boshlangʻich sinf pedagog-tarbiyachilari tomonidan bolalarni tarbiyasida amalga oshiriladigan ishlarning mazmun-mohiyati va yoʻnalishiga koʻra rejalashtirish va tashkil qilish funksiyalari quyidagi jarayonlarda amalga oshiriladi: - maqsadi, vazifasi va shakliga koʻra xalq ogʻzaki ijodi turlaridan foydalanish uchun mashgʻulot va uchrashuv, suhbat jarayonlarini rejalashtirish va loyihalashtirish; - modellashtirish, ya'ni tashkil qilinadigan pedagogik jarayonlarda xalq ogʻzaki ijodidan foydalanishda oʻquvchilar uchun zaruriy shart-sharoitlarni yaratish va ularning imkoniyatlarini inobatga olgan holda faolligini ta'minlash boʻyicha vazifalarni oldindan belgilash; - yaratilgan shart-sharoitlar va mavjud vaziyatlarga koʻra tarbiya darslarini tashkil etilishini nazorat qilish, ibrat, namuna koʻrsatish, tahlil qilish va ob'ektiv baholash asosida ragʻbatlantirish.

Masallarda biz har qanday ishga kirishishimizdan oldin qilmoqchi boʻlgan ishimizni puxta mulohaza qilib koʻrmogʻimiz lozimligini anglab yetishimiz mumkin."Hoʻkizlar va aravaning oʻqi" masalida bir juft Hoʻkiz yuk ortilgan aravani tortib borardi, aravaning oʻqi esa tinmay gʻijirlardi. Shunda Hoʻkizlar boshlarini oʻgirib dedilar: "Ey oʻq! Axir butun ogʻir yukni tortib ketayotgan bizlarku, sen nega ingraysan?" Bu masallarning

gahramonlari ham hayvonlar: buzoqcha, chumoli, tipratikan, toshbaga, chayon. Majoziy gahramonlarni tanlashda ham yozuvchi har bir hayvonning xususiyatidan kelib chiqadi. Masalan, buzoqchalar arqondan boʻshatib yuborilsa, shataloq otib, uzoq-uzoqlarga ketib goladi. Qaysar buzoqcha ham to'dasidan ajralib, bo'riga duch keladi, ya'ni ko'ngilsiz voqea yuz beradi. Buzoqcha orqali onasidan uzoqlashib ketgan bolalar, vatanidan yiroqda turli kulfatlarga duch kelayotgan kishilar nazarda tutilgan. "Chumoli va Tipratikan" masalidagi majoziy gahramonlar ham aslida jamiyatimiz a'zolaridir. Chumoli hayotdagi halol, pok, to'g'riso'z insonlar bo'lsa, tipratikan o'g'ri, qallob birovning ustidan kuladigan kishilar timsolidir. "Oʻjar Toshbaqa" masalidagi Toshbaqa hayotdagi oʻjar, qaysar, oʻz bilganidan golmaydigan, koʻngli tusaganini giladiganlar timsolidir. Boshlangʻich sinflarda masalni o'rganayotganda bolalarni masalni ifodali o'qishga va uning mazmunini qisqa, ba'zan bir necha soʻz bilan aytib berishga, ayrim qatnashuvchilarning xarakterli xususiyatlarini aniqlab, oʻzaro qiyoslashga o'rgatish muhim ahamiyatga ega. Ushbu masalda baʻzi odamlar ham shunaqaligini, ter toʻkib ishlaydiganlar boshqayu, ular oʻzlarini ishlayverib qiynalib ketgandek gilib koʻrsatadiganlarni anglab olishimiz mumkin. Koʻrib turganimizdek, Ezop masallari hayotiyligi bilan odamlarning fazilatu nuqsonlari, qusur -kamchiliklari, noto'g'ri xatti harakatlarini aniq ko'rsatib berib olgani, ma'naviy ibrati bilan hozir ham o'z ahamiyatini to'la saglab kelmogda. Vatan va vatanparvarlik tarbiyasi hagida tushuncha, boshlang'ich sinf o'guvchilarini vatanpavarlik ruhida tarbiyalashning milliy, tarixiy asoslari. Vatanparvarlik tuyg'usi kishining o'z Vatani va uning tabiatiga, xalqiga, xalqining oʻtmishdagi va hozirgi qahramonligiga, tili va san'atiga boʻlgan otashin muhabbatini ifodalaydi.Qadim zamonlardan buyon xalqning o'z Vataniga muhabbati qo'shiqlarda, ertaklarda va sharq mutafakkirlarimizning nodir asarlarida tarannum etib kelinadi. Vatanga muhabbat tuyg'usi insonlarni har doim mehnat gahramonligiga, xalqning baxt- saodati uchun kurashga undaydi. "Asalari boguvchi odam" masala ham juda ibratli, mazmunli asar hisoblanadi. Asalarichi ancha yillar mobaynida bor mehrini bag'ishlab ,tinimsiz mehnat qilib asalarilarni boqadi.Ammo,xoʻjalik egasining mehnatiga yarasha asalarilar uni chaqib ketishadi, Qissadan hissa shuki, do'st bilan dushmanni farqiga bormaydigan ba'zi insonlarga atagan. Ya'ni sadoqatli do'stni qadriga yetish, ardoqlash, mehnatini e'zozlash lozimligi uqtiriladi.Ba'zi insonlar haqiqiy do'stlikni qadriga yetmay uni o'zlaridan itaradilar va uzoqlashadilar.Do'st bilan dushmanni farqiga yetmay ,ajrata olamaydilar.Ko'pincha,maktab yoshidagi bolajonlar bu masalni koʻprog oʻgishadi,uning gahramonlaridan oʻrnak olishadi, yaxshi taasurotga ega boʻlishadi.

Ezop masallarining dunyoda koʻplab tillarga tarjima qilinishi ham be'jizga emas, albatta. Masallar yosh avlodni oʻsib ulgʻayishida axloqiy va tarbiyaviy ahamiyatga ega boʻlib ularning oʻqishlari va kelajakda yaxshi ,yetuk inson boʻlib gavdalanishida muhim omil boʻlib xizmat qiladi.Shu bilan birga, ularning kitobxonlik doirasini ham kengaytiradi. Xulosa qilib aytganda, masallar va hikmatli soʻzlar oʻsib kelayotgan yosh avlodni yetuk ,mukammal inson sifatida voyaga yetishishiga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

- 1. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xapkimiz bilan birga kuramiz. Toshkent, Oʻzbekiston, 2017. 488 b.
- 2. Mirziyoev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik Uzbekistan davlatini birgalikda barpo etamiz. Toshkent, Oʻzbekiston, 2016. 56 b.
- 3. Ezop masallari.T:G'G'ulomov nomidagi nashiryot matbaa ijodiy uyi, 2010
- 4. N.Hatamov, B.Sarimsaqov. Adabiyotshunoslik terminlarining ruscha-oʻzbekcha izohli lugʻati.T:"Oʻqituvchi",1989.
- 5. Q.Mirhamedov "Ezop masallari" tarjimasi
- 6. Abdullaeva Q., Safarova R. va b. Boshlang'ich ta'lim davlat ta'lim standarti. Boshlang'ich ta'limi, 6-son. -T.: 1998. B. 9-6.
- 7. Ahmedov S. va boshq. Adabiyot. 5-sinf uchun darslik. Toshkent: "Sharq", 2014. 174.
- 8. «Bir qalpoq oltin». «Choʻlpon» nashriyoti, Toshkent, 1995 y

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ ABTOPE] [AUTHORS INFO]

Мosirova Dilfuza Mustafoyevna ,oʻqituvchi [Носирова Дилфуза Мустафоевна, ўқитувчи], [Dilfuza.M.Nosirova, teacher]; manzil: Oʻzbekiston, 117036, Buxoro, Namozgoh koʻchasi, 5/57 [адрес: Узбекистан, 117036, Бухара, улица Намозгох, 5/57.], [address: Uzbekistan, 117036, Bukhara, Namozgoh Street, 5'57.]; mexrigiyouktamova@gmail.com

Original peper

DOI:10.24412/2992-9024-2024-2-71-78

INVARIANTIV TAHDIDLAR VA ULARNING KO'RINISHLARI

© X.M. Djumayeva ^{1⊠}

¹Termiz davlat universiteti, Termiz, Oʻzbekiston

Annotatsiya

KIRISH: barkamol avlodni tarbiyalashning ma'naviy asoslarini mustahkamlash, milliy qadriyatlarimiz, an'ana va urf-odatlarimizni tiklash, asrab-avaylash, yoshlarimiz ongiga Vatanga muhabbat, sadoqat tuygʻularini chuqur singdirish, mamlakatimizni rivojlangan davlatlar qatoriga koʻtarish - biz barpo etayotgan jamiyatning asosiy vazifasidir. Ayniqsa, xalqaro maydonda mafkuraviy, gʻoyaviy va axborot xurujlari kuchayib borayotgan hozirgi murakkab sharoitda bu vazifalarni tekis va silliq amalga oshirish oʻta qiyin va murakkab masaladir.

MATERIALLAR VA METODLAR: jamiyat yoshlarining ma'naviy xavfsizligini ta'minlashning muhim omillaridan biri- talabalarning ma'naviy-axloqiy holati, chunki aynan yosh avlod jamiyatning asosiy ijtimoiy-intellektual boyligi hamda uning kelajagi hisoblanadi.

Shu jihatdan, yoshlar ma'naviy xavfsizligini ta'minlashning ijtimoiy, ma'naviy, ruhiy salomatlik jihatlarini A.Erkayev, S.Choriyev, M.Quronov, N.Umarovalar oʻz ilmiy ishlarida tahlil qilgan, ma'naviy-axloqiy muhit, yoshlar tarbiyasi, mafkuraviy immunitetni shakllantirishning pedagogik, psixologik jihatlarini A.Turgunova, M.Xujayev, Sh.Taylaqova, Z.Saliyeva, A.Ismanova, G.Tulyaganovalar tomonidan yoritilgan.

MAQSAD: hozirgi globallshuv davrida yoshlarning ma'naviyatiga salbiy ta'sir koʻrsatayotgan variativ tahdidlar va ularning koʻrinishlari shuningdek, ushbu variativ tahdidlarning inson hayotidagi oʻrni, lugʻaviy ma'nosi, salbiy oqibatlari, ularni bartaraf etish yoʻllari koʻrsatib berishdan iboratdir.

MUHOKAMA VA NATİJALAR: inson hamma vaqt axborotlar qurshovi, makonida yashaydi. Shaxs kitob, gazeta va jurnal, radio, televidenie, telefon, telegraf, internet tarmogʻi orqali axborot olish imkoniyatiga ega. Bunugi davrda zamonaviy axborotning eng ta'sirchan vositasi - bu internet. Internet - inson aql-zakovatining, oʻz navbatida globallashuv jarayonining mahsuli hisoblandi. Shubhasiz uning ahamiyati beqiyos. Lekin, shu bilan birga, eng katta axborot tahdidlari Internet orqali amalga oshirilayotganini ham unutib boʻlmaydi.

XULOSA: yuqoridagi tahlillarga koʻra shuni ta'kidlashimiz joizki, globallashuv jarayonlari shunday bir murakkab, ziddiyatli, shiddatkor jarayonki, u oʻzida turli tashqi va ichki ma'naviy tahdidlarni namoyon etmoqda. Kuzatildiki, bugungi kundagi yoshlar ma'naviyatiga salbiy ta'sir koʻrsatuvchi tahdidlar oʻta xavfli, vayronkor va buzgʻunchidir. U nafaqat shaxs dunyoqarashi ma'naviyatini izdan chiqaradi, balki, uni jamiyatdan begonalashtiradi, faoliyatini izdan chiqarib sogʻligiga putur etkazadi.

kalit so'zlar: ma'naviy tahdid, tashqi tahdid, "ommaviy madaniyat", missionerlik, axborot tahdidi.

Iqtibos uchun: Djumayeva, M.H. Invariantiv tahdidlar va ularning koʻrinishlari//Inter education & global study. 2024. № 2.C.71–78. doi:10.24412/2992-9024-2024-2-71-78

ИНВАРИАНТНЫЕ УГРОЗЫ И ИХ ПОЯВЛЕНИЯ

© Х.М. Джумаева¹⊠

1Термезский государственный университет, Термез, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: укрепление духовных основ воспитания зрелого поколения, восстановление и сохранение наших национальных ценностей, традиций и обычаев, воспитание любви и верности к Родине в сознании нашей молодежи, поднятие нашей страны в ряды развитых стран — главная цель общество, которое мы строим, — это задача. Решить эти задачи слаженно и слаженно — очень трудный и сложный вопрос, особенно в нынешних сложных условиях, когда на международной арене усиливаются идеологические, идеологические и информационные атаки.

ЦЕЛЬ: различные угрозы, оказывающие негативное влияние на духовность молодежи в современный период глобализации и их проявления, а также место этих различных угроз в жизни человека, их словарное значение, негативные последствия и пути их устранения. показывать.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: одним из важных факторов обеспечения нравственной безопасности молодежи общества является морально-нравственное состояние учащейся молодежи, ведь именно молодое поколение является главным социально-интеллектуальным богатством общества и его будущего.

В связи с этим А. Еркаев, С. Чориев, М. Куронов, Н. Умарова в своих научных работах проанализировали социальные, духовные и психические аспекты обеспечения духовной безопасности молодежи. Формирование идеологического иммунитета освещали А. Тургунова, М. Худжаев, Ш. Тайлахова, З. Салиева, А. Исманова, Г. Туляганова.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: человек все время живет в пространстве, окруженном информацией. Человек имеет возможность получать информацию через книги, газеты и журналы, радио, телевидение, телефон, телеграф, Интернет. Самым эффективным средством современной информации в эту эпоху является Интернет. Интернет считался продуктом человеческого интеллекта и, в свою очередь, процессом глобализации. Несомненно, ее значение неизмеримо. Но в то же время мы не можем забывать, что самые большие информационные угрозы осуществляются через Интернет.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: согласно приведенному анализу, следует отметить, что процессы глобализации представляют собой настолько сложный, противоречивый, насильственный процесс, что в нем проявляются различные внешние и внутренние моральные угрозы. Замечено, что сегодняшние угрозы моральному духу молодежи чрезвычайно опасны, деструктивны и деструктивны. Оно не только разрушает

духовность мировоззрения человека, но и отчуждает его от общества, нарушает его деятельность и наносит вред здоровью.

Ключевые слова: духовная угроза, внешняя угроза, «популярная культура», миссионерская, информационная угроза.

Для цитирования: Джумаева, М.Х. Инвариантные угрозы и их появления//Inter education & global study. 2024. № 2.С.71–78. doi:10.24412/2992-9024-2024-2-71-78

INVARIANT THREATS AND THEIR APPEARANCES

© Xulkarxon M.Djumaeva^{1⊠}

¹Termez State University, Termez, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: strengthening the spiritual foundations of educating the mature generation, restoring and preserving our national values, traditions and customs, instilling love and loyalty to the Motherland in the minds of our youth, raising our country into the ranks of developed countries - the main goal of the society we are building is the task. Solving these problems in a coherent and coherent manner is a very difficult and complex issue, especially in the current difficult conditions, when ideological, ideological and information attacks are intensifying in the international arena.

AIM: Various threats that have a negative impact on the spirituality of youth in the modern period of globalization and their manifestations, as well as the place of these various threats in human life, their dictionary meaning, negative consequences and ways to eliminate them.

MATERIALS AND METHODS: one of the important factors in ensuring the moral safety of the youth of society is the moral state of students, because it is the young generation that is the main social and intellectual wealth of society and its future. In this regard, A. Erkaev, S. Choriev, M. Kuronov, N. Umarova in their scientific works analyzed the social, spiritual and mental aspects of ensuring the spiritual safety of youth. The formation of ideological immunity was covered by A. Turgunova, M. Khudzhaev, Sh. Taylakhova, Z. Salieva, A. Ismanova, G. Tulyaganova.

DISCUSSION AND RESULTS: a person lives all the time in a space surrounded by information. A person has the opportunity to receive information through books, newspapers and magazines, radio, television, telephone, telegraph, and the Internet. The most effective means of modern information in this era is the Internet. The Internet was considered a product of human intelligence and, in turn, a process of globalization. Undoubtedly, its significance is immeasurable. But at the same time, we cannot forget that the biggest information threats are carried out via the Internet.

CONCLUSION: according to the above analysis, it should be noted that the processes of globalization are such a complex, contradictory, violent process that it manifests various external and internal moral threats. It has been observed that today's threats to the morale of youth are extremely dangerous, disruptive and destructive. It not only destroys the

spirituality of a person's worldview, but also alienates him from society, disrupts his activities and harms his health.

Key words: spiritual threat, external threat, "popular culture", missionary, information threat.

For citation: Xulkarxon. M. Djumaeva. (2024) 'Invariant threats and their appearances', Inter education & global study, (2), pp. 71–78. (In Uzbek).doi:10.24412/2992-9024-2024-2-71-78

Mamlakatimizning har bir fuqarosi, xususan oʻsib kelayotgan yosh avlod oʻz mustaqil fikriga, zamonlar sinovidan oʻtgan hayotiy-milliy qadriyatlarga, sogʻlom dunyoqarash va mustahkam irodaga ega boʻlmasa, turli ma'naviy tahdidlarga bardosh berishi mushkuldir. Buning uchun xalqimiz, xususan yoshlarimizdan yakdillik, birdamlik, shijoat, mustaqil fikrlash, sogʻlom e'tiqod, bilim — xullas ma'naviy va jismoniy etuklik talab etiladi. Zero, har tomonlama etuk yoshlargina turli ma'naviy, mafkuraviy xurujlardan oʻzlarini himoya qila oladilar, hayotga ongli munosabatda boʻlib, mamlakatimiz mustaqilligi, osoyishtaligiga xavf tugʻdirishi mumkin boʻlgan tajavuzlarga qarshi tura oladilar.

Shubhasiz mana shunday avlodni tarbiyalash, ular ma'naviyatini yuksaltirish uchun mamlakatimizda tahsinga loyiq ishlar amalga oshirilib kelinmoqda. Xalqimiz, davlatimiz va hukumatimizning ham diqqat e'tibori yoshlarga qaratilgandir. Shu nuqtai nazardan Oʻzbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish boʻyicha Taraqqiyot strategiyasida "Yoshlarning ma'naviy, intellektual, jismoniy va axloqiy jihatdan kamol topishiga koʻmaklashish, yoshlarni vatanparvarlik, fuqarolik tuygʻusi, bagʻrikenglik, qonunlarga, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida, zararli ta'sirlar va oqimlarga qarshi tura oladigan, hayotga boʻlgan qat'iy ishonch va qarashlarga ega shaxs sifatida tarbiyalash asosiy vazifa sifatida" belgilangan [1.]. Mazkur vazifani amalga oshirish uchun talabalarning aqliy hamda ma'naviy dunyosini boyitish, ichki va tashqi tahdidlarga qarshi tura olish kompetensiyasini rivojlantirish chora-tadbirlarini kuchaytirish, samarali ta'sir etuvchi omillarni aniqlash va ularni oʻquv-tarbiya faoliyatida qoʻllash imkoniyatlarini kengaytirish dolzarb hisoblanadi.

Yoshlarning ma'naviy dunyoqarashini boyitish, inson ma'naviy borlig'iga sinergetik yondashuv, tahdidbardosh jamiyatni shakllantirish, yoshlar siyosiy tolerantligi falsafiy, siyosiy nuqtai nazaridan I.Kuvandikov, Z.Muminova, Sh.Agabayev, A.Komilovlarning tadqiqot ishlarida o'z ifodasini topgan.

Qolaversa, N.I.Belova, J.C.Gureva, S.I.Kopkareva, A.I.Kuznetsova, L.B.Latish, O.A.Rogachevalar o'z tadqiqot ishlarida talabalar ma'naviy xavfsizligini o'rganish uchun ma'naviyatga tahdid soladigan asosiy omillarni aniqlashga harakat qilganlar.

Biz ushbu muammoni tadqiq etar ekanmiz, yoshlarimiz ma'naviyatiga salbiy ta'sir koʻrsatuvchi omillar qatoriga quyidagilarni kiritdik:

- 1. Ommaviy madaniyat tahdidi.
- 2. Internet, telefon, disklar orqali tarqalayotgan tahdidlar.
- 3. Turli milliy va umummilliy ma'naviyatga zid bo'lgan g'oyalar tahdidi.
- 4. Odam savdosi.

- 5. Kashandalik va giyohvandlik.
- 6. Ishyoqmaslik.

Tashqi tahdidlardan biri narkotik moddalarini keng tarqatishning avj olayotganligi hisoblanadi. Uning tahdidi shundaki, uni iste'mol qilayotganlarda quyidagi salbiy holatlar vujudga keladi:

- a) inson salomatligi va ruhiyatining izdan chiqishi;
- b) qabul qiluvchining irsiyatiga ta'siri, nosogʻlom bolalarning dunyoga kelishi,
- v) nosogʻlom oilalarning vujudga kelishi yoki oilaning barbod boʻlishi;
- g) shaxsning jinoyat koʻchasiga kirib ketishi;
- d) turli bedavo, xususan, OIS kasalliklari bilan chalinishi
- u) shaxsning sogʻlom turmush tarzidan, ish, jamoadan ajralib qolishi va boshqalar.

Mutaxassislarning ta'kidlashicha, narkotik moddalarini is'temol qilishga odatlanib qolgan insonlarni davolash eng ogʻir kechadigan ba'zan oʻlim bilan tugaydigan holat hisoblanadi. Tashqi ta'sir kuchlari xuddi ana shunday kishilarni tarbiyalashdan manfaatdor. Negaki, bir martalik narkotik moddani qabul qilish uchun kishi hech narsadan, hatto eng ogʻir jinoyatdan ham qaytmasligi barchamizga ayon. Bu esa ular uchun ayni muddao hisoblanadi.

Bugungi kunda inson ma'naviyatiga qarshi yo'naltirilgan, bir qarashda arzimas bo'lib tuyuladigan kichkina xabar ham globallashuv shiddatidan kuch olib, ko'zga ko'rinmaydigan lekin zararini hech narsa bilan o'lchab bo'lmaydigan holatga aylanmoqda. Jumladan, ma'naviy tahdidlarning bir ko'rinishi bo'lgan "ommaviy madaniyat" niqobidagi tazyiqlarning yoshlar ongiga ta'siri mamlakat taraqqiyoti uchun xavf soladi. Ayniqsa, voyaga etmagan bolalarning turli internet klublarida o'tirishlari va pornografik saytlarga kirishlari, mobil telefonlardan noto'g'ri foydalanib, behayo film va suratlar olib yurishlari, bularning barchasi inson ma'naviy kamolotiga ulkan zarar keltiradi.

Falsafa qomusiy lugʻatida esa ""ommaviy madaniyat" — madaniyat mavjudligining murakkab, hamma vaqt bir xil talqin qilinmaydigan, oʻziga xos shakli. Ommaviy madaniyatni Gʻarb madaniyati bilan bogʻliq hodisa deb tushunish, shuningdek, uni gʻoyasizlik, sifatsizlik va didsizlik namunasi deb baholash keng tarqalgan,"-deb ta'riflanadi [2; 313-b].

Bu tushuncha XX asrning 20-30 yillarida ishlatila boshlandi. Gʻarbiy Yevropa va AQShda "Ommaviy madaniyat"ning vujudga kelishi, shakllanishi va rivojlanishi jarayonida uning oddiy xalq ommasiga moʻljallangan va ularni qamrab olgan quyidagi janrlardan foydalanganliqi koʻzga tashlanadi.

- 1. Faxsh va jinoyatchilikni tasvirlovchi kichik-kichik syujetli tomosha va suratlar.
- 2. Komikslar. Tagiga qisqa izoh beruvchi matnlari boʻlgan bexayolikni targʻib qiluvchi rasmlar majmui.
- 3. Vestrnlar. Yevropaliklarning Amerika, Avsraliya, Afrika qit'alari va Osiyoning bir qator hududlariga bostirib kirishi, kuchayib borishi va erli xalq bilan olib borilgan janglardagi qahramonliklarini tasvirlovchi filmlar, badiiy asarlar.
 - 4. Detektiv janrdagi asarlar.
- 5. Ommaning jazavali harakatlarga moyilligini kuchaytiruvchi "Pop musiqasi". Mazkur janrda ommaviy vasvasa va talvasali raqslarga alohida e'tibor beriladi.
 - 6. "Pop art" tasviriy san'atdagi yoʻnalish.

- 7. "Pop adabiyot".
- 8. Kitch. Estetik qiymatga ega boʻlmagan buyumlar, narsalar va predmetlarni san'at asarlari sifatida qabul qilishni targʻib qiluvchi janr.
 - 9. Xeppining-rejalashtirilmasdan, nogahon uyushtiriladigan "keskin" tomoshalar.

Bugungi kunga kelib ommaviy madaniyat ommaviy kommunikatsiya vositalari yordamida tarqatiladigan madaniyatdir. Ular kishilar oʻrtasidagi oʻzaro insoniy munosabatlarni yuzaki tashkil etishga, maishatbozlik, ortiq darjada hissiyotga berilish, musiqa asarlari ijrosi orqali tinglovchini jazavaga solish, zoʻravonlik va shaxvoniylikni targʻib qilishqa qaratilgandir.

Yana bir tashqi tadid turi-bu missionerlikdir. Hoʻsh, missionerlar kimlar? Ular oʻz maqsadlarini amalga oshirishda qanday vositalardan foydalanadilar?

Avvalo shuni alohida qayd etish kerakki, missionerlik - muayyan bir tuzum va muayyan bir dindagi kishilar oʻrtasida boshqa bir din yoki oʻzga tuzumni targʻib etish orqali oʻz gʻarazli maqsadlarini amalga oshirish yoʻlidagi harakatdir. Bu harakat a'zolarining jamiyat hayotiga qanchalik ayanchli ta'sir koʻrsatishini barchamiz yaxshi bilamiz.

Missionerlik lotincha «missio» fe'lidan olingan bo'lib, «yuborish», «vazifa topshirish», miesioner esa "vazifani bajaruvchi" degan ma'nolarni anglatadi. Umumiy ma'noda belgilangan vazifalarni hal qilishga qaratilgan nazariy va amaliy faoliyat majmuini bildiradi. Missionerlik bir dinga e'tiqod qiluvchi xalqlar orasida boshqa bir dinni targʻib qilishni anglatadi [8].

Missionerlar xalgaro terrorizm, giyohvandlik, diniy-yekstremizm, xususan, «Hizbuttahrir», «Vahhobizm» koʻrinishidagi ta'sir vositalaridan foydalangan holda ta'lim va xayriya jamiyatlari, targʻibot-tashvigot muassasalariga oʻgituvchi, til oʻrgatuvchi, oʻzga davlat taomlarini o'rgatuvchi niqoblari ostida suqilib kirib olgan holda o'z harakatlarini amalga oshiradilar. Mamlakatimiz mustaqillikka erishqandan soʻng, yurtimizga turli gʻoya va mafkuralar oqib kira boshladi. Bu mafkuralar orasida eng ashaddiysi soʻzsiz, missionerlik harakatidir. Missionerlar chet tillarini o'rgatuvchi maxsus kurslarning muallimlari niqobi ostida talabalar yotoqxonalariga, savdogar yoki ishbilarmon sifatida bozor va do'konlarimizga, pazandalik sirlarining bilimdonlari boʻlib umumiy ovkatlanish shoxobchalariga, qoʻyingki turmushning barcha jabhalariga joylashib olib, oʻz gʻarazli maqsadlarini amalga oshirish yoʻlida har qanday kichik imkoniyatdan ham foydalanib qolishga intilishadi. Jahondagi boshqa davlatlardagi kabi yurtimizda ayrim yoshlarning soddadilligi va ishonuvchanligi, e'tiqodi sustligidan foydalanib, xatto ularning moddiy ta'minotini yaxshilashni va'da qilib o'z tuzoqlariga ilintirib olishga harakat qilishmoqda [3; 32b].

Xoʻsh, tashqi tahdid kuchlari qanday tarzda namoyon boʻladi?

Tashqi tahdid kuchlari nainki diniy aqidaparastlik koʻrinishida, balki turli niqoblar, balandparvoz shiorlar, yoqimli gʻoyalar ostida ish olib boradilar. Eng yomoni, bu kuchlarning ixtiyorida juda katta moddiy-moliyaviy resurslar mavjud. Aynan shu moddiy-moliyaviy resurslar ularga cheksiz imkoniyatlar eshigini ochishi tabiiy. Natijada garchi bu kuchlar mamlakatimizdan tashqarida boʻlsa-da oʻzlarining puxta oʻylangan va uzoqni koʻzlagan, davomli yovuz maqsadlarini bemalol amalga oshiradilar. Eng yomoni, odamni u

manfaatparast, pulga, xorij buyumlariga o'ch, beparvo, behayo, diniy mutaassib, hatto vahshiy kimsaga aylantirib go'yadi.

Hozirgi kunda yoshlar uchun navbatdagi xavfli ma'naviy tahdid – axborot tahdididir. Bu turdagi tahdid yoshlarning ijtimoiy ongini notoʻgʻri shakllantirish va shu tariqa oʻzligini batamom unutgan, maqsad sari intilmaydigan yoshlarni tarbiyalashni maqsad qilib qoʻyadi. Bu tahdid - shaxsni nima uchun yashayotganligini unutishga majbur qiladi, uning domiga tushib qolgan yoshlar kelajak, vaqt haqida unutadi. Bunday yoshlarda ikkilanish, muammolar girdobiga tushib qolish kuzatiladi.

Bugungi kunda axborotlar tahdidi asosan internetdan foydalanib, uning panasida turib uyushtirilmoqda.

Shu tariqa axborot tahdidlari inson qalbi va ongini egallab, ularni izdan chiqaradigan salbiy mafkuraviy ta'sir vositasiga aylanadi.

Demak, axborot tahdidi deganda, ayrim siyosiy-gʻoyaviy kuchlarning axborotdan foydalanib, biror bir davlat va xalqqa nisbatan amalga oshiridigan oshkora yoki pinhona tajovuzini tushunish mumkin.

Bu tizimga istagan odam kirishi va toʻgʻri yoki yolgʻon ma'lumotlarni joylashtirishi mumkin. Ammo kishini tashvishga soladigan tomoni shundaki, yoshlarimiz ezgu gʻoyalarga qarshi boʻlgan ba'zi boʻhton gaplar, axloqsizlik, behayolik illatlarini Internet orqali koʻrib, bilibbilmay ularning ta'siriga berilib qolmoqda. Ayniqsa, ommaviy madaniyatning turli koʻrinishlari, jumladan, parno saytlar yoshlarning ma'naviyatini chalgʻitishga qaratilgan axloqsizlik xuruji ekanliqi namoyoyon boʻladi.

Shubhasiz, mamlakatimizda bunday holatni oldini olish borasida misli koʻrilmagan ishlar, targʻibot va tadbirlar amalga oshirildi va oshirib kelinmoqda. Afsuski, guruch koʻrmaksiz boʻlmaydi, deganlaridek, yoshlarimiz orasidan hamon ana shu nobop ishlarga aralashib qolayotganlari uchramoqda.

Yoshlarni har qanday xurujlar, tahdidlardan himoyalashimiz, yot, begona, umummilliy qadriyatlarga zid boʻlgan gʻoyalarga berilib ketishini oldini olishimiz vatan oldidagi, xalqimiz, dunyo hamjamiyati oldida muqaddas burchimizdir.

Demak, mamlakatimizning tinchligi, osoyishtaligi va barqarorligi, obodligi yoshlarning ma'naviyati yuksak boʻlishiga bogʻliq. Milliy gʻoya - yurt tinchligi, Vatan ravnaqi, xalq farovonligi, milliy va diniy hamjihatlik va bagʻrikenglik tamoyillariga asoslanar ekan, yurtimizga ichki va tashqi tahdidlar rahna sololmaydi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

- 1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги "2022-2026 йилларга мўлжалланган янги Ўзбекистоннинг Тараққиёт стратегияси тўғрисида"ги ПФ-60-сон. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2022 й., 70-мақсад.
- 2. Falsafa qomusiy lugʻati. T.: 2003y. 313-b.
- 3. Sobirov M. Milliy gʻoya, ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi. Referat. 2015 y. 32-b.

- 4. Джумаева, Х. (2023). Внутренние угрозы, негативно влияющие на духовность студентов. Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/Actual Problems of Humanities and Social Sciences., 3(8).
- 5. Jumayeva, H. (2023). Talabalar ma'naviyatiga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi variativ tahdidlar. Interpretation and researches, 2(1).
- 6. Эшкуватов, Ш. М., & Джумаева, Х. М. (2016). Борьба за душу и сознание человека в современный период. Евразийский научный журнал, (2), 88-90.
- 7. Muhammadjonovna, J.H. (2023). Pedagogik jarayonda talabalarning ma'naviyatini invariativ tahdidlardan himoya qilish metodlari. Наука и технологии, 1(2).
- 8. https://islom.uz/magola/10603
- □ Djumayeva Xulkarxon Muxammadjonovna, PhD [Джумаева Хулкархон Мухаммаджоновна, PhD], [Xulkarxon.M.Djumaeva, PhD]; manzil: O'zbekistan, 190101, Surxondaryo, Ibn Sino koʻchasi, 22 [адрес: Узбекистан, 190101, Сурхандарья, ул. Ибн Сино, 22], [addres: Uzbekistan, 190101, Surkhandarya, Ibn Sino Street, 22]; xonimxulkar@gmail.com

Original peper

DOI:10.24412/2992-9024-2024-2-79-86

TOGʻ MANZARASI MAVZUSIDA KOMPOZISIYA ISHLASH

© X.X. Xasanov ^{1⊠}

¹Termiz davlat universitetuti, Termiz, Oʻzbekiston

Annotatsiya

KİRİSH: ushbu maqolada talabalarga togʻ manzarasida hozirgi zamon oʻquvchilariga toʻla javob bera oladigan darajada tashkil etiladigan, pedagogik texnologiyalarga yondashgan holda keng yoritib berish, mavzuni oʻquvchilarga pedagogik jarayon doirasida ochib berish ayni maqolaning dolzarb masalasi haqida fikr yuritiladi.

MAQSAD: tasviriy san'at oʻzining funksional vazifasidan kelib chiqqan holda, birinchi boʻlib jamiyatdagi oʻzgarishlarga nisbatan oʻz munosabatini bildiradi. Tasviriy san'at va madaniyatning buyuk asarlari va togʻ manzarasida ishlangan kompozisiyaga bagʻishlangan qator tasviriy san'at asarlari muhim ahamiyat kasb etadi.

MATERIALLAR VA METODLAR: bu maqolalar "Togʻ manzarasi" mavzusida ishlangan kompozisiya yaratishda rassom pedagogning ijodiy qobiliyatlarini yuzaga chiqarishning pedagogik-psixologik asoslarni aniqlash tahlil qilindi va qiyosiy tahlil olindi.

MUHOKAMA VA NATİJALAR: "togʻ manzarasi" mavzusida ishlangan kompozisiya orqali uning pedagogik muammolari birinchi marta yaxlit holda oʻrganildi. "Togʻ manzarasi" mavzusida ishlangan kompozisiyada milliy an'analar va oʻzbek millatiga xos ijtimoiy hayotning oʻrni va ahamiyati yoritib berilgan. "Togʻ manzarasi" mavzusida ishlangan kompozisiyaning mazmuni, pedagogik vositalari va uslublari ishlab chiqildi.

XULOSA: tadqiqot natijalari muhim pedagogik ahamiyatga ega "Togʻ manzarasi" mavzusida ishlangan kompozisiya tuzishni oʻrgatish metodikasi orqali ularga yagona umumiy gʻoyaviy – estetik va ma'naviy-axloqiy tafakkurini shakllantirish kabi muhim vazifani bajaradi yordam beradi.

Kalit soʻzlar: togʻ manzarasi, tasviriy san'at, manzara, san'at asarlari, kompozision vositalar.

Iqtibos uchun: Xasanov X.X. Togʻ manzarasi mavzusida kompozisiya ishlash//Inter education & global study. 2024. № 2.C. 79– 86. doi:10.24412/2992-9024-2024-2-79-86

РАБОТА НАД КОМПОЗИЦИЕЙ НА ТЕМУ ГОРНЫЙ ПЕЙЗАЖ

© X.X. Xacahoв¹⊠

¹Термезский государственный университет, Термез, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье рассматривается актуальный вопрос данной статьи, чтобы дать учащимся широкое освещение в горном пейзаже с подходом к

педагогическим технологиям, организованным таким образом, чтобы дать полный ответ современным учащимся, раскрыть тему учащимся в рамках педагогического процесса.

ЦЕЛЬ: изобразительное искусство, исходя из своей функциональной задачи, первым выражает свое отношение к изменениям в обществе. Большое значение приобретают великие произведения изобразительного искусства и культуры, а также ряд произведений изобразительного искусства, посвященных композиции, выполненной в горном пейзаже.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в этих статьях были проанализированы и получен сравнительный анализ выявления педагогико-психологических основ раскрытия творческих способностей педагога-художника при создании выполненной композиции на тему "горный пейзаж".

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: изобразительное искусство, исходя из своей функциональной функции, первым выражает свое отношение к изменениям в обществе. Великие произведения изобразительного искусства и культуры, а также ряд произведений изобразительного искусства, посвященных композиции, созданной в горном пейзаже, приобретают все большее значение

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: именно через сочинение на тему "горный пейзаж" впервые целостно были исследованы его педагогические проблемы. Композиция на тему" горный пейзаж " освещает роль и значение национальных традиций и общественной жизни узбекской нации. Разработано содержание, педагогические средства и приемы композиции, выполненной на тему "горный пейзаж".

Ключевые слова: горный пейзаж, изобразительное искусство, пейзаж, произведения искусства, средства композиции.

Для цитирования: Хасанов Х.Х. работа над композицией на тему горный пейзаж//Inter education & global study. 2024. № 2.С. 79 – 86. doi:10.24412/2992-9024-2024-2-79-86

WORK ON A COMPOSITION ON THE MOUNTAIN LANDSCAPE THEME

© Holboy Kh. Khasanov ^{1⊠}

¹Termez State University, Termez, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this article examines the topical issue of this article in order to give students broad coverage in the mountain landscape with an approach to pedagogical technologies organized in such a way as to give a complete answer to modern students, to reveal the topic to students within the framework of the pedagogical process.

AIM: visual art, based on its functional task, is the first to express its attitude to changes in society. Great works of fine art and culture are of great importance, as well as a number of works of fine art dedicated to a composition made in a mountain landscape.

MATERIALS AND METHODS: in these articles, a comparative analysis was analyzed and obtained to identify the pedagogical and psychological foundations for

revealing the creative abilities of an artist teacher when creating a completed composition on the theme "mountain landscape".

DISCUSSION AND RESULTS: visual art, based on its functional function, is the first to express its attitude to changes in society. Great works of fine art and culture, as well as a number of works of fine art dedicated to the composition created in the mountain landscape, are becoming increasingly important

CONCLUSION: it was through the essay on the theme "mountain landscape" that his pedagogical problems were first comprehensively investigated. The composition on the theme "mountain landscape" highlights the role and importance of national traditions and public life of the Uzbek nation. The content, pedagogical tools and techniques of the composition made on the theme "mountain landscape" have been developed.

Keywords: mountain landscape, fine art, landscape, works of art, means of composition.

For citation: Holboy Kh. Khasanov. (2024) 'Work on a composition on the mountain landscape theme', Inter education & global study, (2), pp. 79–86. (In Uzbek). doi:10.24412/2992-9024-2024-2-79-86

Koʻp asrlik tarixga ega Oʻzbekiston tasviriy san'atida manzara janrida yaratilgan san'at asarlari murakkab va serqirra badiiy obrazli tizimdir. Boshqa tasviriy san'at turlari kabi, manzara janri ham doimiy rivojlanishda. Ushbu janrning psixologik xususiyatlari haqida ilmiy tadqiqotlar olib borilib, tasviriy san'at tarixini kundan-kunga yangi ma'lumotlar bilan boyitmoqda. Yuqoridagi fikrlarni muxtasarlab quyidagilarni ta'kidlash joiz.

Milliy istiqlol tufayli Oʻzbekiston xalqi oʻzini milliy ma'naviy-madaniy yangilanishida oʻziga xos yoʻlni tanladi va bu jarayon yurtboshimiz Shavkat Miromonovich Mirziyoyev rahnamoligida bosqichma-bosqich davom etmoqda. Shunday ezgu maqsadlarni amalga oshirish mamlakatimizda demokratik tamoyillarga asosolangan jamiyatni barpo etish, yurt taraqqiyotini ta'minlash, yoshlar qalbiga va ongiga milliy istiqlol mafkoʻrasini shakllantirishni taqozo etmoqda.

Shunday ekan, har bir jamiyatning ijodkor qatlami oʻzining oʻrinbosarlari boʻlgan yosh avlodning kelajagi uchun qaygʻurishi va gʻamxoʻrlik qilishi zarurdir.

Ajdodlarimiz yaratgan buyuk san'at asarlari, madaniy-ma'rifiy boyliklar xalqimiz, ayniqsa yosh avlod uchun katta tarbiya maktabi bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Shu nuqtai nazardan ushbu maqolada tasviriy san'at asarlarida "Togʻ manzarasi" mavzusida kompozisiya ishlashni keng miqyosda oʻrganib, ta'lim jarayonlarining yangi pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etilgan oʻquv mashgʻulotlarida oʻquvchi – oʻquvchilarni ushbu janrda asar yaratish orqali tabiatni, ekologiyani, shuningdek, atrofolamimizni oʻrab turgan jamiki tabiat unsurlarini asarab-avaylash bilan birga ulardan bahra olish san'atiga ega boʻlishni taklif qilinadi.

Tanlangan mavzuning dolzarbiligi shundaki, manzara janrida yaratilgan asarlar Mustaqillik yillariga kelib, san'at darajasida yuqori mavqega erishib borayotganligiga qaramasdan bugunga qadar ushbu san'at turi va unda ijod qiluvchi usta rassomlar ijodi ilmiy jihatdan oʻquv mashgʻulotlarida ilgʻor texnologik yondashuvlar asosida oʻrganilmagan.

Ushbu san'at turi borasida dars jarayonida yangicha pedagogik yondashuvlar asosida nazariy ma'lumot beruvchi manbalar yoʻqligi rassomchilikning ilmiy-ijodiy, nazariy va amaliy ahamiyati sust darajadaligidan dalolat beradi. Shu bilan bir qatorda ushbu sohani keng qamrovda namoyon etuvchi ilmiy manbalarni ommaga joriy etish masalalarini taqozo etadi.

Togʻ mavzuning maqolaning dolzarbligi yana shunda koʻrinadiki, oʻzbek xalqining qadimdan shakllangan rassomchilik san'ati oʻzining xilma-xil turlari bilan bir-biridan alohida ajralib turadi.

Yuqorida zikr etilgan fikrlardan shuni ta'kidlash mumkinki, buyuk davlatning bugungi istiqbolini madaniyat va ma'naviyat haqida guvohlik beruvchi san'at muassasalarisiz tasavvur etish qiyin. Binobarin, Prezidentimiz Shavkat Miromonovich Mirziyoyevning "Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xapqimiz bilan birga quramiz." kitobida toʻgʻri ta'kidlaganlaridek: «Biron bir jamiyat ma'naviy va ahloqiy qadriyatlarni rivojlantirmay hamda mustahkamlamay turib oʻz istiqbolini tasavvur eta olmaydi»¹. Demak, san'at muassasalari — ma'naviyat va madaniyat manbai ekan, ulardan xalqimizning ma'naviyatini, madaniyati va san'atini koʻtarishda ta'lim jarayonlaridan samarali foydalanish bugunning dolzarb vazifasidir. Har qanday ijodkor oʻtmishdagi rangtasvir san'ati ustalarini merosini va tajribalarini oʻrganish bilan birga, tomoshabinga chuqur ta'sir etuvchi tasvir , kompozisiya qonun uslubiyatini ham oʻrganadi.

Tasviriy san'at darslarida "Togʻ manzarasi" mavzusida kompozisiya ishlashning oʻziga xos psixologik xususiyatlarini oʻrganish tasviriy san'at nazariyasidagi yangi yunashlish deb qarash mumkin. U tasviriy san'at olamida yaratilgan san'at asarlarini «Badiiy his qilish psixologiyasi» bilan uygʻun holda oʻrganiladi. "Togʻ manzarasi" mavzusidagi san'at asarlarini juda koʻplab rassomlar ijodida kuzatish mumkin.

Ma'lumki, badiiy asarlar goʻzallik qonuniyatlari asosida yaratiladi. Tashkil etuvchi qismlardan – ritm, simmetriya, proporsiya (shakl) va boshqalar maxsus boʻlimga ajratilib, izohlab chiqilgan. Mazkur maqolada "Togʻ manzarasi"da ishlangan kompozisiya tasviriy san'atning manzara janrida ishlangan boʻlib, ushbu asar har bir inson ruhiyatin tabiatga yaqinlashtiradi.

Aytish lozimki, ushbu asarda olimlar tomonidan har qanday san'at asarini his qilishda zarur bo'ladigan go'zallikning doimiy elementlari ishlab chiqilgan. Ular odatda, san'at nazariyasida ifoda, badiiy va kompozision vositalar, xususan, kompozisiya, nur va soya, kontrast, simmetriya, nisbat, plastiklilik, ritm, tonallik, dinamika, xajmlilik, arxitektonika, uyg'unlik deb yuritiladi.

Badiiy ijodiyotning koʻp asrlik tajribasi kompozisiyaning bir qator qonuniyatlari ishlab chiqishga sharoit yaratib berdi. Ularga amal qilgan holda estetik botartiblikka oson erishilmokda. "Togʻ manzarasi" mavzusida ishlangan kompozisiyadagi tabiatdagi yaxlitlik, simmetriya va ritm qoidalari oʻziga xos boʻlgan qonuniyatlar hisoblanadi. Xuddi shu xususiyatlariboshqa boshqa san'at asarlaridan alohida ajratib turadi. Yaxlitlik asarning uygʻunligi, tugallanganligi va konstruktiv aniqligini namoyon qiladi.

¹ Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xapkimiz bilan birga quramiz. - Toshkent, Oʻzbekiston, 2017. - 488 b.

Manzara janrida yaratilgan har qanday san'at asarlarini his qilish jarayonini kompozisiya tushunchasisiz tasavvur qilib bulmaydi.

"Togʻ manzarasi" mavzusida ishlangan kompozisiyaning oʻziga xos psixologik xususiyatlaridan biri — unda tasvirlangan tabiat unsurlarini, borliqni butun psixik jarayonlar orqali his qilish bilan zavq olishdir. Kompozisiyaning asosiy xususiyatlari— mantikiylik, shakl aniqligi hamda qismlar mutanosibligidadir. Ushbu soʻz lotincha «composito» suzidan olingan boʻlib mutanosiblik, birlashuv, bogʻliklik degan ma'noni anglatadi.

"Togʻ manzarasi" mavzusida ishlangan kompozisiyada barcha kompozision, badiiy va ifodaviy vositalar mavjuddir. Ushbu san'at asariga oid psixologik xususiyatlarni bilmasdan, uning mazmunini, mohiyatini badiiy his qilish xususiyati hakida muhokama yuritish qiyindir.

Rang hissiyoti deganda – rangni murakkab his etish jarayonini boyitish tushuniladi, bunda nafaqat rangning doimiy xususiyatlari xaraktiristikasi, balki rang bilan bogʻlik tasavvur, timsol, oʻxshatma (assosiatsiyalar)larning murakkab tizimi talqin etiladi.

Rang uygʻunligi mutanosibligi, muvozanat, hamohanglik kabi sifatlar bilan belgilanadi. Qonuniyat uygʻunlikning bosh belgisi hisoblanadi. Ushbu qonuniyatlar tufayli tomoshabin ranglar majmuasini tartibga solingan estetik – ijobiy jamlanma sifatida qabul qiladi.

Taniqli nemis shoiri Gyotening soʻzlariga koʻra, koʻz yashil rangdan lazzatlanadi. Sariq rang jozibali boʻlib, u iliq taassurotlar va xush kayfiyatlilik uygʻotatadi. Koʻk rang esa soya – salqinni eslatib, tanada sovuqlikni hosil etadi. Qizil rang jiddiylik, obroʻ bilan bir qatorda, joziba va nazokatlik xaqida taassurot beradi. Gʻarbiy Yevropada yashovchi inson ranglarni mana shunday qabul qiladi.

O'rta Osiyo aholisi, sufizm falsafasiga asoslanuvchi musulmonlar esa ranglar ramziyligiga oʻzgacha yondashishgan. Rang nazariya semantikasi nuqtai nazaridan gizigarlidir. Tojik olimi A.Qurbonmamadov olib borgan tadqiqotlarga koʻra, agarda soʻfiy ilohiy qo'zallikka cho'mish holatida bo'lsa, u qora rangli kiyimda bo'lishi kerak, agarda u ilohiy yuksaklikka cho'mish holatida bo'lsa og rangli kiyimda bo'lishi lozim. Shuningdek ular ko'k, sariq va boshqa ranglardagi kiyimlarni ham kiyishgan. So'fiylar nazarida rang mistik quvvatga ega boʻlib, u e'tiqod qiluvchilarga ham ruxan, ham jismonan ta'sir oʻtkazgan. Oq rangni ular soflik, tozalik, pokizalik, koʻngilochar ramzi sifatida qabul qilganlar.E'tiqod qiluvchilar oq rangni begʻubor, dunyo ne'matlaridan voz kechish ramzi deb bilganlar. Qora rang sufizmda inson ongi anglab yeta olmaydigan qandaydir yashirin bir sir ramzini anglatgan. Qora rang sarosimalik va gaygʻu, insonning Paygʻambar oldida kuchsiz ekanligini isbotlovchi rang deb bilingan. Qora rangda kiyingan insonning qalbi – boshqalar uchun sirlar kitobi sir boʻlgan. Qora rang - zulm, yovuzlik, baxtsizlik, xalokat va ayriliq rangidir. Bu ramzlar koʻpincha Sharq nazmida (she'riyatida) qoʻllanilgan. Koʻk osmon rangi, ochilmas sir, xavf-xatar va ofat belgisi sifatida ta'riflangan. Ko'k rang etik mazmun ham baxsh etgan. U kamtarlik, soddalik, va abadiylikni anglatgan, hamda mustahkamlik va irodalik ramzi sanalgan. Yashil rang - sokinlik, osoyishtalik va Xudo bilan tilsiz muloqotda boʻlish rangidir. U koʻrish qobiliyatini ravshanlashtirib, etik jixatdan saxiylik, tobe'lik, Xudoga bulgan sadogatni anglatgan.

Shunday qilib, ushbu maqolada "Togʻ manzarasi" mavzusida ishlangan kompozisiya uchun foydalanilgan ranglar va ularning psixologiyasi bilan tanishdik.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

- 1. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xapqimiz bilan birga quramiz. Toshkent, Oʻzbekiston, 2017. 488 b.
- 2. Bahodirovna M. Z. IMPROVING THE METHODOLOGY OF DEVELOPING AESTHETIC CULTURE OF STUDENTS IN FINE ARTS //Academia Repository. 2024. T. 5. №. 2. C. 300-305.
- 3. Bakhadirovna M. Z. Methodology for the Development of Students' Comets of Aesthetic Culture and Creativity //EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION. 2024. T. 4. №. 1. C. 22-26.
- 4. Bahodirovna M. Z. TASVIRIY SAN'AT MASHG'ULOTLARIDA O 'QUVCHILARNING IJODKORLIK KOMETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA TRENINGLARDAN FOYDALANISH //FAN JURNALI TA'LIM VA MADANIYAT. 2024. T. 2. №. 1.
- 5. Kh K. K. THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF THE PORTRAIT GENRE IN AESTHETIC EDUCATION OF V-VIII CLASS STUDENTS OF GENERAL SECONDARY SCHOOLS //American Journal of Pedagogical and Educational Research. 2024. T. 21.
- Khasanovich K. K. DRAWING A HUMAN SKULL IN A PEN DRAWING (nose, ears, eyes, lips) //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. 2021. T. 9. №. 11. C. 121-125.
- 7. Xolboy X. STAGES OF THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF THE TYPE OF "PAINTING" OF FINE ART //Universum: технические науки. 2021. №. 11-5 (92). С. 102-104.
- 8. Raxmonqulov X. B., Botirov M. A., Xurramova N. Y. THE ROLE AND THE PRACTICAL IMPORTANCE OF COMPOSUTION DURING COLOUR DESCRIPTION STUDIES (AS AN EXAMPLE OF DESCRINING HUMAN FEATURE) //Экономика и социум. 2021. №. 1-1 (80). С. 241-244.
- 9. Bobokulovich R. K. INTRODUCTION TO STUDENTS AND ANALYSIS OF VISUAL MEDIA IN FINE ARTS LESSONS //Academia Repository. 2024. T. 5. №. 2. C. 282-287.
- 10. Bobokulovich R. K. FINE ART AND ITS PLACE IN HUMAN SOCIETY //Academia Repository. 2024. T. 5. №. 2. C. 288-293.
- 11. Raxmonqulov X. B., Bekkeldiyeva M. F. Q. TASVIRIY SAN'AT VA UNING MOHIYATI, TUR VA JANRLARI //Oriental Art and Culture. 2022. T. 3. №. 2. C. 540-546.
- 12. Suvanovich T. O. METHODS OF ORGANIZATION IN FINE ARTS LESSONS BASED ON MODERN PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES //American Journal of Pedagogical and Educational Research. 2024. T. 21. C. 106-110.
- 13. Uralovich T. F. Conducting classes on fine arts based on information and communication technologies //International Engineering Journal For Research & Development. 2021. T. 6. C. 3-3.

- 14. Toshpo'Latov F. U. et al. Bolalarni o 'yin texnologiyalari asosida kasb-hunarga qiziqishlarini shakllantirishda rivojlantiruvchi o 'yinlar //Science and Education. 2021. T. 2. № 4. C. 487-491.
- 15. Uralovich T. F. Conducting classes on fine arts based on information and communication technologies International Engineering Journal For Research & Development.-2021 //T. T. 6. C. 3-3.
- 16. Urolovich T. F. et al. USE OF PERSPECTIVE POSITION AND METRIC ISSUES IN PRACTICAL DRAWING IN DESCRIPTION OF NUMBER LESSONS //Innovative Society: Problems, Analysis and Development Prospects.-2022.-S. C. 41-44.
- 17. Toshpulatov F. U., Norqochkarov R. E. O., Mahmudova K. N. Q. The relationship of folk application art with the science of drawing //Academic research in educational sciences. 2021. T. 2.
- 18. Kholbozorovich K. J., Suvonovich T. O. STUDYING THE IMPORTANCE OF DRAWING AS A PRIMARY TOOL //Journal of Integrated Education and Research. 2023. T. 2. №. 4. C. 14-17.
- 19. Tursunbayevna S. S. THE SUBJECT" FUNDS OF COLOR AND COMPOSITION" IS ONE OF THE IMPORTANT THINGS OF FINE ART EDUCATION //American Journal of Pedagogical and Educational Research. 2024. T. 21. C. 115-119.
- 20. Tursunbaevna S. S. METHODOLOGY OF WORKING GYPSUM CUTTING HEAD SAMPLE //International Multidisciplinary Journal for Research & Development. 2024. T. 11. №. 01.
- 21. Kamilova N. D. A. K. K. FEATURES OF TARGETED DESIGN FOR WOMENS CLOTHING //Confrencea. 2023. T. 5. №. 05. C. 145-148.
- 22. Qizi R. S. A., Rakhmatullayeva U. S., Temirov D. X. Creation of methods of making national costume decorative elements //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. − 2022. − T. 12. − №. 5. − C. 1324-1331.
- 23. Toshbekov O. A. et al. Mechanical and Chemical Processing of Wool Fiber TECHNOLOGY //International Journal on Integrated Education. 2021. T. 4. №. 9. C. 145-146.
- 24. Toshbekov O. A. et al. Mechanical and Chemical Processing of Wool Fiber TECHNOLOGY //International Journal on Integrated Education. 2021. T. 4. №. 9. C. 145-146.
- 25. Karimov O. M. O. TASVIRIY SAN'AT ASARLARINI ISHLASH JARAYONIDA KOMPOZITSIYANING XUSUSIYATLARI //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. 2024. T. 4. №. 2. C. 242-248.
- 26. Karimov O. M. O. TASVIRIY SAN'AT ASARLARINI ISHLASH JARAYONIDA KOMPOZITSIYANING XUSUSIYATLARI //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. 2024. T. 4. №. 2. C. 242-248.
- 27. Abdiqadirovich B. M. APPLIED DECORATIVE ART OF THE INDEPENDENT UZBEKAN PEOPLE //Academia Repository. 2024. T. 5. №. 2. C. 294-299.

- 28. Yuldashevich S. S. THE IMPORTANCE OF COMPLETING TASKS USING AUTOCAD GRAPHICS PROGRAM IN DEVELOPING STUDENTS'CREATIVITY //Academia Repository. 2024. T. 5. №. 2. C. 306-313.
- 29. Sattarov S. Y., Turayev X. A. METHODS OF CONSTRUCTING SURFACES ON THE BASIS OF GEOMETRICAL CONDITIONS USING AUTOCAD GRAPHICS SOFTWARE //Education. 2020. T. 1. № 8.
- 30. Туракулов А. Э. и др. ВОСПИТАНИЕ СТУДЕНТОВ В ДУХЕ ЛЮБВИ К НАЦИОНАЛЬНОМУ НАСЛЕДИЮ НА УРОКАХ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА //INTERNATIONAL INNOVATION RESEARCH. 2017. C. 223-225.
- 31. Kholmurodov S., Abdullayev S. EFFECTIVE USE OF INTERACTIVE ELECTRONIC TEXTBOOKS IN IMPROVING EDUCATIONAL EFFICIENCY //Journal of Agriculture & Horticulture. 2023. T. 3. №. 11. C. 18-22.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ ABTOPE] [AUTHORS INFO]

□ Xasanov Xolboy Xasanovich, dotsent [Хасанов Холбой Хасанович, доцент], [Holboy Kh. Khasanov, Associate Professor]; manzil: Oʻzbekiston, 117036, Surxandaryo, A.Navoyiy koʻchasi 14/13 uy [адрес: Узбекистан, 117036, Сурхандарынская, Улица А.Навои 14/13], [address: A.Navy Street 14/13 House, 117036 Surkhandarya, Uzbekustan];

Original peper

DOI:10.24412/2992-9024-2024-2-87-94

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI TASVIRIY QOBILIYATI VA IJODKORLIGINI RIVOJLANTIRISH

© X.B. Raxmongulov^{1⊠}

¹Termiz davlat universitetuti, Termiz, Oʻzbekiston

Annotatsiya

KİRİSH: ushbu maqolada Bolalarni tasviriy faoliyat orqali turli ranglar jilosini his tishga, estetik qobilyatlarini o'stirishga faol chuqur fikrlashga va ko'tarinki kayfiyatda ishlashga o'rgatib borish masalasi haqida fikr yuritiladi.

MAQSAD: maktabgacha yoshdagi bolalarni tasviriy qobiliyati va ijodkorligini rivojlantirish maqsadi juda muhimdir, chunki ularning ijodkorlik va san'atga qiziqishlarini oshirish, tasavvur qobiliyatlarini rivojlantirish va dunyoni yangi ko'rinishlarda ko'rishga imkoniyat berish lozimdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: bu maqolalar Maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlantirish muammosi bugungi kunda dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. San'at tili orqali rassom tomonidan aks ettirilgan art-terapiya usullaridan foydalanish samarali natija ko'rsatmoqda. Muloqotda qiyinchiliklar bo'lsa: izolyatsiya, tengdoshlarga nisbatan past qiziqish yoki haddan tashqari uyatchanlikda art-terapiya mijozlarni o'z faoliyatining individual xususiyatini saqlab qolgan holda jamoaga birlashtirishga va ularning muloqot jarayonini osonlashtirishga imkon beradi va qiyosiy tahlil olindi.

MUHOKAMA VA NATİJALAR: maktabgacha yoshdagi bolalarni tasviriy qobiliyati va ijodkorligini rivojlantirishning muhokama va natijalari juda ko'pdir. Bu turdagi faoliyatlar bolalarga turli turlarda fikrlash, san'atshunoslik va ijodiy ishlash qobiliyatlari o'rgatadi. Quyidagi muhokama va natijalarni ko'rsatish mumkin:

XULOSA: tadqiqot Maktabgacha yoshdagi bolalarni tasviriy qobiliyati va ijodkorligini rivojlantirish, ularning o'z fikrlarini ifodalash, dunyoni yangi ko'rinishda ko'rish va ijodiy ishlarini rivojlantirish uchun muhimdir. Ular o'qish, yozish, rasm chizish, ijodiy proyektlar tashkil etish va guruhda ishlash orqali bu qobiliyatlarini oshirishadi. Xulosa qilib aytish mumkin.

Kalit soʻzlar: "ijodkorlik"dir. Ijodkorlik, fikrlash, fikr-mulohaza qilish, yangiliklarni, rasm chizish.

Iqtibos uchun: Raxmonqulov X.B. Maktabgacha yoshdagi bolalarni tasviriy qobiliyati va ijodkorligini rivojlantirish//Inter education & global study. 2024. № 2.C. 87–94. doi:10.24412/2992-9024-2024-2-87-94

РАЗВИВАТЬ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНЫЕ СПОСОБНОСТИ И ТВОРЧЕСКИЕ СПОСОБНОСТИ ДОШКОЛЬНИКОВ

© Х.В. Рахмонкулов 1 □

¹Термезский государственный университет, Термез, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье рассматривается вопрос о том, как посредством изобразительной деятельности научить детей чувствовать блеск разных цветов, развивать эстетические способности, активно мыслить и работать в приподнятом настроении.

ЦЕЛЬ: цель развития изобразительных способностей и творчества дошкольников очень важна, так как необходимо воспитывать у них интерес к творчеству и искусству, развивать воображение, давать возможность увидеть мир в новых проявлениях.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: эти статьи проблема развития детей дошкольного возраста приобретают сегодня актуальное значение. Эффективный результат показывает использование техник арт-терапии, отраженных художником через язык искусства. При наличии трудностей в общении: замкнутости, низкого интереса к сверстникам или чрезмерной застенчивости арт-терапия позволяет объединить клиентов в коллектив при сохранении индивидуального характера их деятельности и облегчить процесс их общения, получен сравнительный анализ.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: обсуждение и результаты развития изобразительных способностей и творчества дошкольников многочисленны. Эти виды деятельности учат детей различным видам мышления, искусству и творческим способностям. Можно показать следующее обсуждение и результаты:

ВЫВОД: исследование важно для развития у дошкольников изобразительных способностей и творческих способностей, умения выражать свои мысли, видеть мир в Новом Свете, развивать творческую деятельность. Они оттачивают эти навыки, читая, пишя, рисуя, организуя творческие проекты и работая в группе. Подводя итог, можно сказать.

Ключевые слова: творчество, мышление, обратная связь, инновации, рисование.

Для цитирования: Рахмонкулов Х.В. Развивать изобразительные способности и творческие способности дошкольников//Inter education & global study. 2024. № 2.С. 87–94. doi:10.24412/2992-9024-2024-2-87-94

TO DEVELOP THE VISUAL AND CREATIVE ABILITIES OF PRESCHOOLERS

© Khamrokul B. Rachmankulov¹

¹Termez State University, Termez, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this article discusses how to teach children through visual activities to feel the brilliance of different colors, develop aesthetic abilities, actively think and work in high spirits.

AIM: the goal of developing the visual abilities and creativity of preschoolers is very important, since it is necessary to educate their interest in creativity and art, develop their imagination, and give them the opportunity to see the world in new manifestations.

MATERIALS AND METHODS: these articles the problem of the development of preschool children is becoming relevant today. The effective result is shown by the use of art therapy techniques reflected by the artist through the language of art. If there are difficulties in communication: isolation, low interest in peers or excessive shyness, art therapy allows you to unite clients into a team while maintaining the individual nature of their activities and facilitate the process of their communication, a comparative analysis is obtained.

DISCUSSION AND RESULTS: the discussion and results of the development of visual abilities and creativity of preschoolers are numerous. These activities teach children different kinds of thinking, art, and creativity. The following discussion and results can be shown:

CONCLUSION: the study is important for the development of visual and creative abilities in preschoolers, the ability to express their thoughts, see the world in a New Light, and develop creative activity. They hone these skills by reading, writing, drawing, organizing creative projects and working in a group. To sum up, we can say.

Keywords: "creativity". Creativity, thinking, feedback, innovation, drawing.

For citation: Khamrokul B. Rachmankulov. (2024) 'To develop the visual and creative abilities of preschoolers', Inter education & global study, (2), pp. 87–94. (In Uzbek). doi:10.24412/2992-9024-2024-2-87-94

Sh.M. Mirziyoyev Oliy majlisga yo'llagan murojaatlarida "Ilm va ta'limning qadriga yetib, davlatimizda ilm va ta'lim o'rganish bilan muhit yaratilsa, bobolarimizga munosib hayot va kelajakni qura olamiz"- deya ta'kidlaganlar

Hozirgi kunda zamonaviy pedagogikada shaxsning har tomonlama va barkamol rivojlanishining asosiy tarkibiy qismlaridan biri sifatida badiiy ta'limga katta e'tibor beriladi. Badiiy ta'lim - san'atni idrok etish, his qilish, sevish, baholash, undan zavqlanish va badiiy qadriyatlarni yaratish, san'atning turli sohalarida qobiliyat va iste'dodlarni rivojlantirishning maqsadli jarayonidir. Badiiy ta'lim bolalarni san'at, tasviriy faoliyat (chizish, modellashtirish, qo'llash) bilan tanishtirishni o'z ichiga oladi, badiiy idrok, his-tuyg'ular va his-tuyg'ularni, tasavvurni, fikrlashni, xotirani, nutqni, badiiy ijodning turli turlarida bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirib, san'at asarlariga qiziqish orqali badiiy didni shakllantiradi.Bundan tashqari tasviriy faoliyatning vazifasi bolalarni xalqning boy milliy, madaniy-tarixiy me'rosi va ma'naviy axloqiy jihatdan tarbiyalash, bolalarda milliy vatanparvarlik hislarini shakllantiradi. Bundan tashqari maktabgacha yoshdagi bolalarda bilim olish ehtiyojini, ularni muntazam ravishda ta'lim jarayoniga tayyorlash, bolalarning tafakkurini rivojlantirish, oʻzining fikrini

mustaqil va erkin ifodalash malakalarini shakllantirib, bolalarning jismoniy va ruhiy sogʻligini ta'minlashdan iboratdir².

Yanada chuqurroq kirib boradigan bo'lsak, tasviriy faolayatning asosiy maqsadlardan biri zamonaviy tasviriy san'at orqali bolalardagi qobiliyat, hamda ulardagi imkoniyatlarni aniqlab, ularni to'g'ri shakllantirish va yuzaga chiqarishdir. Tasviriy san'atning o'ziga xos murakkabliklarini tushunib etgan holda uning nozik qirralarini maktabgacha yoshdagi bolalarga ulashish mahoratiga ega bo'la oladigan tarbiyachilarni yetishtirib chiqarish vazifasi hozirgi kun dolzarb masalalaridan biri bo'lib qolmoqda. Tarbiyachi chuqur bilim va yuqori malakaga ega bo'lishi, buning uchun muntazzam ravishda o'z ustida ishlashi, o'zining ilmiy nazariy saviyasini tinimsiz ko'tarishi, ilg'or tajribalarga tayanishi kerak. Davlatimiz tomonidan chiqarilayotgan umumilliy dasturi ta'lim tizimini tubdan isloh qilish, uni ham shaklan, ham mazmunan zamon talablariga moslashtirish, ta'lim sifat samaradorligini uzluksiz takomillashtirib borishga yo'naltirildi.

Tasviriy faoliyat boʻyicha maktabgacha ta'lim tashkiloti dasturi bolalarda tevarak atrofga nisbatan ijobiy munosabatini, bundan tashqari san'at bolalarda estetik munosabatni tarbiyalash, ijodiy qobiliyat va tasvirlashlarini rivojlantirishni koʻzda tutadi. Ma'lumki, maktabgacha ta'lim tashkiloti mashg'ulotlarida maktabda muvaffaqiyatli o'qib ketishlari uchun zarur boʻlgan vazifalar xal etiladi. Rasm, applikatsiya, loy ishlari jarayonida bolalarda fikr yuritishning analiz, sintez, takrorlash, konkretlashtirish kabilar shakllanadi. Shuningdek bu jarayonlarda bolalar jamoada ishlashga, o'z harakatini o'rtoqlarining harakatiga bo'ysundirishqa o'rganadilar. Bolalar maktabgacha ta'lim tashkilotida tasviriy faoliyati mashgʻulotlari bolalarda, oʻquv faoliyatida zarur boʻlgan malaka koʻnikmalarni shakllantiradi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarining tasviriy faoliyat birlamchi yo'nalishi maktabgacha yoshdagi bolalarni badiiy-estetik tarbiyalash hisoblanadi. Mazkur yo'nalishning samarasi estetik yoʻnalishning barcha vositalarini (teatr, musiga, badiiy adabiyot, rasm chizish, applikatsiya va boshqalar) kompleks tarzda qoʻllanilgandagina aniq boʻladi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'tiladigan "Tasviriy faoliyat" mashg'ulotlari bolalarga beriladigan estetik tarbiya masalalarini yechishda katta ahamiyatga ega. Chunki tasviriy faoliyat oʻz xususiyatiga koʻra badiiy faoliyat hisoblanadi. Badiiy faoliyat mashgʻulotlarining barcha turlari bolalarda goʻzallikni bilish uchun, borligga emotsional-estetik munosabatni rivojlantirish uchun keng imkoniyatlarni ochib beradi.

"Tasviriy faoliyat" mashgʻulotlari jarayonida: badiiy didni tarbiyalash; amaliy badiiy faoliyat va malakalarni rivojlantirish; fantaziya, ijodiy fikrlash va tasavvur qilish, idrok qilishni rivojlantirish; qoʻlning aniq harakatlari va barmoqlarning mayda motorikasini rivojlantirish; kasbiy badiiy-ijodiy faoliyat kurtaklarini namoyon boʻlishi uchun imkon yaratish kabi ta'limiy va tarbiyaviy masalalar hal etib boriladi. Bundan xulosa shuki, tasviriy faoliyat integrativ mazmun kasb etuvchi eng katta boʻlim hisoblanadi va faoliyatning boshqa turlari bilan mantiqiy va didaktik bogʻliqlikda amalga oshiriladi. Ushbu omil oʻz navbatida tasviriy faoliyat mashgʻulotlari mazmuni, nazariyasi va texnologiyasi faoliyatning boshqa turlariga bogʻliq

² Т.С.Комарова. Методика обучения изобразительной деятельности и конструированию. М.: Просвещение. 1991.

tarzda takomillashtirib borish lozimligini anglatadi. Tasviriy san'at asarlari bilan tanishish jarayonida maktabgacha yoshdagi bolalarni badiiy tarbiyalashning turli jihatlari V.V.Alekseeva, N.S.Bogolyubov, V.A.Vatagin va boshqalar tomonidan ilgari surilgan. Har bir bolani ijodiy individuallik va betakror shaxs sifatida rivojlantirish zamonaviy ta'lim va tarbiyaning eng muhim vazifalaridan biridir. Ushbu jarayonda bolalarning ijodiy qobiliyatlarini turli xil tasviriy faoliyat turlarida namoyon bo'lish va ochib berishning to'liqligini belgilaydigan ijodiy rivojlanish alohida ahamiyatga ega³.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy faoliyati tasavvur, kognitiv va amaliy faoliyat bilan uzviy bog'liqdir. Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy ifoda erkinligi nafaqat majoziy tasvirlar va ularni rasmda etkazish istagi, balki tasvir vositalariga ganday egalik qilish bilan ham belgilanadi. Tasvirning turli xil variantlarini, texnikani o'rganish jarayonida bolalar tomonidan o'zlashtirilishi ularning ijodiy rivojlanishiga yordam beradi. Haqiqatni badiiy tasvirlar shaklida o'zlashtirish maktabgacha yoshdagi bolalarning shaxsiyatini rivojlantirishning eng universal vositasidir, chunki bu yosh dunyoni bilishning turli shakllariga bo'lgan ehtiyoj va badiiy faoliyatning turli turlariga alohida sezgirlik bilan tavsiflanadi. Mashhur psixolog va pedagoglarning (A.V. Bakushinskiy, L.S.Vigotskiy, E.A.Ignatiev, R.G.Kazakova, T.S.Komarova, V.S.Kuzin) bolalarni ijtimoiy madaniyatga, tasviriy faoliyatga jalb qilish, hayot va san'atdagi qo'zallikni idrok etish qobiliyatini rivojlantirishda san'atning katta ahamiyatga egaligi qayd etilgan. Olimlarning ta'kidlashicha, bolalar tasviriy san'atning turli turlariga qiziqish bildiradilar. Ular rasmning mazmunini, ularning ifoda vositalarini idrok etishni tushunishlari mumkin.

Ta'kidlash joizki, bolalar go'zallik, o'yinlar, ertaklar, musiqa, rasm, ijod dunyosida yashashi kerak. Badiiy va ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish eng muhimi fundamental ta'limning vazifasi, chunki bu jarayon barcha bosgichlarni gamrab olgan holda bolaning shaxsiyatini rivojlantirish, tashabbus va mustaqillikni uyg'otadi. Buning natijasida qarorlar, erkin fikr bildirish odati, o'ziga ishonch hosil bo'ladi. Psixologlar psixikaning xususiyatlarini aniqladilar unga ko'ra inson, aqlning asosi va butun bir ma'naviy soha bo'yicha paydo bo'ladi.

³ Сакулина Н.П. Рисунок, аппликация, работа с глиной в детском саду. М.: Просвещение. 1993.

San'at va rang – barang uyinlar: Bolalarga ranglarni, shakllarni va obyektlarni o'rganish uchun o'yinlar taqdim etish Bu o'yinlar o'zaro hamkorlik va jamoatchilikni o'rganishni tashkil etishda yordam bera oladi.

Kitoblar va hikoyalar- Qiziqarli kitoblar va hikoyalar orqali bolalarni yangi dunyalarga tanishtirish. Bu, ularning tasavvur qobiliyatlari va lug'atlarini oshirishiga yordam beradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

- 1. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xapqimiz bilan birga quramiz. Toshkent, Oʻzbekiston, 2017. 488 b.
- 2. Bahodirovna M. Z. IMPROVING THE METHODOLOGY OF DEVELOPING AESTHETIC CULTURE OF STUDENTS IN FINE ARTS //Academia Repository. 2024. T. 5. №. 2. C. 300-305.
- 3. Bakhadirovna M. Z. Methodology for the Development of Students' Comets of Aesthetic Culture and Creativity //EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION. 2024. T. 4. №. 1. C. 22-26.
- 4. Bahodirovna M. Z. TASVIRIY SAN'AT MASHG'ULOTLARIDA O 'QUVCHILARNING IJODKORLIK KOMETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA TRENINGLARDAN FOYDALANISH //FAN JURNALI TA'LIM VA MADANIYAT. 2024. T. 2. №. 1.
- 5. Kh K. K. THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF THE PORTRAIT GENRE IN AESTHETIC EDUCATION OF V-VIII CLASS STUDENTS OF GENERAL SECONDARY SCHOOLS //American Journal of Pedagogical and Educational Research. 2024. T. 21.
- 6. Khasanovich K. K. DRAWING A HUMAN SKULL IN A PEN DRAWING (nose, ears, eyes, lips) //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. 2021. T. 9. №. 11. C. 121-125.
- 7. Xolboy X. STAGES OF THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF THE TYPE OF "PAINTING" OF FINE ART //Universum: технические науки. 2021. №. 11-5 (92). С. 102-104.
- 8. Raxmonqulov X. B., Botirov M. A., Xurramova N. Y. THE ROLE AND THE PRACTICAL IMPORTANCE OF COMPOSUTION DURING COLOUR DESCRIPTION STUDIES (AS AN EXAMPLE OF DESCRINING HUMAN FEATURE) //Экономика и социум. 2021. №. 1-1 (80). С. 241-244.
- 9. Bobokulovich R. K. INTRODUCTION TO STUDENTS AND ANALYSIS OF VISUAL MEDIA IN FINE ARTS LESSONS //Academia Repository. 2024. T. 5. №. 2. C. 282-287.
- 10. Bobokulovich R. K. FINE ART AND ITS PLACE IN HUMAN SOCIETY //Academia Repository. 2024. T. 5. №. 2. C. 288-293.
- 11. Raxmonqulov X. B., Bekkeldiyeva M. F. Q. TASVIRIY SAN'AT VA UNING MOHIYATI, TUR VA JANRLARI //Oriental Art and Culture. 2022. T. 3. №. 2. C. 540-546.
- 12. Suvanovich T. O. METHODS OF ORGANIZATION IN FINE ARTS LESSONS BASED ON MODERN PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES //American Journal of Pedagogical and Educational Research. 2024. T. 21. C. 106-110.

- 13. Uralovich T. F. Conducting classes on fine arts based on information and communication technologies //International Engineering Journal For Research & Development. 2021. T. 6. C. 3-3.
- Toshpo'Latov F. U. et al. Bolalarni o 'yin texnologiyalari asosida kasb-hunarga qiziqishlarini shakllantirishda rivojlantiruvchi o 'yinlar //Science and Education. – 2021. – T. 2. – №. 4. – C. 487-491.
- 15. Uralovich T. F. Conducting classes on fine arts based on information and communication technologies International Engineering Journal For Research & Development.-2021 //T. T. 6. C. 3-3.
- 16. Urolovich T. F. et al. USE OF PERSPECTIVE POSITION AND METRIC ISSUES IN PRACTICAL DRAWING IN DESCRIPTION OF NUMBER LESSONS //Innovative Society: Problems, Analysis and Development Prospects.-2022.-S. C. 41-44.
- 17. Toshpulatov F. U., Norqochkarov R. E. O., Mahmudova K. N. Q. The relationship of folk application art with the science of drawing //Academic research in educational sciences. 2021. T. 2.
- 18. Kholbozorovich K. J., Suvonovich T. O. STUDYING THE IMPORTANCE OF DRAWING AS A PRIMARY TOOL //Journal of Integrated Education and Research. 2023. T. 2. №, 4. C. 14-17.
- 19. Tursunbayevna S. S. THE SUBJECT" FUNDS OF COLOR AND COMPOSITION" IS ONE OF THE IMPORTANT THINGS OF FINE ART EDUCATION //American Journal of Pedagogical and Educational Research. 2024. T. 21. C. 115-119.
- 20. Tursunbaevna S. S. METHODOLOGY OF WORKING GYPSUM CUTTING HEAD SAMPLE //International Multidisciplinary Journal for Research & Development. 2024. T. 11. №. 01.
- 21. Kamilova N. D. A. K. K. FEATURES OF TARGETED DESIGN FOR WOMENS CLOTHING //Confrencea. 2023. T. 5. №. 05. C. 145-148.
- 22. Qizi R. S. A., Rakhmatullayeva U. S., Temirov D. X. Creation of methods of making national costume decorative elements //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. − 2022. − T. 12. − №. 5. − C. 1324-1331.
- 23. Toshbekov O. A. et al. Mechanical and Chemical Processing of Wool Fiber TECHNOLOGY //International Journal on Integrated Education. 2021. T. 4. №. 9. C. 145-146.
- 24. Toshbekov O. A. et al. Mechanical and Chemical Processing of Wool Fiber TECHNOLOGY //International Journal on Integrated Education. 2021. T. 4. №. 9. C. 145-146.
- 25. Karimov O. M. O. TASVIRIY SAN'AT ASARLARINI ISHLASH JARAYONIDA KOMPOZITSIYANING XUSUSIYATLARI //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. 2024. T. 4. № 2. C. 242-248.
- 26. Karimov O. M. O. TASVIRIY SAN'AT ASARLARINI ISHLASH JARAYONIDA KOMPOZITSIYANING XUSUSIYATLARI //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. 2024. T. 4. №. 2. C. 242-248.

- 27. Abdiqadirovich B. M. APPLIED DECORATIVE ART OF THE INDEPENDENT UZBEKAN PEOPLE //Academia Repository. 2024. T. 5. №. 2. C. 294-299.
- 28. Yuldashevich S. S. THE IMPORTANCE OF COMPLETING TASKS USING AUTOCAD GRAPHICS PROGRAM IN DEVELOPING STUDENTS'CREATIVITY //Academia Repository. 2024. T. 5. №. 2. C. 306-313.
- 29. Sattarov S. Y., Turayev X. A. METHODS OF CONSTRUCTING SURFACES ON THE BASIS OF GEOMETRICAL CONDITIONS USING AUTOCAD GRAPHICS SOFTWARE //Education. 2020. T. 1. №. 8.
- 30. Туракулов А. Э. и др. ВОСПИТАНИЕ СТУДЕНТОВ В ДУХЕ ЛЮБВИ К НАЦИОНАЛЬНОМУ НАСЛЕДИЮ НА УРОКАХ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА //INTERNATIONAL INNOVATION RESEARCH. 2017. С. 223-225.
- 31. Kholmurodov S., Abdullayev S. EFFECTIVE USE OF INTERACTIVE ELECTRONIC TEXTBOOKS IN IMPROVING EDUCATIONAL EFFICIENCY //Journal of Agriculture & Horticulture. 2023. T. 3. №. 11. C. 18-22.
- 32. Tursunbayevich E. A. The Role and Interdisciplinary Relationship of Fine ARTS in Student Education //European Journal of Research Development and Sustainability. 2022. T. 3. №. 3. C. 95-97.
- 33. Tursunbayevich E. A. DEVELOPING STUDENTS'CREATIVE COMPETENCIES THROUGH PEN DRAWING OF GEOMETRIC BODIES //American Journal of Pedagogical and Educational Research. 2024. T. 21.
- 34. Jumanazarovich M. I. THE ROLE OF FINE ART IN THE DEVELOPMENT OF AESTHETIC EDUCATION IN STUDENTS //Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL). 2022. T. 3. №. 09. C. 28-30.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИΗΦΟΡΜΑЦИЯ ОБ ABTOPE] [AUTHORS INFO]

Raxmanqulov Xamroqul Boboqulovich, dotsent [**Paxманкулов Хамрокул Бобокулович**, доцент], [**Khamrokul B. Rachmankulov**, associate professor]; manzil: Oʻzbekiston, 117036, Surxandaryo, Boysun, Kosiblar koʻchasi 17 uy [адрес: Узбекистан, 117036, Сурхандарьинская, Бойсунская, ул. Косиблар 17], [address: Uzbekistan, 117036, Surkhandarya, Boysun, street of the poor 17 houses];

Original peper

DOI:10.24412/2992-9024-2024-2-95-102

TASVIRIY SAN'ATDA RANG TASVIRNING O'RNI VA AHAMIYATI

© O.S. Turayev^{1⊠}

¹Termiz davlat universitetuti, Termiz, Oʻzbekiston

Annotatsiya

KİRİSH: ushbu maqolada tasviriy san'atda rang tasvirlar ranglarning o'zgartiriladigan doirasini tushunish, ifodalash va ishlatishni bildiradi. Ranglar, tasviriy san'atning boshqa elementlari bilan birga, aniq tuyg'ularni, xayollarni va tavsiflarni ifodalash uchun ahamiyatga ega. Bu tuzum rang tasvirining o'rnini va ahamiyatini masalasi haqida fikr yuritiladi.

MAQSAD: bu shunday qilib, tasviriy san'atda rang tasvirning o'rni juda muhimdir, chunki ranglar tasviriy san'at eserlarining ma'noni va tavsifini kuchaytiradi va tasvirlangan dunyoni tushunishga ta'sir ko'rsatadi. anglar san'at eserlaridagi tavsiflarni boshqalarga yetkazishga yordam beradi san'at asarlari orasidagi tafsilotlarni anglash va tasviriy san'atning ifodaviy quvvatini oshiradi dunyoni tushunishga ta'sirini anglatadi.

MATERIALLAR VA METODLAR: bu maqolalar Tasviriy san'atda rang tasvirlarining o'rni va ahamiyati materiallar va metodlar yordamida kuchayadi. Bu materiallar va metodlar rang tasvirlarining ifodasini, qiziqishlarni va tavsiflarni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Quyidagi materiallar va metodlar rang tasvirlarining o'rnini va ahamiyatini oshirishda ishlatiladi.

MUHOKAMA VA NATİJALAR: hozirgi vaqtda oʻrta umumta'lim maktablarida mashgʻulotlarni oʻqitishning nazariy va metodik asoslarini ishlab chiqish va ilmiy jihatdan asoslangan yangi yoʻl, shakli, mazmuni hamda metodlarini takomillashtirish eng dolzarb muammolardan hisoblanadi. Tasviriy san'at ta'limi davlat standartlari asosida, yoshlarga tasviriy san'at mashgʻulotlarini oʻqitishning hozirgi holatini aniqlash va uning keying yillarda moʻljallangan istiqbol yillarini ishlab chiqish;

XULOSA: tadqiqot Maktabgacha yoshdagi bolalarni tasviriy qobiliyati va ijodkorligini rivojlantirish, ularning o'z fikrlarini ifodalash, dunyoni yangi ko'rinishda ko'rish va ijodiy ishlarini rivojlantirish uchun muhimdir. Ular o'qish, yozish, rasm chizish, ijodiy proyektlar tashkil etish va guruhda ishlash orqali bu qobiliyatlarini oshirishadi. Xulosa qilib aytish mumkin.

Kalit soʻzlar: "ijodkorlik"dir. Ijodkorlik, fikrlash, fikr-mulohaza qilish, yangiliklarni, rasm chizish, ifodaviylik, Tabiatning chiroyli tasviri, rangtasvir.

Iqtibos uchun: Turayev O.S. Tasviriy san'atda rang tasvirning oʻrni va ahamiyati //Inter education & global study. 2024. № 2.C. 95–102. doi:10.24412/2992-9024-2024-2-95-102

МЕСТО И ЗНАЧЕНИЕ ЦВЕТНОГО ИЗОБРАЖЕНИЯ В ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОМ ИСКУССТВЕ

© O.C.Тураев¹[⊠]

¹Термезский государственный университет, Термез, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в этой статье цвет в изобразительном искусстве относится к пониманию, выражению и использованию изменяемого диапазона цветов в изображениях. Цвета, наряду с другими элементами изобразительного искусства, важны для выражения определенных чувств, представлений и описаний. Эта система размышляет над вопросом о месте и значении цветного изображения.

ЦЕЛЬ: это таким образом, роль цвета в изобразительном искусстве очень важна, поскольку цвета усиливают смысл и описание произведений изобразительного искусства, влияют на понимание изображаемого мира. чувства помогают передавать описания произведений искусства другим.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в этих статьях подчеркивается роль и значение цветных изображений в изобразительном искусстве с помощью материалов и техник. Эти материалы и приемы играют важную роль в обеспечении выразительности, интереса и описания цветных изображений. Следующие материалы и методы используются для повышения позиции и значимости цветных изображений.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: в настоящее время к числу наиболее актуальных задач относится разработка теоретических и методических основ обучения в средних общеобразовательных школах, совершенствование нового научно обоснованного образа, формы, содержания и методов. На основе государственных стандартов художественного образования определить современное состояние преподавания изобразительного искусства молодежи и разработать его перспективу в ближайшие годы;

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: исследование важно для развития у дошкольников зрительных способностей и творческих способностей, выражения своих мыслей, видения мира по-новому, развития творческой деятельности. Они развивают эти навыки посредством чтения, письма, рисования, организации творческих проектов и работы в группах. Можно сказать в заключение.

Ключевые слова: творчество, творчество, мышление, рассуждение, новость, рисунок, выразительность, красивое изображение природы, живопись.

Для цитирования: Тураев О.С. Место и значение цветного изображения в изобразительном искусстве //Inter education & global study. 2024. № 2.С. 95–102. doi:10.24412/2992-9024-2024-2-95-102

THE PLACE AND IMPORTANCE OF COLOR IMAGE IN FINE ARTS

© Olimjon S. Turayev¹⊠

¹Termez State University, Termez, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: in this article, color in the visual arts refers to the understanding, expression and use of a variable range of colors in images. Colors, along with other elements of fine art, are important in expressing certain feelings, ideas, and descriptions. This system ponders the question of the place and meaning of color images.

AIM: thus, the role of color in the visual arts is very important, since colors enhance the meaning and description of works of fine art and influence the understanding of the depicted world. feelings help convey descriptions of works of art to others.

MATERIALS AND METHODS: these articles highlight the role and significance of color images in the visual arts through materials and techniques. These materials and techniques play an important role in making color images expressive, interesting, and descriptive. The following materials and techniques are used to enhance the position and significance of color images.

DISCUSSION AND RESULTS: currently, the most pressing tasks include the development of theoretical and methodological foundations of teaching in secondary schools, the improvement of a new scientifically based image, form, content and methods. Based on state standards of art education, determine the current state of teaching fine arts to young people and develop its prospects in the coming years;

CONCLUSION: research is important for the development of preschoolers' visual abilities and creative abilities, expression of their thoughts, seeing the world in a new way, and development of creative activity. They develop these skills through reading, writing, drawing, organizing creative projects and working in groups. We can say this in conclusion.

Key words: creativity, creativity, thinking, reasoning, news, drawing, expressiveness, beautiful image of nature, painting.

For citation: Olimjon S. Turayev. (2024) 'The place and importance of color image in fine arts', Inter education & global study, (2), pp. 95–102. (In Uzbek). doi:10.24412/2992-9024-2024-2-95-102

Ushbu maqolada Tasviriy san'atda rang tasvirlar ranglarning o'zgartiriladigan doirasini tushunish, ifodalash va ishlatishni bildiradi. Ranglar, tasviriy san'atning boshqa elementlari bilan birga, aniq tuyg'ularni, xayollarni va tavsiflarni ifodalash uchun ahamiyatga ega. Bu tuzum rang tasvirining o'rnini va ahamiyatini masalasi haqida fikr yuritiladi. Rangtasvirning o'rni:

- 1. Emotsinal o'rn: Ranglar tasviriy san'atda emotsional qiziqishlar va ko'zgularni ifodalashda juda katta rolni o'ynaydi. Har bir rang o'zining xususiyati va tuyg'ularni ifodalashda o'z vazifasini bajaradi. Misol uchun, qizil rang issiq va jazbli hissiyatni ifodalaydi, yashil esa tabiat bilan bog'liq va huzurli tuyg'ularni o'zlashtiradi.
- 2. Tavsif qilish uchun o'rin: Ranglar obyektlarni, tabiat manzaralarini va boshqa narsalarni tavsif qilish uchun qo'llaniladi. Ular yordamida san'atkorlar, rassomlar yoki dizaynerlar ko'rgan narsalarni, tasavvur etilgan joylarni, va xayollarini boshqalarga yetkazishadi.

3. Hikoya va hikoyalar uchun o'rin: Ranglar hikoyalarni ko'rish uchun juda muhimdir. Har bir rang o'zining hikoyalarni, o'zlashtirilgan dunyoqarashlarni ifodalaydi. Qiziqish, to'qimas, yaxshi yoki yomonlik, barchasi ranglar orqali ifodalanganda ko'zgular va o'qimishlar ko'zga tashlanadi.

Rangtasvirning ahamiyati:

- 1.Ifodalash quvvati: Ranglar obyektlarni, joylarni va xayollarini tasvirlashda quvvatli vosita hisoblanadi. Ular tavsiflash va ko'zgularga o'rin-tashlashda shahsiylik qo'llanma sifatida xizmat qiladi.
- 3. Tabiatning chiroyli tasviri: Tabiat manzaralari, hayotiy xayollar va boshqa obyektlar rang tasvirlar orqali chiroyli va orijinal ko'rinishda ifodalashadi. Bu, tasviriy san'at eserlarini eng chiroyli va jazblantiruvchi qiladi.
- 4. Mazmuni oshirish: Ranglar tasviriy san'atdagi ma'noni ifodalashda muhim ahamiyatga ega. Ular mazmuni oshirish, ko'rguvchilar orasida tafsilotlarni anglash va eserdagi g'ammat va xayollarni tushunishga yordam beradi.

Tasviriy san'at juda qadim zamonlarda, mehnat jarayonining taraqqiyoti natijasida paydo boʻldi. Mehnat jarayonida inson tafakkuri kamol topdi, goʻzallik hissi ortdi, voqelikdagi goʻzalik, qulaylik va foydalilik tushunchalari kengaydi. Sinifiy jamiyat vujudga kelishi bilan esa ijtimoiy taraqqiyotda katta oʻzgarishlar sodir boʻladi. Aqliy mehnat jismoniy mehnatdan ajralib chiqa boshladi. Bu esa fan va san'at rivojida muhum ahamiyat kasb etadi. Professional san'at va san'atkorlar shu davrda paydo boʻldi. Tasviriy san'at esa oʻziga xos xususiyatini, sinifiyligni namoyish etib, hukmron sinfning ideologiyasini targʻib etuvchi kuchli gʻoyaviy qurolga aylandi. Lekin shunga qaramay, omma orasidan yetishib chiqqan istedodli ijodkorlar mehnatkash xalq ommasining orzu-istaklarini, ularning goʻzallik va xudbinlik, oliyjanoblik va insonparvarlik haqidagi tushunchalarini ifoda etuvchiasarlar yaratdilar.

Xalqning turmushi, xulq va odatlari ularning asarlarida oʻz ifodasni topdi. Har bir davrda mavjud boʻlgan ana shunday san'at hayot goʻzalliklarini tasvirlab, odamlarda yuksak xislat va fazilatlarni komol toptirdi, ularni tenglik, ozodlik, birodarlik, yorqin kelajakka intilishga davit etdi.

Haqiqatdan ham insoniyat yaratib qoldirgan madaniy qadriyatlar oddiy boyliklar boʻlib qolmay, balki oʻzidan inson aql-zakovati,hayot toʻgʻrisidagi fikr oʻylarini aks ettruvchi kuzgi hamdir. Jahon san'atini oʻrganish, uning taraqiyoti qonunlarini tushunish, nodir yodgorliklar bilan tanishish, oʻtmish odamlarning his-tuygʻu, hayotiy tajribalarini oʻrganish gʻoyaviy-estetik qarashlarning shakillanishni bilish demakdir. Bu soʻzsiz kishilarda hayotiy tajribalarning borishiga, hayotga yanada keng va atroflicha yondoshishga yordam beradi. Tasviriy san'at turlariga rangtasvir, arxetektura, grafika haykaltaroshlik kiradi.

Rangtasnir tasviriy san'atning eng muhim turlaridan boʻlib, maxsus polotnolarga, devorlarga ishlanadi. Tasviriy san'at asarlarida ifodalangan maqsad va mazmunni ochib berishda rang muhum oʻrin egalaydi. Rangtasvir asarlari xarakteriga koʻra monumental, dekorativ, moʻjaz, dasgohli turlarga boʻlinadi.

Monumental rangtasvir me'morchilik bilan bogʻliq boʻlib, ular uylarning devorlarini, shiftlarni bezashda qoʻlaniladi. Katta hajimda uzoqdan koʻrishga moʻjalanganligi uchun bular yaxlitlashtirilgan holda ishlanadi, ranglar ham shartli ravishda olinadi. Moʻjaz san'at asarlari

turli mamlakatlarda, shu jumladan, Oʻzbekiston hududida juda ham qadim zamondan taraqiy etib, qadimiy qoʻlyozmalarga ishongan.

Dastgohli rangtasvir asarlari keng tarqalgan boʻlib, maxsus matolar, karton, yogʻoch, romkaga tortilgan mato-xolst vas hu kabilarga ishlanadi. Dastgohli rangtasvir moyboʻyoq guash suv boʻyoq tempera boʻyoqlarida maxsus dasgoh (molbert)larga oʻrnatib chiziladi.

Grafika lotincha "grafo" soʻzidan olingan boʻlib, "yozaman", "chizaman" degan ma'noni anglatadi. Tasviriy san'atning bu turiga oddiy va rangli qalamlar, koʻmir, pastel, sangina, suv boʻyoq, guash va tushda ishlangan bezaklar, turli plakatlar, hajviy rasmlar va hakozolar kiradi.

Haykaltaroshlik tasviriy san'at turlaridan biri. U lotincha "skulpo" soʻzidan olinib, qattiq materiallarga "qirqish, kesish, oʻyish, taroshlash" orqali ishlov berish ma'nosini amglatadi.

Manzara-janrdagi asarlarda borliq, tabiatdagi koʻrinishlar haqqoniy aks ettiriladi. Manzarada faqatgina narsa va voqialar emas, balki musavvirning ichki kechilmalari ham ifodalanadi. Ayrim mussavirlar vodiylarni togʻu-toshlarni tasvirlashga ishqiboz boʻlsalar, boshqalari dengiz manzarasini tasvirlashda mohirdirlar.

Manzara janrida musavvirlardan Oʻ.Tansiqbotevning "Oʻzbekistonda mart", "Janojan oʻlkam", "mening qoʻshigʻim". N.Kashinaning "Togʻda bahor", Z.Inagʻanovning "Arpa oʻrimi", "Choyga", R.Temurovning "Bibixonimda bahor", "Ulugʻbek madrasasi" asarlarimualiflarga shuxrat keltirdi.

Maktab yoshidagi oʻquvchilarda tabiat goʻzalliklarini koʻrish, borliqni his qilish, manzara chizish uchun qoʻyiladigan talab va vazifalar haqidagi tushunchalar hosil qilishning pedagogik psixologik asoslari.

XXI-asrda rivojlanish tez suratlar bilan oʻzgarib borayotgan, insoniyat hozirga gadar boshidan kechirgan davrlardan tubdan farq qiladigan o'ta shiddatli va murakkab bir zamonda yashamoqdamiz. Davlat va siyosat arboblari, faylasuflar va jamiyatshunos olimlar, sharhlovchi va jurnalistlar bu davrni turlicha ta'riflab, har xil nomlar bilan atamogda. Kimdir uni "yuksak texnologiyalar zamoni" desa, kimdir "tafakkur asri", yana birov yalpi "axborotlashuv davri" sifatida izohlamogda. Albatta, bu fikrlarning barchasida ham ma'lum ma'noda haqiqat, ratsional mag'iz bor. Chunki ularning har biri o'zida bugungi sergirra va rang-barang hayotning qaysidir belgi alomatini aks ettirishi tabiiy. Ammo koʻpchilikning ongida bu davr "globallashuv davri" tariqasida taassurot uygotmoqda. Ana shunday globallashuv fenomeni hagida gapirganda, bu atama bugungi kunda ilmiy-falsafiy, hayotiy tushuncha sifatida juda keng ma'noni anglatishini ta'kidlash lozim. Umumiy nuqtai nazardan garaganda, bu jarayon mutlago yangicha ma'no-mazmundagi xo'jalik, ijtimoiy-siyosiy, tabiiy biologik global muhitning shakllanishini va shu bilan birga, mavjud milliy va mintagaviy muammolarning jahon migyosidagi muammolarga aylanib borishini ifoda etmogda. Globallashuv jarayoni hayotimizga tobora tez va chuqur kirib kelayotganining asosiy omili va sababi xususida gapirganda shuni ob'ektiv tan olish kerak. Bugungi kunda ilm-fan taraqqiyoti natijasida hayotimizni, kundalik turmush tarzimizni butunlay oʻzgartirib yuborgan yangi texnologiyalar nihoyatda rivojlanib ketdi. Shu ma'noda, globallashuv bu avvalo hayot sur'atlarining begiyos darajada tezlashuvi demagdir. Har bir ijtimoiy hodisaning ijobiy va salbiy tomoni boʻlgani singari, globallashuv jarayoni ham bundan mustasno emas. Hozirgi

paytda uning gʻoyat oʻtkir va keng qamrovli ta'sirini deyarli barcha sohalarda, hattoki bolalar hayotida ham koʻrish, his etish mumkin.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

- 1. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xapqimiz bilan birga quramiz. Toshkent, Oʻzbekiston, 2017. 488 b.
- 2. Bahodirovna M. Z. IMPROVING THE METHODOLOGY OF DEVELOPING AESTHETIC CULTURE OF STUDENTS IN FINE ARTS //Academia Repository. 2024. T. 5. №. 2. C. 300-305.
- 3. Bakhadirovna M. Z. Methodology for the Development of Students' Comets of Aesthetic Culture and Creativity //EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION. 2024. T. 4. №. 1. C. 22-26.
- 4. Bahodirovna M. Z. TASVIRIY SAN'AT MASHG'ULOTLARIDA O 'QUVCHILARNING IJODKORLIK KOMETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA TRENINGLARDAN FOYDALANISH //FAN JURNALI TA'LIM VA MADANIYAT. 2024. T. 2. №. 1.
- 5. Kh K. K. THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF THE PORTRAIT GENRE IN AESTHETIC EDUCATION OF V-VIII CLASS STUDENTS OF GENERAL SECONDARY SCHOOLS //American Journal of Pedagogical and Educational Research. 2024. T. 21.
- 6. Khasanovich K. K. DRAWING A HUMAN SKULL IN A PEN DRAWING (nose, ears, eyes, lips) //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. 2021. T. 9. №. 11. C. 121-125.
- 7. Xolboy X. STAGES OF THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF THE TYPE OF "PAINTING" OF FINE ART //Universum: технические науки. 2021. №. 11-5 (92). С. 102-104.
- 8. Raxmonqulov X. B., Botirov M. A., Xurramova N. Y. THE ROLE AND THE PRACTICAL IMPORTANCE OF COMPOSUTION DURING COLOUR DESCRIPTION STUDIES (AS AN EXAMPLE OF DESCRINING HUMAN FEATURE) //Экономика и социум. 2021. №. 1-1 (80). С. 241-244.
- 9. Bobokulovich R. K. INTRODUCTION TO STUDENTS AND ANALYSIS OF VISUAL MEDIA IN FINE ARTS LESSONS //Academia Repository. 2024. T. 5. №. 2. C. 282-287.
- 10. Bobokulovich R. K. FINE ART AND ITS PLACE IN HUMAN SOCIETY //Academia Repository. 2024. T. 5. №. 2. C. 288-293.
- 11. Raxmonqulov X. B., Bekkeldiyeva M. F. Q. TASVIRIY SAN'AT VA UNING MOHIYATI, TUR VA JANRLARI //Oriental Art and Culture. 2022. T. 3. №. 2. C. 540-546.
- 12. Suvanovich T. O. METHODS OF ORGANIZATION IN FINE ARTS LESSONS BASED ON MODERN PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES //American Journal of Pedagogical and Educational Research. 2024. T. 21. C. 106-110.
- 13. Uralovich T. F. Conducting classes on fine arts based on information and communication technologies //International Engineering Journal For Research & Development. 2021. T. 6. C. 3-3.

- 14. Toshpo'Latov F. U. et al. Bolalarni o 'yin texnologiyalari asosida kasb-hunarga qiziqishlarini shakllantirishda rivojlantiruvchi o 'yinlar //Science and Education. 2021. T. 2. № 4. C. 487-491.
- 15. Uralovich T. F. Conducting classes on fine arts based on information and communication technologies International Engineering Journal For Research & Development.-2021 //T. T. 6. C. 3-3.
- 16. Urolovich T. F. et al. USE OF PERSPECTIVE POSITION AND METRIC ISSUES IN PRACTICAL DRAWING IN DESCRIPTION OF NUMBER LESSONS //Innovative Society: Problems, Analysis and Development Prospects.-2022.-S. C. 41-44.
- 17. Toshpulatov F. U., Norqochkarov R. E. O., Mahmudova K. N. Q. The relationship of folk application art with the science of drawing //Academic research in educational sciences. 2021. T. 2.
- 18. Kholbozorovich K. J., Suvonovich T. O. STUDYING THE IMPORTANCE OF DRAWING AS A PRIMARY TOOL //Journal of Integrated Education and Research. 2023. T. 2. №. 4. C. 14-17.
- 19. Tursunbayevna S. S. THE SUBJECT" FUNDS OF COLOR AND COMPOSITION" IS ONE OF THE IMPORTANT THINGS OF FINE ART EDUCATION //American Journal of Pedagogical and Educational Research. 2024. T. 21. C. 115-119.
- 20. Tursunbaevna S. S. METHODOLOGY OF WORKING GYPSUM CUTTING HEAD SAMPLE //International Multidisciplinary Journal for Research & Development. 2024. T. 11. №. 01.
- 21. Kamilova N. D. A. K. K. FEATURES OF TARGETED DESIGN FOR WOMENS CLOTHING //Confrencea. 2023. T. 5. №. 05. C. 145-148.
- 22. Qizi R. S. A., Rakhmatullayeva U. S., Temirov D. X. Creation of methods of making national costume decorative elements //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. − 2022. − T. 12. − №. 5. − C. 1324-1331.
- 23. Toshbekov O. A. et al. Mechanical and Chemical Processing of Wool Fiber TECHNOLOGY //International Journal on Integrated Education. 2021. T. 4. №. 9. C. 145-146.
- 24. Toshbekov O. A. et al. Mechanical and Chemical Processing of Wool Fiber TECHNOLOGY //International Journal on Integrated Education. 2021. T. 4. №. 9. C. 145-146.
- 25. Karimov O. M. O. TASVIRIY SAN'AT ASARLARINI ISHLASH JARAYONIDA KOMPOZITSIYANING XUSUSIYATLARI //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. 2024. T. 4. №. 2. C. 242-248.
- 26. Karimov O. M. O. TASVIRIY SAN'AT ASARLARINI ISHLASH JARAYONIDA KOMPOZITSIYANING XUSUSIYATLARI //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. 2024. T. 4. №. 2. C. 242-248.
- 27. Abdiqadirovich B. M. APPLIED DECORATIVE ART OF THE INDEPENDENT UZBEKAN PEOPLE //Academia Repository. 2024. T. 5. №. 2. C. 294-299.

- 28. Yuldashevich S. S. THE IMPORTANCE OF COMPLETING TASKS USING AUTOCAD GRAPHICS PROGRAM IN DEVELOPING STUDENTS'CREATIVITY //Academia Repository. 2024. T. 5. №. 2. C. 306-313.
- 29. Sattarov S. Y., Turayev X. A. METHODS OF CONSTRUCTING SURFACES ON THE BASIS OF GEOMETRICAL CONDITIONS USING AUTOCAD GRAPHICS SOFTWARE //Education. 2020. T. 1. №. 8.
- 30. Туракулов А. Э. и др. ВОСПИТАНИЕ СТУДЕНТОВ В ДУХЕ ЛЮБВИ К НАЦИОНАЛЬНОМУ НАСЛЕДИЮ НА УРОКАХ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА //INTERNATIONAL INNOVATION RESEARCH. 2017. С. 223-225.
- 31. Kholmurodov S., Abdullayev S. EFFECTIVE USE OF INTERACTIVE ELECTRONIC TEXTBOOKS IN IMPROVING EDUCATIONAL EFFICIENCY //Journal of Agriculture & Horticulture. 2023. T. 3. №. 11. C. 18-22.
- 32. Tursunbayevich E. A. The Role and Interdisciplinary Relationship of Fine ARTS in Student Education //European Journal of Research Development and Sustainability. 2022. T. 3. № 3. C. 95-97.
- 33. Tursunbayevich E. A. DEVELOPING STUDENTS'CREATIVE COMPETENCIES THROUGH PEN DRAWING OF GEOMETRIC BODIES //American Journal of Pedagogical and Educational Research. 2024. T. 21.
- 34. Jumanazarovich M. I. THE ROLE OF FINE ART IN THE DEVELOPMENT OF AESTHETIC EDUCATION IN STUDENTS //Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL). 2022. T. 3. №. 09. C. 28-30.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ ABTOPE] [AUTHORS INFO]

[™]Turayev Olimjon Suvonovich, oʻqituvchi [Тураев Олимжон Сувонович, учитель], [Olimjon S. Turayev, teacher]; manzil: Oʻzbekiston, 117036, Surxandaryo, Termiz, Baxt koʻchasi 14/5 uy [адрес: Узбекистан, 117036, Сурхандарьинская, Термез, ул. Бахта 14/5], [address: Uzbekistan, 117036, Surkhandarya, Termez, Happiness Street 14/5 House];

Original peper

DOI:10.24412/2992-9024-2024-2-103-109

SURXONDARYO KASHTALI MILLIY LIBOSLARINING TAXLILI

© S.A. Raximqulova^{1⊠}

¹Termiz davlat universitetuti, Termiz, Oʻzbekiston

Annotatsiva

KİRİSH: ushbu maqolada Surxondaryo kashtali milliy liboslarining taxlili ko'proq bilib olishingiz uchun surxondaryo viloyatining kashtalari yoki milliy liboslarini sotib olish imkoniyatlaridan surxondaryo kashtalari va ularning milliy liboslari haqida ko'proq ma'lumot olishingiz mumkin.

MAQSAD: quyidagi maqsadlar Surxondaryo kashtali milliy liboslarining taxlili bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Surxondaryo kashtali milliy liboslarining taxlili mavzusidagi maqsadlar ko'plab yo'lga qo'yilgan bo'lishi mumkin. Bu maqsadlar o'zbek milliy kashtalarining mahsulotlarini boshqa mamlakatlarda, shu jumladan xalqaro bozorlarda, yuqori sifat va dizayn bilan tanitish, xalqaro tanqid va ehtiromni jalb etish, shuningdek milliy san'atni yaratish va taqdim etishdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: bu maqolalar Surxondaryo kashtali milliy liboslarining taxlili uchun odatda ko'plab klassik metinlar va metodlar ishlatiladi. Bu kashtalar tayyorlashda amaliyoti o'ziga xos bo'lgan va qadriyatli o'zbek qadriyatlarini ifodalaydigan milliy mahsulotlarga ahamiyat beriladi. Quyidagi ko'plab asosiy materiallar va metodlar Surxondaryo kashtali milliy liboslarining taxlilini oshirishda foydalaniladi

MUHOKAMA VA NATİJALAR: surxondaryo kashtalari milliy liboslarining taxlili mavzusidagi muhokama va natijalar turli sohalar uchun aniq ravishda foydali bo'ladi. Bu muhokama va natijalar taxlilning sifatini oshirish, o'zbek milliy kashtalari va kiyimlari haqida o'zgaruvchilarni aniqlash va milliy san'atning rivojlanishini ta'minlashda muhim bo'lsa-da, ular rivojlanuvchi siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy natijalarga ham ega bo'lishi mumkin. Quyidagi muhokama va natijalar Surxondaryo kashtali milliy liboslarining taxlili mavzusidagi turli sohalarda olish mumkin;

XULOSA: surxondaryo kashtasi milliy liboslarining taxlili O'zbekistonning milliy san'atining, madaniyatining va iqtisodiy rivojlanishining muhim komponenti hisoblanadi. Bu taxlilning ko'rsatilishi uning unikal dizayni, sun'iyotlari, desenlari va materiallari orqali O'zbekistonning asal qadriyatini ifodalaydi. Xulosada aytish mumkinki Surxondaryo kashtali milliy liboslarining taxlili quyidagi muhim nuqtalarga ega.

Kalit soʻzlar: ijodkorlik, milliy an-ana fikrlash, dizayni, yangiliklarni, rasm chizish, libos, surxondaryo kashtasi, tasviri.

Iqtibos uchun: Raximqulova S.A. Surxondaryo kashtali milliy liboslarining taxlili // Inter education & global study. 2024. № 2.C. 103–109. doi:10.24412/2992-9024-2024-2-103-109

АНАЛИЗ НАЦИОНАЛЬНЫХ КОСТЮМОВ СУРХАНДАРЬИНСКОЙ ВЫШИВКИ

© С.А. Рахимкулова^{1⊠}

¹Термезский государственный университет, Термез, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в этой статье вы сможете подробнее ознакомиться с анализом сурхандарьинских вышитых национальных костюмов, получить дополнительную информацию о сурхандарьинской вышивке и их национальных костюмах вы сможете из вариантов покупки вышивки или национальных костюмов Сурхандарьинской области.

ЦЕЛЬ: к анализу вышитых национальных костюмов Сурхандарьи могут быть поставлены следующие задачи. Анализ вышитых национальных костюмов Сурхандарьи может преследовать множество целей. Эти цели заключаются в том, чтобы представить изделия узбекской национальной вышивки в других странах, в том числе на международных рынках, с высоким качеством и дизайном, привлечь международную критику и уважение, а также создать и представить национальное искусство.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в этих статьях обычно используются многие классические тексты и методы анализа вышитых национальных костюмов Сурхандарьи. При изготовлении этих вышивок большое значение уделяется национальным продуктам, имеющим уникальную практику и представляющим ценные узбекские ценности. При анализе сурхандарьинских вышитых национальных костюмов использованы следующие основные материалы и методы.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: обсуждение и результаты по теме анализа вышивки сурхандарьинских национальных костюмов, безусловно, будут полезны для различных сфер. Хотя эти обсуждения и результаты важны для повышения качества анализа, выявления переменных, касающихся узбекской национальной вышивки и одежды, а также обеспечения развития национального искусства, они также могут иметь политические, экономические и социальные последствия для развития. Следующее обсуждение и результаты могут быть получены в различных областях по теме анализа сурхандарьинских вышитых национальных костюмов;

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: анализ сурхандарьинской вышивки национального костюма является важной составляющей национального искусства, культуры и экономического развития Узбекистана. Презентация этого анализа отражает ценность меда Узбекистана благодаря его уникальному дизайну, искусству, узорам и материалам. В заключение можно сказать, что анализ вышитых национальных костюмов Сурхандарьи имеет следующие важные моменты.

Ключевые слова: творчество, национальное традиционное мышление, дизайн, новинки, рисунок, платье, сурхандарьинская вышивка, образ.

Для цитирования: Рахимкулова С.А. Анализ национальных костюмов сурхандарьинской вышивки // Inter education & global study. 2024. № 2.С. 103 – 109. doi:10.24412/2992-9024-2024-2-103-109

ANALYSIS OF NATIONAL COSTUMES OF SURKHANDARYA EMBROIDERY

© Sarvinoz A. Rakhimkulova^{1⊠}

¹Termez State University, Termez, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: in this article you can learn more about the analysis of Surkhandarya embroidered national costumes; you can get additional information about Surkhandarya embroidery and their national costumes from the options for purchasing embroidery or national costumes of the Surkhandarya region.

AIM: the following tasks can be set for the analysis of embroidered national costumes of Surkhandarya. Analysis of embroidered national costumes of Surkhandarya can serve many purposes. These goals are to introduce Uzbek national embroidery products to other countries, including international markets, with high quality and design, to attract international criticism and respect, and to create and present national art.

MATERIALS AND METHODS: these articles usually use many classical texts and methods of analysis of the embroidered national costumes of Surkhandarya. When making these embroideries, great importance is given to national products that have unique practices and represent valuable Uzbek values. When analyzing Surkhandarya embroidered national costumes, the following basic materials and methods were used.

DISCUSSION AND RESULTS: discussion and results on the topic of analyzing the embroidery of Surkhandarya national costumes will certainly be useful for various areas. While these discussions and findings are important for improving the quality of analysis, identifying variables related to Uzbek national embroidery and clothing, and ensuring the development of national art, they may also have political, economic and social development implications. The following discussion and results can be obtained in various fields on the topic of analysis of Surkhandarya embroidered national costumes;

CONCLUSION: analysis of the Surkhandarya embroidery of the national costume is an important component of the national art, culture and economic development of Uzbekistan. The presentation of this analysis reflects the value of Uzbekistan's honey through its unique designs, art, patterns and materials. In conclusion, we can say that the analysis of the embroidered national costumes of Surkhandarya has the following important points.

Keywords: creativity, national traditional thinking, design, novelties, drawing, dress, Surkhandarya embroidery, image.

For citation: Sarvinoz A. Rakhimkulova. (2024) 'Analysis of national costumes of surkhandarya embroidery', Inter education & global study, (2), pp. 103 – 109. (In Uzbek). doi:10.24412/2992-9024-2024-2-103-109

Ushbu maqolada Surxondaryo viloyati Oʻzbekistonning janubiy qismini tashkil etadi va uning poytaxti Termiz shahri. Bu viloyat oʻzining xususiy madaniy merosi va milliy liboslari bilan mashhurdir. Surxondaryo viloyatida kashtali milliy liboslar, yoki "kashtalilar", erkaklarda "kurta" deb ataladi. Bu liboslar oʻzbek milliy kiyimining bir turidir va qashqadaryo, surxondaryo va boshqa janubiy viloyatlar, shuningdek oʻzbekistonning boshqa mintaqa boʻylarida ham ommalashgan.

Kashtalilar koʻproq oʻzbekiston janubidagi kishilarning kiyimidagi goʻzallik va zarafatni koʻrsatish maqsadida istiqomat qilinadi. Ular odatda panjabi (koʻylak) deb ataladigan keng qamchali yoki qalin dengiz rangli kofta panjabilarga oʻxshash, likin qisqa qalmagan va ochiq yuvali boʻladi. Kashtali liboslari, asosan, oʻn ikki qoʻrgʻonlikli sohada, aloqada yoki uchrashuvda, oila toʻgʻrisida voqealarda kiyinish uchun foydalaniladi. Liboslar muddatli kiyinishni oʻrtacha ishchi, qishloq xoʻjaligi kishi va madaniyat tomonidan ommalashtiriladi. Surxondaryo kashtali milliy liboslarining taxlili uchun odatda koʻplab klassik metinlar va metodlar ishlatiladi. Bu kashtalar tayyorlashda amaliyoti oʻziga xos boʻlgan va qadriyatli oʻzbek qadriyatlarini ifodalaydigan milliy mahsulotlarga ahamiyat beriladi. Quyidagi koʻplab asosiy materiallar va metodlar Surxondaryo kashtali milliy liboslarining taxlilini oshirishda foydalaniladi:

- 1. Paxta va oziq ovqat ranglari: Surxondaryo kashtalari uchun odatda paxta materiali ishlatiladi. Ular shuningdek asalari, ip, vaqqoy, vash, va chindovul kabi tabiiy materiallarni taxlil qilishda foydalanishadi.
- 2. Ruqlar: Kashtalarning ruchkasining dizayni, hususiyatlari va dezenlari milliy mahsulotlar taxlilida juda muhim bo'lib hisoblanadi. Surxondaryo kashtalari uchun odatda rang-barang, yerik gul, cho'lpoq, lo'zim, chiziqli va boshqalar kabi dezaenlar ishlatiladi.
- 3. Chizmalash va tirma ishi: Kashtalarning tirma ishiga ham katta e'tibor qaratiladi. Tirma, kashtaning yuzi va butunligini belgilaydi va milliy liboslarining taxlili ko'rsatiladi. Chizmalash esa kashtaning yuzini ajralib turadi va uning dizaynini mustahkamlashda yordam beradi.
- 4. Iplar va marvartlar: Surxondaryo kashtalari tayyorlashda murvatlarning ham qo'llanishiga e'tibor beriladi. Murvatlar qizil, oq, yovvoyi, to'shkizon va boshqalari kabi qismlardan tayyorlanadi va kashtalarning dizayni va rangini belgilaydi.
- 5. Qoʻlchalar va nomlar: Kashtalarning qoʻlchalar va namlarining taxlili ham juda muhimdir. Ular shuningdek koʻz kiyimlarida, jibba, yubkalar, kepyaklar va boshqalar kabi kiyimlar uchun moʻljallangan boʻlishi mumkin.
- 6. Surxondaryo kashtalari uchun taxlil amaliyoti o'zbek milliy liboslarining xususiyatlari va dizayni bo'yicha o'ziga xos tekni kalardan foydalanishni talab qiladi. Bu teknikalar taxlilni yaxshi ko'rsatish, desenlar va sun'iyotlarni yaratish uchun juda muhimdir.

Surxondaryo kashtalari milliy liboslari o'zbekning asil qadriyatini ifodalaydigan mahsulotlar sifatida taniladi va ularga taxlil qilishda yuqori darajada mahorat talab etiladi. Bu materiallar va metodlar taxlilning sifatini ta'minlashda katta ahamiyatga ega. Quyidagi maqsadlar Surxondaryo kashtali milliy liboslarining taxlili bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Surxondaryo kashtali milliy liboslarining taxlili mavzusidagi maqsadlar ko'plab yo'lga qo'yilgan bo'lishi mumkin. Bu maqsadlar o'zbek milliy kashtalarining mahsulotlarini boshqa

mamlakatlarda, shu jumladan xalqaro bozorlarda, yuqori sifat va dizayn bilan tanitish, xalqaro tanqid va ehtirolarni jalb etish, shuningdek milliy san'atni yaratish va taqdim etishdir.

Milliy mahsulotlar sifatini oshirish: Taxlil orqali Surxondaryo kashtali milliy liboslari o'zbekistonning unikal san'atini va rivojlanishini ko'rsatadi. Mahsulotlar taxlil orqali yuqori sifatga ega bo'lib, xalqaro bozorda o'zlarining o'rinini egallaydi. Surxondaryo kashtali milliy liboslari taxlili yordamida, o'zbekistonning milliy mahsulotlari dunyo bo'ylab taniladi va qabul qilinadi. Bu, xalqaro savdo yo'lini ochadi va o'zbek milliy kashtalari va kiyimlari mamlakatning export potentsialini oshiradi. Taxlil orqali Surxondaryo kashtali milliy liboslari dunyo bo'ylab tanqidiy ehtiromlarni jalb etadi. Ularning unikal dizayni, sun'iyotlari va materiallari xalqaro san'at va modaga qiziqarliroq qiladi. Surxondaryo kashtali milliy liboslarining taxlili milliy san'atni yaratish va taqdim etishda muhim ahamiyatga ega. Taxlil orqali, milliy kashtalar va kiyimlar o'zbekistonning unikal san'at tarixini yaratishda muhim rol o'ynaydi.

Surxondaryo kashtali milliy liboslarining taxlili turizm sohasida O'zbekistonning o'zining o'rni egallashiga yordam beradi. O'zbekiston turistlarini va xalqaro mijozlarni mamlakatga jalb etishda muhim ahamiyatga ega bo'lib, milliy liboslar va kashtalari uning asosiy atraksionlaridan biri sifatida ko'rinadi. Surxondaryo kashtali milliy liboslarining taxlili mavzusidagi maqsadlar ko'plab sohalar uchun muhimdir va milliy kashtalar va kiyimlar O'zbekistonning rivojlanishi va tanishuvi uchun muhim bir vosita bo'lib turadi. Surxondaryo kashtali milliy liboslarining taxlili mavzusidagi muhokama va natijalar turli sohalar uchun aniq ravishda foydali bo'ladi. Bu muhokama va natijalar taxlilning sifatini oshirish, o'zbek milliy kashtalari va kiyimlari haqida o'zgaruvchilarni aniqlash va milliy san'atning rivojlanishini ta'minlashda muhim. Surxondaryo kashtali milliy liboslarining taxlili O'zbekistonning milliy san'atining, madaniyatining va igtisodiy rivojlanishining muhim komponenti hisoblanadi. Bu taxlilning ko'rsatilishi uning unikal dizayni, sun'iyotlari, desenlari va materiallari orgali O'zbekistonning asal gadriyatini ifodalaydi. Xulosada aytish mumkinki Surxondaryo kashtali milliy liboslarining taxlili quyidagi muhim nuqtalarga ega. Umuman olganda, Surxondaryo kashtali milliy liboslarining taxlili O'zbekistonning milliy liboslari surxondaryo madaniyatini va san'atini yuqori darajada ta'minlaydi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

- Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xapqimiz bilan birga quramiz. -Toshkent, Oʻzbekiston, 2017. - 488 b.
- 2. Bahodirovna M. Z. IMPROVING THE METHODOLOGY OF DEVELOPING AESTHETIC CULTURE OF STUDENTS IN FINE ARTS //Academia Repository. 2024. T. 5. №. 2. C. 300-305.
- 3. Bakhadirovna M. Z. Methodology for the Development of Students' Comets of Aesthetic Culture and Creativity //EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION. 2024. T. 4. №. 1. C. 22-26.
- 4. Bahodirovna M. Z. TASVIRIY SAN'AT MASHG'ULOTLARIDA O 'QUVCHILARNING IJODKORLIK KOMETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA TRENINGLARDAN FOYDALANISH //FAN JURNALI TA'LIM VA MADANIYAT. 2024. T. 2. №. 1.

- 5. Kh K. K. THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF THE PORTRAIT GENRE IN AESTHETIC EDUCATION OF V-VIII CLASS STUDENTS OF GENERAL SECONDARY SCHOOLS //American Journal of Pedagogical and Educational Research. 2024. T. 21.
- 6. Khasanovich K. K. DRAWING A HUMAN SKULL IN A PEN DRAWING (nose, ears, eyes, lips) //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. 2021. T. 9. №. 11. C. 121-125.
- 7. Xolboy X. STAGES OF THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF THE TYPE OF "PAINTING" OF FINE ART //Universum: технические науки. 2021. №. 11-5 (92). С. 102-104.
- 8. Raxmonqulov X. B., Botirov M. A., Xurramova N. Y. THE ROLE AND THE PRACTICAL IMPORTANCE OF COMPOSUTION DURING COLOUR DESCRIPTION STUDIES (AS AN EXAMPLE OF DESCRINING HUMAN FEATURE) //Экономика и социум. 2021. №. 1-1 (80). С. 241-244.
- 9. Bobokulovich R. K. INTRODUCTION TO STUDENTS AND ANALYSIS OF VISUAL MEDIA IN FINE ARTS LESSONS //Academia Repository. 2024. T. 5. №. 2. C. 282-287.
- 10. Bobokulovich R. K. FINE ART AND ITS PLACE IN HUMAN SOCIETY //Academia Repository. 2024. T. 5. №. 2. C. 288-293.
- 11. Raxmonqulov X. B., Bekkeldiyeva M. F. Q. TASVIRIY SAN'AT VA UNING MOHIYATI, TUR VA JANRLARI //Oriental Art and Culture. 2022. T. 3. №. 2. C. 540-546.
- 12. Suvanovich T. O. METHODS OF ORGANIZATION IN FINE ARTS LESSONS BASED ON MODERN PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES //American Journal of Pedagogical and Educational Research. 2024. T. 21. C. 106-110.
- 13. Uralovich T. F. Conducting classes on fine arts based on information and communication technologies //International Engineering Journal For Research & Development. 2021. T. 6. C. 3-3.
- 14. Toshpo'Latov F. U. et al. Bolalarni o 'yin texnologiyalari asosida kasb-hunarga qiziqishlarini shakllantirishda rivojlantiruvchi o 'yinlar //Science and Education. 2021. T. 2. № 4. C. 487-491.
- 15. Uralovich T. F. Conducting classes on fine arts based on information and communication technologies International Engineering Journal For Research & Development.-2021 //T. T. 6. C. 3-3.
- 16. Urolovich T. F. et al. USE OF PERSPECTIVE POSITION AND METRIC ISSUES IN PRACTICAL DRAWING IN DESCRIPTION OF NUMBER LESSONS //Innovative Society: Problems, Analysis and Development Prospects.-2022.-S. C. 41-44.
- 17. Toshpulatov F. U., Norqochkarov R. E. O., Mahmudova K. N. Q. The relationship of folk application art with the science of drawing //Academic research in educational sciences. 2021. T. 2.
- 18. Kholbozorovich K. J., Suvonovich T. O. STUDYING THE IMPORTANCE OF DRAWING AS A PRIMARY TOOL //Journal of Integrated Education and Research. 2023. T. 2. №. 4. C. 14-17.

- 19. Tursunbayevna S. S. THE SUBJECT" FUNDS OF COLOR AND COMPOSITION" IS ONE OF THE IMPORTANT THINGS OF FINE ART EDUCATION //American Journal of Pedagogical and Educational Research. 2024. T. 21. C. 115-119.
- 20. Tursunbaevna S. S. METHODOLOGY OF WORKING GYPSUM CUTTING HEAD SAMPLE //International Multidisciplinary Journal for Research & Development. 2024. T. 11. №. 01.
- 21. Kamilova N. D. A. K. K. FEATURES OF TARGETED DESIGN FOR WOMENS CLOTHING //Confrencea. 2023. T. 5. №. 05. C. 145-148.
- 22. Qizi R. S. A., Rakhmatullayeva U. S., Temirov D. X. Creation of methods of making national costume decorative elements //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. − 2022. − T. 12. − №. 5. − C. 1324-1331.
- 23. Toshbekov O. A. et al. Mechanical and Chemical Processing of Wool Fiber TECHNOLOGY //International Journal on Integrated Education. 2021. T. 4. №. 9. C. 145-146.
- 24. Toshbekov O. A. et al. Mechanical and Chemical Processing of Wool Fiber TECHNOLOGY //International Journal on Integrated Education. 2021. T. 4. №. 9. C. 145-146.
- 25. Karimov O. M. O. TASVIRIY SAN'AT ASARLARINI ISHLASH JARAYONIDA KOMPOZITSIYANING XUSUSIYATLARI //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. 2024. T. 4. №. 2. C. 242-248.
- 26. Karimov O. M. O. TASVIRIY SAN'AT ASARLARINI ISHLASH JARAYONIDA KOMPOZITSIYANING XUSUSIYATLARI //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. 2024. T. 4. №. 2. C. 242-248.
- 27. Abdiqadirovich B. M. APPLIED DECORATIVE ART OF THE INDEPENDENT UZBEKAN PEOPLE //Academia Repository. 2024. T. 5. №. 2. C. 294-299.
- 28. Yuldashevich S. S. THE IMPORTANCE OF COMPLETING TASKS USING AUTOCAD GRAPHICS PROGRAM IN DEVELOPING STUDENTS'CREATIVITY //Academia Repository. 2024. T. 5. №. 2. C. 306-313.
- 29. Sattarov S. Y., Turayev X. A. METHODS OF CONSTRUCTING SURFACES ON THE BASIS OF GEOMETRICAL CONDITIONS USING AUTOCAD GRAPHICS SOFTWARE //Education. 2020. T. 1. № 8.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ ABTOPE] [AUTHORS INFO]

Raximqulova Sarvinoz Abdurashid qizi, oʻqituvchi [**Рахимкулова Сарвиноз Абдурашидовна**, учитель], [**Sarvinoz A. Rakhimkulova**, teacher]; manzil: Oʻzbekiston, 117036, Surxandaryo, Termiz, Baxt koʻchasi 14/5 uy [адрес: Узбекистан, 117036, Сурхандарьинская, Термез, ул. Бахта 14/5], [address: Uzbekistan, 117036, Surkhandarya, Termez, Happiness Street 14/5 House];

Original peper

DOI:10.24412/2992-9024-2024-2-110-117

TASVIRIY SAN'AT MASHG'ULOTLARIDA MIFOLOGIK OBRAZLAR TASNIFI

© S.T. Safarova^{1⊠}

¹Termiz davlat universitetuti, Termiz, Oʻzbekiston

Annotatsiya

KİRİSH: ushbu maqolada dunyodagi har bir davlatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojida, ma'naviy hayotining yuksalishida ham san'atning oʻrni muhim. Ma'lumki, har qanday san'at tomoshabin uchun moʻljallanadi. Ayni paytda u tomoshabindan nozik did, oʻtkir farosatni talab etadi va maktablarda mutaxassislik fanlarning mazmunini aniqlash, oʻqitishda yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanish olishingiz mumkin.

MAQSAD: quyidagi maqsadlar tasviriy san'at darslarida "Hayoliy qahramonlar obrazi" mavzusida kompozitsiya ishlash mavzusini o'qitishda o'ziga xos usullarini tadbiq qilish.

MATERIALLAR VA METODLAR: bu maqolalar hozirgi vaqtda tasviriy san'at fanini oʻqitishning nazariy va metodik asoslarini ishlab chiqish va uni maktablarda "Hayoliy obrazlar" mavzusida amalda qoʻllash, yangi yoʻllari, shakli,mazmuni hamda metodlarini takomillashtirish borasidagi izlanishlar dolzarb masalalar haqida malumot olish hisoblanadi.

MUHOKAMA VA NATİJALAR: mazkur maqolada tasviriy san'at darslarida "Hayoliy qahramonlar obrazi" mavzusida kompozitsiya ishlash mavzusini o'qitish jarayonida maktabda o'quvchilarda tasviriy san'at tarixini o'rganish, afsonaviy qaxramonlarga bo'lgan mehr-muhabbatini oshirish sub'ektiga qaratilgan. Borliqni idrok etish o'quvchilarning estetik idroki, didi, mazkur sohaga doir tushunchalari, tasavvur va xotiralarni o'stirishda muhim ro'l o'ynaydi.

XULOSA: umumiy o'rta talim maktablarining tasviriy san'at darslarida "Hayoliy qahramonlar obrazi" mavzusida kompozitsiya ishlash mavzusini o'qitish jarayonida maktabda o'quvchilarda tasviriy san'at tarixini o'rganish, afsonaviy qaxramonlarga bo'lgan mehr-muhabbatini oshirish sub'ektiga qaratilgan;

Kalit soʻzlar: Ijodkorlik, tasviriy san'at, fikrlash, dizayni, yangiliklarni, rasm chizish, hayoliy obrazlar, surxondaryo kashtasi, tasviri, mifologik obrazlar.

Iqtibos uchun: Safarova S.T. Tasviriy san'at mashg'ulotlarida mifologik obrazlar tasnifi. // Inter education & global study. 2024. № 2. C. 110–117. doi:10.24412/2992-9024-2024-2-110-117

КЛАССИФИКАЦИЯ МИФОЛОГИЧЕСКИХ ОБРАЗОВ НА УРОКАХ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА

© С.Т. Сафарова^{1⊠}

1Термезский государственный университет, Термез, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье важна роль искусства в социальноэкономическом развитии и духовной жизни каждой страны мира. Известно, что любое искусство предназначено для зрителя. В то же время оно требует от зрителя тонкого вкуса, острого понимания, а в школах можно использовать новые педагогические технологии для определения содержания профильных предметов и преподавания их.

ЦЕЛЬ: применение уникальных методов в обучении предмету композиционной работы по теме «Образ воображаемых персонажей» на занятиях изобразительным искусством.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: эти статьи в настоящее время направлены на разработку теоретических и методических основ изобразительного художественного образования и его практическое применение в школе по предмету «Воображаемые образы», исследование новых путей, форм, содержания и методов совершенствования.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: в данной статье рассматривается тема изучения истории изобразительного искусства и повышения любви к легендарным героям в ходе преподавания предмета композиционной работы по теме «Воображаемые герои» на уроках изобразительного искусства. Восприятие бытия играет важную роль в развитии у учащихся эстетического восприятия, вкуса, понимания этой области, воображения и памяти.

ВЫВОД: в процессе преподавания предмета композиционной работы по теме «Образ воображаемых героев» на уроках изобразительного искусства общеобразовательных школ учащиеся школы будут знакомиться с историей изобразительного искусства и повышать свою любовь к легендарным героям, направленный на

Ключевые слова: творчество, изобразительное искусство, мышление, замысел, новость, рисунок, фантазийные образы, сурхандарьинская вышивка, образ, мифологические образы.

Для цитирования: Сафарова С.Т. Классификация мифологических образов на уроках изобразительного искусства // Inter education & global study. 2024. № 2. С. 110–117. doi:10.24412/2992-9024-2024-2-110-117

CLASSIFICATION OF MYTHOLOGICAL IMAGES IN FINE ART LESSONS

© Saodat T. Safarova^{1⊠}

¹Termez State University, Termez, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: in this article, the role of art is important in the socio-economic development and spiritual life of every country in the world. It is known that any art is intended for the audience. At the same time, it requires the viewer to have a fine taste, a

sharp insight, and in schools you can use new pedagogical technologies to determine the content of specialized subjects and to teach them.

MATERIALS AND METHODS: these articles are currently aimed at developing the theoretical and methodical foundations of visual art education and its practical application in schools on the subject of "Imaginary images", research into new ways, form, content and methods of improvement.

AIM: the following objectives are to apply unique methods in teaching the subject of composition work on the topic "Image of imaginary characters" in visual arts classes.

DISCUSSION AND RESULTS: this article focuses on the subject of studying the history of visual art and increasing the love for legendary heroes in the course of teaching the subject of composition work on the topic of "Imaginary Heroes" in the visual arts classes. The perception of existence plays an important role in the development of students' aesthetic perception, taste, understanding of this field, imagination and memories.

CONCLUSION: in the process of teaching the subject of composition work on the topic "Image of imaginary heroes" in the visual art lessons of general secondary schools, the students at the school will learn the history of visual art and increase their love for legendary heroes. aimed at

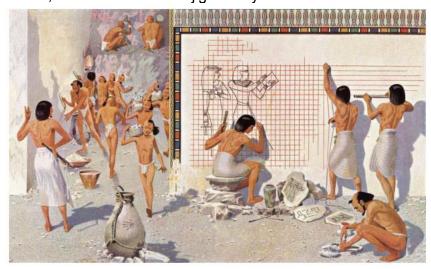
Key words: creativity, fine art, thinking, design, news, drawing, fantasy images, Surkhandarya embroidery, image, mythological images.

For citation: Saodat T. Safarova. (2024) 'Classification of mythological images in fine art lessons', Inter education & global study, (2), pp. 110–117. (In Uzbek). doi:10.24412/2992-9024-2024-2-110-117

Ushbu maqolada Mifologik Rasm shakl afsonalar, afsonalar yoki ertaklardan olinganmavzulargaasoslangan tarixiy rasm. An'anaviy ravishda tarix rasmining bir turi sifatidatasniflangan mifologik rasmlar mifologiyadan, ya'ni an'anaviy rasmlardan olingan mavzularga asoslanadi. ertaklar ixtiro qilingan Uchun tushuntirishlar aniq e'tiqodlar tarixiy voqealar yoki tabiat faktlari. Mifologik tasvirlar ertakyoki masalyoki tarixiy afsonalarga ham asoslangan bo'lishi mumkin. Bu tarixiy janrning bir turi V rasm chizish, Lekin erkinroq talqin qilinishi bilan ajralib turadi original hikoyalar va ustunlik kompozitsiyadagi san'at. Rassomlikning mifologik janri xilma-xillik tarixiy yo'nalishlari tasviriy san'at, asarlarning asosiy mavzularini dostonlar, miflar, ertaklar, xalqning muqaddas tarixi tashkil etadi. Rivoyat ijodkorning zamondoshi boʻlgan voqealar, haqiqatda sodir boʻlgan hodisalar haqida emas, balki ma'lum bir xalqning mifologik tizimi asos boʻlgan afsonalar haqidadir: Qahramonlar va ularning dushmanlarga qarshi kurashi, ekspluatatsiyasi; Misr, Gretsiya, Rim, Angliya va boshqa Evropa mamlakatlari xudolari panteoni; Tarixdagi afsonaviy qahramonlar haqiqiy mavjudligi isbotlanmagan. Janrxususiyatlari: ajoyib mifologik motivlar muhim mavzular tasviriy san'at. Tuvallarning xarakterli xususiyatlari, syujetning dinamikligi, tasvirlarning real tarzda uzatilishi, yorqinligi, tafsilotlarga e'tibor, syujetning boyligi, tasvirlarning xilma-xilligi, maxsus diqqat istiqbol, tasvir hajmi. Janrning eng yorqin asarlari taqdim etilgan ijodkorlik Rafael, Botticelli, Mantegna, Giorgion. Pussin, Rubensgarahmat, Velaskes, yo'nalish 17-19-

asrlarda faol rivojlanmoqda. Har bir usta tasvirlarni uzatishning ma'lum bir jihatini ta'kidladi: Rubens va Pussing avdalanishga harakat qilishdi qahramon, g'olib, xudoning ideallashtirilgan tasviri. Velaskes va Rembrandt mifologik, ertak obrazini real hayotga yaqinlashtirishga urinishlarga urgʻu berishdi. Mifologik va epic tasvirlar idealemas. Bush dabdabaga e'tibor qaratadi, to'yinganlik, tantanavorlik voqealar, tuvalda tasvirlangan. Yo'nalishning asosi tasvirlarni idealizatsiya qilishdir. mifologik janr Bu ulug'vor san'at, asosan qadimgi estetika me'yorlariga rioya qilish. Va men o'z ishimda Rubens va Pussen uslubiga amal qilaman, qahramon obrazini ham idealizatsiya qilaman.

Qadimgi Misr san'ati juda xilma-xildir. Qadimgi Misrda, odatda, mavjud bilan bog'liq bo'lgan turli xil badiiy harakatlar rivojlangan kult amaliyotlar. San'at mustagil ma'noga ega emas edi. Arxitektura, musiqa, rasm, adabiyot va haykaltaroshlik marosimning bir qismi bo'lib, xudolar bilan muloqot qilish uchun vosita yoki vosita bo'lib xizmat qildi. Misr san'ati Qadimgi Sharq xalqlari san'ati ichida eng ilg'or va mukammal bo'lgan ibtidoiy san'at bilan solishtirganda katta qadam bo'ldi. Uning asosiy yutug'i shaxsni real tasvirlash, inson individualligi va ma'naviyatiga qiziqish edi. Badiiy asarlar yaratish muqaddas sanalgan. me'morlar, haykaltaroshlar, rassomlar va musiqachilar bor edi yuqori ijtimoiy maqom. San'at kuch-qudratni mustahkamlash va yuksaltirish uchun omma ongiga ta'sir o'tkazuvchi kuchli vositaga aylandi. Arxitektura tarixi Misrda boshlanadi. Boshqa xalqlar hali tarixdan oldingi rivojlanish bosqichida bo'lganlarida, misrliklar allaqachon yuqori va rivojlangan qurilish mahoratiga ega edilar. Aniq arxeologik sanalarni aniqlashning iloji yo'q: shuning uchun yodgorliklar o'zlarining zamonaviy sulolalari tartibida tasniflanadi. Misr me'morchiligi 19sulola davrida o'zining eng yorqin va ta'sirchanligiga erishdi,u ulkan me'moriy yodgorliklarni o'z ichiqa oladi. 14-asrqa oid Thebes. Miloddan avvalqi e. VI asrda. Miloddan avvalqi e. Misrni forslar bosib oldi, bu me'morchilik rivojiga salbiy ta'sir ko'rsatdi.

1-rasm."Barelef yaratish". H. M. Herget

Ellinistik davrda arxitekturaning gullab-yashnashi yana kuzatilmoqda, ammo unda yunon san'atidan ko'plab qarzlar mavjud. Qadimgi Misrda molbert, tasviriy rasm kabi hodisa bo'lmaganiga qaramay san'at misrliklar ancha xilma-xil.Rassomlik me'morchilik bilan chambarchas bog'liq, chunki u freskalar va bo'yalgan barelyef va intaglios shaklida saroylar, ibodatxonalar va qabrlar uchun bezak bo'lib xizmat qilgan. Freskalar uchun sirt odatda

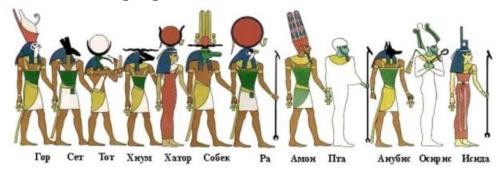
gipslangan, so'ngra chizilgan konturlarni qo'llagan holda cho'tkayoki tayoqbilan bo'yalgan. Haykaltaroshlikdan tashqari, qadimgi Misrda diniy binolar, mulklar va qabrlarning devor rasmlari kabi san'at turi rivojlangan. Bu rasmlarda qadimgi misrliklarning haqiqiy hayotidan: janglar, shudgor dalalari, bayramlarvabayramlar aks etgan.

Misr xudolari qadimgi Misr xalqining ulkan e'tiqodlari va an'analari tizimidir.Tabiatda ko'rinadigan hamma narsani qadimgi odamlar xudoningko'rinadigangiyofasi sifatida qabul qilishgan: yer, osmon, quyosh, yulduzlar, tog'lar, vulqonlar, daryolar, daryolar, daraxtlar bularning barchasi xudolar bo'lib, ularningtarixigadimgi odamlar tomonidan kuylangan. shoirlar va ularning obrazlari aylanibyurdi haykaltaroshlar. Qadimgi Misr xudolari. Bu eng Misrtarixining tafsilotlari misrliklarning ko'plaridanbiri va gadimgi e'tigodlari gandayrivojlanganligihaqida bilish uchun qiziqarli narsalar, chunki ular keyingi hayotga ko'psarmoyakiritib, ular dafn qilinadigan va boshqa dunyoga sayohat qiladiganengkattaqabrlarni misrliklarning gurdilar. Diniy qadimqi marosimlar kundalikoddiyhayotining bo'lib, tug'ilishdan bir gismi hatto to o'limgacha o'limdankeyingihayotda ularning barcha harakatlari va harakatlarida ildiz otgan. Misrliklarningharbir gishlog va shaharda xudolari bor edi, ular hayotlarida yaqinxudolargasig'inardilar.Misr xudolarining ko'pchiligi yuqori kuchmavjudliginiifodalovchi hayvonlar edi. Masalan, xudo Horus (burgut), xudo Anubis(shogol), xudo Amun (u xudolarning xo'jayini va gadimgi Misr koinotining varatuvchisi)va boshqalar. Ko'pgina zamonaviy rassomlar gadimgi xudolariningtasviridanilhomlanib, ularning suratida rasmlar yaratadilar.

Qadimgi san'atningasosiyxususiyatlari (xususiyatlari). Misr tsivilizatsiyasi yaratuvchisi edi: ajoyibmonumental arxitektura, haykaltaroshlik ajoyib uning rostgo'ylikgo'zal toshportret, realistik mahsulotlar badiiy hunarmandchilik.

1.Tosh me'morchiligining monumentalligi. 2. Haykaltaroshlik portretlarining realizmi va haqqoniyligi umumlashtirish va stilizatsiya bilan uygʻunlashgan. 3.Qadimgi Misr san'atining yorqin xususiyati san'atdagi an'analarga sodiqlikvamuayyan qonunlarga rioya qilish edi. Bunga Qadimgi Misr san'at yodgorliklari katta ko'pligi sabab bo'lgan diniy va kultga ega edi tayinlash. Shuning uchun bu yodgorliklarni yaratuvchilar belgilangan qonunlarga amal qilishga majbur edilar. 4.Eng oddiy tasvir texnikasini kanonlashtirish. Bu misrliklarning diniy e'tiqodlari Misr san'atining birinchi, eng qadimiy yodgorliklarining badiiy ko'rinishiga muqaddas ma'no berganligi sababli sodir bo'ldi. Qadimgi Misr san'atida ibtidoiy san'atdan boshlangan va kanonik bo'lgan birgator konventsiyalar saqlanib qolgan: Ko'rgazmaga ham ko'rinmaydigan narsalar vana hayvonlar tasviri, ammo ma'lum bir sahnada (masalan, suv ostida baliq va timsohlar bo'lishi mumkin). tomoshabinga ham, rassomga ham ko'rinmaydigan, lekin bu sahnada aniq bo'lishi mumkin bo'lgan narsalar va hayvonlarning tasviri (masalan, suv ostidagi baliq va timsohlar). ob'ektni uning qismlarini sxematiksanab o'tishdan foydalangan holda tasvirlash (odatiy tarzda joylashtirilganbarglar to'plami shaklida daraxtlarning barglari yoki alohida patlar ko'rinishidagi qushlarning patlari); turli burchaklardan yasalgan ob'ektlar tasvirlarining bir xil sahnadagi kombinatsiyasi. Masalan, profilda qush, tepada esa dumi tasvirlangan; Inson giyofasini tasvirlashda turli burchaklarning uygʻunligi ham goʻllanilgan: bosh profilda, koʻz old tomonda, yelka old

tomonda, qoʻl va oyoq profilda. Qadimgi Misr uslubining yana bir xususiyati arxitektura va haykaltaroshlikda ta'kidlangan qeometrik shakllardir.

2-rasm. Qadimgi misr mifologik rasimi.

Zamonaviy tomoshabin uchun mifologik sahnalarni tuvallarda tasvirlash odatiy hol bo'lib tuyuladi, ammo bu janrning paydo bo'lishining tarixiy ildizlarini ko'rgan biluvchilar va biluvchilar, rasmdagi qadimgi mifologiya kabi, jahon rassomlarining san'atini alohida hayajon bilan qadrlashadi. Bu davr qadimgi mifologiyaning ertak qahramonlarining hayotiy obrazlari va sahnalarini yaratishga yaqinlashdi.

3-rasm.Qadimgi Misrning mifologik rasmi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

- Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xapqimiz bilan birga quramiz. -Toshkent, Oʻzbekiston, 2017. - 488 b.
- 2. Bahodirovna M. Z. IMPROVING THE METHODOLOGY OF DEVELOPING AESTHETIC CULTURE OF STUDENTS IN FINE ARTS //Academia Repository. 2024. T. 5. №. 2. C. 300-305.
- 3. Bakhadirovna M. Z. Methodology for the Development of Students' Comets of Aesthetic Culture and Creativity //EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION. 2024. T. 4. №. 1. C. 22-26.

- 4. Bahodirovna M. Z. TASVIRIY SAN'AT MASHG'ULOTLARIDA O 'QUVCHILARNING IJODKORLIK KOMETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA TRENINGLARDAN FOYDALANISH //FAN JURNALI TA'LIM VA MADANIYAT. 2024. T. 2. №. 1.
- 5. Kh K. K. THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF THE PORTRAIT GENRE IN AESTHETIC EDUCATION OF V-VIII CLASS STUDENTS OF GENERAL SECONDARY SCHOOLS //American Journal of Pedagogical and Educational Research. 2024. T. 21.
- 6. Khasanovich K. K. DRAWING A HUMAN SKULL IN A PEN DRAWING (nose, ears, eyes, lips) //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. 2021. T. 9. №. 11. C. 121-125.
- 7. Xolboy X. STAGES OF THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF THE TYPE OF "PAINTING" OF FINE ART //Universum: технические науки. 2021. №. 11-5 (92). С. 102-104.
- 8. Raxmonqulov X. B., Botirov M. A., Xurramova N. Y. THE ROLE AND THE PRACTICAL IMPORTANCE OF COMPOSUTION DURING COLOUR DESCRIPTION STUDIES (AS AN EXAMPLE OF DESCRINING HUMAN FEATURE) //Экономика и социум. 2021. №. 1-1 (80). С. 241-244.
- 9. Bobokulovich R. K. INTRODUCTION TO STUDENTS AND ANALYSIS OF VISUAL MEDIA IN FINE ARTS LESSONS //Academia Repository. 2024. T. 5. №. 2. C. 282-287.
- 10. Bobokulovich R. K. FINE ART AND ITS PLACE IN HUMAN SOCIETY //Academia Repository. 2024. T. 5. №. 2. C. 288-293.
- 11.Raxmonqulov X. B., Bekkeldiyeva M. F. Q. TASVIRIY SAN'AT VA UNING MOHIYATI, TUR VA JANRLARI //Oriental Art and Culture. 2022. T. 3. №. 2. C. 540-546.
- 12.Suvanovich T. O. METHODS OF ORGANIZATION IN FINE ARTS LESSONS BASED ON MODERN PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES //American Journal of Pedagogical and Educational Research. 2024. T. 21. C. 106-110.
- 13. Uralovich T. F. Conducting classes on fine arts based on information and communication technologies //International Engineering Journal For Research & Development. 2021. T. 6. C. 3-3.
- 14. Toshpo'Latov F. U. et al. Bolalarni o 'yin texnologiyalari asosida kasb-hunarga qiziqishlarini shakllantirishda rivojlantiruvchi o 'yinlar //Science and Education. 2021. T. 2. №. 4. C. 487-491.
- 15. Uralovich T. F. Conducting classes on fine arts based on information and communication technologies International Engineering Journal For Research & Development.-2021 //T. T. 6. C. 3-3.
- 16. Urolovich T. F. et al. USE OF PERSPECTIVE POSITION AND METRIC ISSUES IN PRACTICAL DRAWING IN DESCRIPTION OF NUMBER LESSONS //Innovative Society: Problems, Analysis and Development Prospects.-2022.-S. C. 41-44.
- 17. Toshpulatov F. U., Norqochkarov R. E. O., Mahmudova K. N. Q. The relationship of folk application art with the science of drawing //Academic research in educational sciences. 2021. T. 2.

- 18. Kholbozorovich K. J., Suvonovich T. O. STUDYING THE IMPORTANCE OF DRAWING AS A PRIMARY TOOL //Journal of Integrated Education and Research. 2023. T. 2. №, 4. C. 14-17.
- 19. Tursunbayevna S. S. THE SUBJECT" FUNDS OF COLOR AND COMPOSITION" IS ONE OF THE IMPORTANT THINGS OF FINE ART EDUCATION //American Journal of Pedagogical and Educational Research. 2024. T. 21. C. 115-119.
- 20. Tursunbaevna S. S. METHODOLOGY OF WORKING GYPSUM CUTTING HEAD SAMPLE //International Multidisciplinary Journal for Research & Development. 2024. T. 11. №. 01.
- 21. Kamilova N. D. A. K. K. FEATURES OF TARGETED DESIGN FOR WOMENS CLOTHING //Confrencea. 2023. T. 5. №. 05. C. 145-148.
- 22. Qizi R. S. A., Rakhmatullayeva U. S., Temirov D. X. Creation of methods of making national costume decorative elements //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. − 2022. − T. 12. − №. 5. − C. 1324-1331.
- 23. Toshbekov O. A. et al. Mechanical and Chemical Processing of Wool Fiber TECHNOLOGY //International Journal on Integrated Education. 2021. T. 4. №. 9. C. 145-146.
- 24. Toshbekov O. A. et al. Mechanical and Chemical Processing of Wool Fiber TECHNOLOGY //International Journal on Integrated Education. 2021. T. 4. №. 9. C. 145-146.
- 25. Karimov O. M. O. TASVIRIY SAN'AT ASARLARINI ISHLASH JARAYONIDA KOMPOZITSIYANING XUSUSIYATLARI //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. 2024. T. 4. № 2. C. 242-248.
- 26. Karimov O. M. O. TASVIRIY SAN'AT ASARLARINI ISHLASH JARAYONIDA KOMPOZITSIYANING XUSUSIYATLARI //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. 2024. T. 4. №. 2. C. 242-248.
- 27. Abdiqadirovich B. M. APPLIED DECORATIVE ART OF THE INDEPENDENT UZBEKAN PEOPLE //Academia Repository. 2024. T. 5. №. 2. C. 294-299.
- 28. Yuldashevich S. S. THE IMPORTANCE OF COMPLETING TASKS USING AUTOCAD GRAPHICS PROGRAM IN DEVELOPING STUDENTS'CREATIVITY //Academia Repository. 2024. T. 5. №. 2. C. 306-313.
- 29. Sattarov S. Y., Turayev X. A. METHODS OF CONSTRUCTING SURFACES ON THE BASIS OF GEOMETRICAL CONDITIONS USING AUTOCAD GRAPHICS SOFTWARE //Education. 2020. T. 1. №. 8.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИΗΦΟΡΜΑЦИЯ ОБ ABTOPE] [AUTHORS INFO]

Safarova Saodat Tursunbayevna, oʻqituvchi [Сафарова Саодат Турсунбаевна, учитель], [Saodat T. Safarova, teacher]; manzil: Oʻzbekiston, 117036, Surxandaryo, Termiz, A.Donish koʻchasi 18 uy [адрес: Узбекистан, 117036, Сурхандарьинская, Термезская, Ул. А.Дониш, дом 18], [address: Uzbekistan, 117036, Surkhandarya, Termezskaya, A. Str.Donish, house 18];

Original peper

DOI:10.24412/2992-9024-2024-2-118-125

BADIIY ASAR KOMPOZITSIYASI VA ESKIZLARINI YARATISH.

© A.T. Ermuminov^{1⊠}

¹Termiz davlat universitetuti, Termiz, Oʻzbekiston

Annotatsiya

KİRİSH: ushbu maqolada dunyodagi Hozirgi vaqtda tasviriy san'at fanini oʻqitishning nazariy va metodik asoslarini ishlab chiqish va uni maktablarda "Baddiy asar kompozitsiyas va eskizlarni yaratish" mavzusida amalda qoʻllash, yangi yoʻllari, shakli,mazmuni hamda oʻqitishda yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanish olishingiz mumkin.

MAQSAD: maqsad, yaratayotgan kompozitsiya va eskizlarning nima uchun yaratilayotganligini belgilaydigan muhim bir faktordir. Maqsad qo'ng'iroq, izoh, qo'llanish, ko'rish yoki boshqa maqsadlar bo'lishi mumkin. Har bir maqsadning yo'qligi va rivojlanishining usul va vositasini tanlash juda muhimdir. Maqsadga mos keladigan vosita va usulni tanlash, maqsadni etkazishni yengillashtiradi.

MATERIALLAR VA METODLAR: bu maqolalar hozirgi vaqtda Kompozitsiya va eskizlarni yaratishda muhim bo'lgan materiallar va metodlar turli bo'lishi mumkin. Bu, sizning yaratish uslubingiz, maqsadingiz va vositalaringizga bog'liq. Ammo umumiy ravishda, quyidagi materiallar va metodlar ko'p ishlatiladi Qalam va rasm qog'ozlari: Klassik usul. Bu qalam, pastel, akvarel, qog'oz yoki kartondan iborat bo'lishi mumkin. Bu metod, chizish, rasm qilish va grafikani olish uchun ishlatiladi.

MUHOKAMA VA NATİJALAR: mazkur maqolada tasviriy san'at darslarida yaratgan kompozitsiya va eskizlarni baham maqsadlarga mos kelish va ularning samaradorligini baholash uchun muhimdir. Bu bosqichda quyidagi yo'l harakatlarni o'tkazishingiz mumkin yaratgan kompozitsiya va eskizlarni muhokama qilish uchun, ularga doimiy va obyektiv fikrlar olish juda muhimdir. Bu fikrlar tasvirlar bilan bog'liq bo'lishi kerak, masalan, kompozitsiyadagi tasvirlar, ranglar, tarz va qatlamalar to'g'risidagi fikrlar bayon etilgan. Bu jarayon, sizning yaratish uslubingizni, mahoratingizni va yaratgan ishingizni rivojlantirish uchun juda muhimdir. Muhokama va natijalar sizni yangi maqsadlar va o'zgarishlar qilish uchun navbatdagi qadamga yo'naltiradi.

XULOSA: bu kategoriyada, kompozitsiya va eskizlarnini yaratishda foydalanadigna materiallar va metodlar ko'rib chiqildi. Bu uning asosiy qismidir, chunki bu qatorda ko'rsatilgan usullar va vositalar, yaratilayotgan ishning sifati va shaki vaziyati asosiy sablonlashni taminlaydi. Ishni yaratishda asos rol oynaydi. Maqsad oldingi kategoriyalarda korsatilgan material va metodlarnini qollashni, yoki ishni qanday shaklda yaratishni aniqlashni, amo ham aniqlik bilan maqsad mahmudiyatini tariflaydi

Kalit soʻzlar: kompozitsiya, tasviriy san'at, eskiz, dizayni, yangiliklarni, rasm chizish, hayoliy obrazlar, surxondaryo kashtasi, tasviri, mifologik obrazlar.

Iqtibos uchun: Ermuminov A.T. Badiiy asar kompozitsiyasi va eskizlarini yaratish.. //Inter education & global study. 2024. № 2.C. 118–125. doi:10.24412/2992-9024-2024-2-118-125

СОЗДАНИЕ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ КОМПОЗИЦИЙ И ЭСКИЗОВ

© А.Т. Ермуминов^{1⊠}

¹Термезский государственный университет, Термез, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье представлены развитие теоретических и методических основ преподавания изобразительного искусства в мире и их практическое применение в школах по теме «Создание художественных композиций и эскизов», новые способы, формы, содержание и преподавание. В этой статье вы сможете использовать новые педагогические технологии.

ЦЕЛЬ: цель – важный фактор, определяющий, для чего создаются композиции и эскизы. Целью может быть звонок, комментарий, использование, просмотр или другие цели. Очень важно выбрать метод и средства достижения и развития каждой цели. Выбор правильного инструмента и метода облегчит достижение цели.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в этих изделиях могут быть разные материалы и методы, которые важны при создании композиций и эскизов на данный момент. Это зависит от вашего стиля творчества, целей и инструментов. Но в целом часто используются следующие материалы и методы: Карандаш и бумага для рисования: Классический метод. Это может быть карандаш, пастель, акварель, бумага или картон. Этот метод используется для рисования, живописи и получения графики.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: в этой статье важно поделиться композициями и эскизами, которые вы создаете на уроках рисования для достижения поставленных целей, и оценить их эффективность. На этом этапе вы можете осуществлять следующие действия по обсуждению созданных вами композиций и эскизов, очень важно получать постоянную и объективную обратную связь по ним. Эти идеи должны быть связаны с изображениями, например, излагаются идеи об изображениях, цветах, стиле и слоях в композиции. Этот процесс важен для развития вашего творческого стиля, ваших навыков и ваших творений. Обсуждение и результаты помогут вам определить новые цели и следующие шаги для внесения изменений.

ВЫВОД: в данной категории рассматривались материалы и методы, используемые при создании композиций и эскизов. Это основная ее часть, поскольку методы и инструменты, показанные в этой линии, качество создаваемой работы и состояние сяки обеспечивают базовое нанесение трафарета. Фонд играет роль в создании работы. Цель состоит в том, чтобы сохранить материалы и методы,

указанные в предыдущих категориях, или определить, как создать произведение, а также точно определяет цель цели.

Ключевые слова: композиция, изобразительное искусство, зарисовка, дизайн, новость, рисунок, фантазийные образы, сурхандарьинская вышивка, образ, мифологические образы.

Для цитирования: Ермуминов А.Т. Создание художественных композиций и эскизов // Inter education & global study. 2024. № 2.С. 118–1125. doi:10.24412/2992-9024-2024-2-118-125

CREATING ARTWORK COMPOSITIONS AND SKETCHES

© Abdijabbar T. Ermuminov¹⊠

¹Termez State University, Termez, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this article presents the development of the theoretical and methodological foundations of teaching fine arts in the world and their practical application in schools on the topic "Creating artistic compositions and sketches", new methods, forms, content and teaching. In this article you will be able to use new pedagogical technologies.

AIM: purpose is an important factor in determining why compositions and sketches are created. The purpose may be to call, comment, use, view, or other purposes. It is very important to choose the method and means of achieving and developing each goal. Choosing the right tool and method will make it easier to achieve your goal.

MATERIALS AND METHODS: these products may have different materials and methods that are important when creating compositions and sketches at the moment. It depends on your creative style, goals and tools. But in general, the following materials and methods are often used: Pencil and drawing paper: Classic method. It can be pencil, pastel, watercolor, paper or cardboard. This method is used for drawing, painting and producing graphics.

DISCUSSION AND RESULTS: in this article, it is important to share the compositions and sketches you create in art lessons to achieve your goals and evaluate their effectiveness. At this stage, you can carry out the following actions to discuss the compositions and sketches you have created, it is very important to receive constant and objective feedback on them. These ideas should be related to the images, such as ideas about images, colors, style, and layers in a composition. This process is important for developing your creative style, your skills and your creations. The discussion and results will help you identify new goals and next steps for making changes.

CONCLUSION: this category examined materials and methods used to create compositions and sketches. This is the main part of it, as the techniques and tools shown in this line, the quality of the work created and the condition of the shaki provide basic stenciling. The foundation plays a role in creating the work. The goal is to retain the materials and techniques identified in the previous categories, or to determine how to create a work, and also clearly defines the purpose of the goal.

Key words: composition, fine art, sketch, design, news, drawing, fantasy images, Surkhandarya embroidery, image, mythological images.

For citation: Abdijabbar T. Ermuminov. (2024) 'Creating artwork compositions and sketches', Inter education & global study, (2), pp. 118–125. (In Uzbek). doi:10.24412/2992-9024-2024-2-118-125

Ushbu magolada muammoli vaziyat fikrlash va tasavvurni faollashtirish vositasi bo'lib xizmat qiladi va maktab o'quvchilarini tadqiqotchi sifatida his qilishlariga yordam beradi. O'vin va mashqlar ham rangshunoslik darslarining airalmas gismiga aylanishi kerak. O'qituvchilar tajribasini umumlashtirish shuni ta'kidlashga imkon nima beradi asl vazifalar talabalar tomonidan katta qiziqish va ishtiyoq bilan qabul qilinadi. Masalan, "rangli dog'lar bilan ta'm yoki hidni, hozirgi holatini yoki quvonch, og'riq va hokazolarni tasvirlash" kabi vazifalar. Turli xil haş haşlardan tashkil topgan rangli nuqta - "g'isht", "vals" va boshqalar. ko'plab uyushmalarning paydo bo'lishiga olib keladi. Badiiy tasvirni yaratish vositasi ham go'zal tuzilish, ham rangli dog'larning kombinatsiyasi bo'lishi mumkin. O'gitish usullari ta'lim jarayonining eng muhim tarkibiy qismlaridan biridir. Tegishli holda usullari tadbirlar o'gitishning magsad va vazifalarini amalga oshirish, o'guvchilar tomonidan o'guv materialining ma'lum mazmunini o'zlashtirishiga erishish mumkin emas. usullari, Rassomlik maktabi tomonidan qo'llaniladigan bu landshaft qiyofasini o'rganish, shaxsning ichki dunyosini o'rganish va tasvirlash, tasviriy tasvirni adabiy tasvir bilan yaqinlashtirish, asl rus madaniyatini aks ettirishga e'tibor beradi. Bu usullarning asosini tabiatdan kuzatish, nusxalash va ishlash tashkil etadi. Tabiiy usul akademik rangtasvirni o'zlashtirish amaliyotida asosiy usul sifatida saqlanib qolgan bo'lib, uning o'ziga xos xususiyatlari aniq fikrni ifodalash vositasi sifatida tasviriy tasvirlash sohasida murakkab bilim va amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishdir. Rang haqida gapirganda, biz ko'pincha issiq yoki sovuq soyalar haqida eshitamiz. Bu yerda hamma narsa aniq ko'rinadi, lekin keling, tushunaylik. Ranglarni bir-biri bilan birlashtirish qobiliyati nafaqat rang bilan professional ravishda ishlaydigan odamlar (rassomlar, dizaynerlar, bo'yanish san'atkorlari), balki har bir inson uchun ham muhimdir.Axir, har kuni ertalab hammamiz shkafni ochamiz va nima kiyishni tanlaymiz, biz uyni ta'mirlaymiz va devor qog'ozi va divan rangini tanlaymiz. Va bu faqat eng aniq misollar. Ranglar bilan shug'ullanayotganda, ranglar o'zaro ta'sirlashganda o'z soyalarini o'zgartirishini, turli xil aks ettirishni va bir-biriga kuchli ta'sir ko'rsatishini doimo yodda tutishingiz kerak. Rasmdagi ranglarning bunisbati va o'zaro ta'siri rang deb ataladi. Issiq ranglarga qizil, to'q sariq, binafsha, sariq, yashil-sariq kiradi. Sovuq ranglar an'anaviy ravishda ko'k, binafsha, ko'k-yashil deb ataladi. Issiq ranglar odatda ijobiy his-tuyg'ularni uyg'otadi, iliq muhit yaratadi, sovuq soyalar, aksincha, tinchlantiradi, q'amqin, o'ychan kayfiyatga moslashadi.

Rasmlarda odatda issiq ranglar oldingi, sovuq ranglar esa fonga joylashtiriladi. Bu issiq ranglarning faolroq bo'lishi va birinchi navbatda ko'z tomonidan idrok etilishi bilan bog'liq. Ta'lim shakllari nafaqat ma'lum bilim, ko'nikma va ko'nikmalarni shakllantirishga, balki bolalarning e'tiborini jalb qilish, ijodkorlikka qiziqishini oshirishga, ularning hissiy va estetik

xususiyatlarini uyg'otishga qaratilgan bo'lishi kerak. munosabat voqelik ob'ektlari va hodisalari, chizish jarayoni va natijalar uning ijodkorlik.Rasmda men ushbu usuldan foydalanganman.

Masalan, oʻquvchilar "Anubis" kartinasidagi bosh qahramonimning xayoliy qiyofasi bilan bir qatorda uchburchak kompozitsiya va issiq rang berishning ma'nosini ham tushuna oladilar. Tarix darslarida maktab oʻquvchilari Qadimgi Misr va Qadimgi Misr xudolari haqida ham bilib olishlari mumkin edi.

Zamonaviy san'at ijodning kognitiv va sof badiiy jihatlarining uyg'unligi bilan ajralib turadi. Bu san'at asarlarida ma'lum bir davr odamlarining madaniy saviyasi aks etadi. Bu nafaqat yashashga yordam beradi, balki didini ham shakllantiradi: badiiy qarashni charxlaydi, rang, ritm tuygʻusini tarbiyalaydi, asar maqsadini, tasvirini tushunishga oʻrgatadi. xilma-xil shakllari ekologik haqiqat shartli, haykalcha, planar, bezakli tasvirlar. Shakllarning ifodali siluetlarini izlash rasmning oʻziga xos vazifalaridan biridir. Rassomlikda siluet ustida ishlash tabiiy mahsulotlar detallari shakllarining ifodali siluetlarini topishni ham, tasviriy tasvirning ekspressiv detallarini topishni ham nazarda tutadi. Talabalarning e'tibori ham jalb qilinadi ifodali qismni topish zarurati, siluet va plastika nuqtai nazari.

Misr go'zalligi dunyo bo'ylab rassomlarko'pchilik tomonidan illhomlantirgan. Turli davrlarda ba'zi ijodkorlar musiqiy kompozitsiyalar yaratdilar, boshqalari she'rlar yozdilar, rassomlar Misr go'zalligini xolstda tasvirlashga harakat gilishdi.

Qadimgi Misr san'ati turlicha bo'lib, o'zining ko'p asrlik tarixi davomida ma'lum bir tarixiy davr bilan bog'lig bir gator o'zgarishlarni boshdan kechirgan. Qadimgi Misrdagi barcha tasvirlar chizilmagan. Tosh yuzasi bo'yash uchun tayyorlanayotgan edi tepada yumshoqroq qips qatlami bo'lgan qo'pol axloqsizlik qatlami, keyin ohaktosh va bo'yoq ko'proq yotqizilgan silliq. Miflar ko'pincha Misr matnlari va san'ati, hikoyalari va diniy materiallarda tasvirlangan gimlar dafn matnlari, shuningdek, ibodatxonalar dizaynida. Ushbu manbalar kamdan-kam hollarda afsonaning to'liq hisobini o'z ichiga oladi va ko'pincha tasvirlaydi faqatqisqacha parchalar. Men o'z ishimda Anubisning "O'lim xudosi" yoki "O'liklarning keyingi hayotga yo'lboshchisi" obrazini chizganman. Xolstda men uning ma'lum bir obrazini yaratishga harakat qildim va eskizni yaratish jarayonida chizilgan har bir detalni o'ylab ko'rdim. Men mavzusini tanladim, chunki u haqidagi hikoyalardagi Anubis obrazidan ilhomlanganman, shuningdek, Misr haqidagi tarixiy filmlarni tomosha qilishdan oldin.Anubis gadimgi Misr san'atida eng ko'p ifodalangan xudolardan biri.Sulola davrining boshida u sof hayvon qiyofasida, odatda qora bo'ri sifatida tasvirlangan. Anubisning qora rang xarakteristikasi bo'rining haqiqiy rangiga mos kelmadi. U bir nechta ramziy ma'noga ega edi. Shuningdek, unumdor nil loyining rangi bo'lgan qora rang misrliklar nazarida unumdorlik va o'limdan keyin qayta tug'ilish ehtimoli bilan bog'lig edi.

Rasmda Anubisning mening ko'zim bilan qanday ko'rinishi haqidagi g'oyam (tasavvur) ko'rsatilgan. Rang berish iliq soyalarda ishlab chiqilgan, chunki Misr deganda, darhol boshimizda oltin rangdagi rasm paydo bo'ladi. Men suratda shunday obrazni yetkazmoqchimanki, odamlar mening ishimni koʻrib, ilhomlanib, iliq tuygʻuga ega boʻlsin. Asarning amaliy ahamiyati berilgan mavzuni ijodiy amalga oshirishda, koʻp asrlar davomida koʻplab ijodkorlarni ilhomlantirgan obraz yaratishdadir. Ish ichki bezatish sifatida xizmat

qilishi mumkin, anashuningdek ko'rgazmalarda ishtirok etish. maqolaning ijodiy g'oyasini ochib beradi.Bu ishning maqsadi ta'lim muassasalarida tasviriy san'at darsida xayoliy obraz tushunchasini o'quvchilarga yanada tushunarliroq shaklda yetkazishdan iborat.

Rasm ustida ishlayotganda, avvalo taqdim etilgan tasvirdan eskizlar yaratishingiz kerak, bu rasm yaratishda muhim birinchi qadamdir. Fikrni bayon qilib, taxminiy formatga qaror qildi rasmlar, siz eskizlar uchun kompozitsion qidiruvni boshlashingiz mumkin. Dastlab, eskizlar qo'pol tonal yoki chiziqli chizmalar kabi ko'rinadi, ammo ular kelajakdagi kompozitsiyani va rasm formatiga qadar elementlarning tuzilishini aniqlaydi. Bunday eskizlarning bir qatorini chizib, rassom o'zining ijodiy g'oyasiga mos keladigan eng qiziqarli variantni tanlaydi. Shunday qilib, syujetni, kompozitsiyaning asosiy elementlarini va formatini aniqlagandan so'ng, kompozitsiyaning yakuniy versiyasini tasdiqlash kerak edi, bu quyidagi printsiplarga mos kelishi kerak:

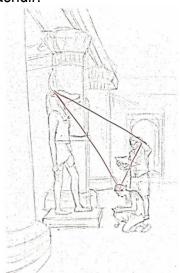
- 1. Kompozitsiyaning yaxlitligi mavjudligi, ya'ni. uning bo'linmasligi va idrokning yaxlitligi;
 - 2. Ikkilamchining asosiyga bo'ysunishi;
 - 3. Kompozitsiyaning barcha qismlarining muvozanati;
 - 4. O'qish rejalari: old, o'rta va uzoq.

Keyinchalik neftda bir nechta etyud-eskizlar yaratildi, yordamchi material va mos kompozitsion tizimni muvaffaqiyatli hal qilish uchun maslahat bo'lgan.

Shuningdek, gavda va imo-ishoralarda ham o'zgarishlar yuz berdi. Rasmning kompozitsiyasi uchun rasmning g'oyasi va rangiga mos keladigan mos ramka ham sotib olindi. Kompozitsiya - bu badiiy asarning qurilishi, asarning barcha qismlarini mazmuni va janriqa ko'ra bir butunlikka bog'lashdir.

1. Kompozitsiya

2. Uchburchak kompozitsiyasi

3. Yakuniy bosqich tafsilotlari

Uchburchak shaklida kompozitsion yechim va kompozitsiyani topish. Uchburchak kompozitsiyada "mustahkam poydevor" va barqarorlik, shuningdek, balandlik va quvvat mavjud. Misr piramidalari ming yillar davomida turgan, boshqa turdagi mustahkam binolar

esa changga aylangan. Quyidagi rasmda men shakllarni juda qasddan joylashtirdim, shunda uchburchak yoki piramidal kompozitsiya aniq ko'rinadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

- 1. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xapqimiz bilan birga quramiz. Toshkent, Oʻzbekiston, 2017. 488 b.
- 2. Bahodirovna M. Z. IMPROVING THE METHODOLOGY OF DEVELOPING AESTHETIC CULTURE OF STUDENTS IN FINE ARTS //Academia Repository. 2024. T. 5. №. 2. C. 300-305.
- 3. Bakhadirovna M. Z. Methodology for the Development of Students' Comets of Aesthetic Culture and Creativity //EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION. 2024. T. 4. №. 1. C. 22-26.
- 4. Bahodirovna M. Z. TASVIRIY SAN'AT MASHG'ULOTLARIDA O 'QUVCHILARNING IJODKORLIK KOMETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA TRENINGLARDAN FOYDALANISH //FAN JURNALI TA'LIM VA MADANIYAT. 2024. T. 2. №. 1.
- 5. Kh K. K. THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF THE PORTRAIT GENRE IN AESTHETIC EDUCATION OF V-VIII CLASS STUDENTS OF GENERAL SECONDARY SCHOOLS //American Journal of Pedagogical and Educational Research. 2024. T. 21.
- 6. Khasanovich K. K. DRAWING A HUMAN SKULL IN A PEN DRAWING (nose, ears, eyes, lips) //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. 2021. T. 9. №. 11. C. 121-125.
- 7. Xolboy X. STAGES OF THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF THE TYPE OF "PAINTING" OF FINE ART //Universum: технические науки. 2021. №. 11-5 (92). С. 102-104.
- 8. Raxmonqulov X. B., Botirov M. A., Xurramova N. Y. THE ROLE AND THE PRACTICAL IMPORTANCE OF COMPOSUTION DURING COLOUR DESCRIPTION STUDIES (AS AN EXAMPLE OF DESCRINING HUMAN FEATURE) //Экономика и социум. 2021. №. 1-1 (80). С. 241-244.
- 9. Bobokulovich R. K. INTRODUCTION TO STUDENTS AND ANALYSIS OF VISUAL MEDIA IN FINE ARTS LESSONS //Academia Repository. 2024. T. 5. №. 2. C. 282-287.
- 10. Bobokulovich R. K. FINE ART AND ITS PLACE IN HUMAN SOCIETY //Academia Repository. 2024. T. 5. №. 2. C. 288-293.
- 11. Raxmonqulov X. B., Bekkeldiyeva M. F. Q. TASVIRIY SAN'AT VA UNING MOHIYATI, TUR VA JANRLARI //Oriental Art and Culture. 2022. T. 3. №. 2. C. 540-546.
- 12. 12. Suvanovich T. O. METHODS OF ORGANIZATION IN FINE ARTS LESSONS BASED ON MODERN PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES //American Journal of Pedagogical and Educational Research. 2024. T. 21. C. 106-110.
- 13. Uralovich T. F. Conducting classes on fine arts based on information and communication technologies //International Engineering Journal For Research & Development. 2021. T. 6. C. 3-3.

- 14. Toshpo'Latov F. U. et al. Bolalarni o 'yin texnologiyalari asosida kasb-hunarga qiziqishlarini shakllantirishda rivojlantiruvchi o 'yinlar //Science and Education. 2021. T. 2. №. 4. C. 487-491.
- 15. Uralovich T. F. Conducting classes on fine arts based on information and communication technologies International Engineering Journal For Research & Development.-2021 //T. T. 6. C. 3-3.
- 16. Urolovich T. F. et al. USE OF PERSPECTIVE POSITION AND METRIC ISSUES IN PRACTICAL DRAWING IN DESCRIPTION OF NUMBER LESSONS //Innovative Society: Problems, Analysis and Development Prospects.-2022.-S. C. 41-44.
- 17. Toshpulatov F. U., Norqochkarov R. E. O., Mahmudova K. N. Q. The relationship of folk application art with the science of drawing //Academic research in educational sciences. 2021. T. 2.
- 18. Kholbozorovich K. J., Suvonovich T. O. STUDYING THE IMPORTANCE OF DRAWING AS A PRIMARY TOOL //Journal of Integrated Education and Research. 2023. T. 2. №. 4. C. 14-17.
- 19. Tursunbayevna S. S. THE SUBJECT" FUNDS OF COLOR AND COMPOSITION" IS ONE OF THE IMPORTANT THINGS OF FINE ART EDUCATION //American Journal of Pedagogical and Educational Research. 2024. T. 21. C. 115-119.
- 20. Tursunbaevna S. S. METHODOLOGY OF WORKING GYPSUM CUTTING HEAD SAMPLE //International Multidisciplinary Journal for Research & Development. 2024. T. 11. №. 01.
- 21. Kamilova N. D. A. K. K. FEATURES OF TARGETED DESIGN FOR WOMENS CLOTHING //Confrencea. 2023. T. 5. №. 05. C. 145-148.
- 22. Qizi R. S. A., Rakhmatullayeva U. S., Temirov D. X. Creation of methods of making national costume decorative elements //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. − 2022. − T. 12. − №. 5. − C. 1324-1331.
- 23. Toshbekov O. A. et al. Mechanical and Chemical Processing of Wool Fiber TECHNOLOGY //International Journal on Integrated Education. 2021. T. 4. №. 9. C. 145-146.
- 24. Toshbekov O. A. et al. Mechanical and Chemical Processing of Wool Fiber TECHNOLOGY //International Journal on Integrated Education. 2021. T. 4. №. 9. C. 145-146.
- 25. Karimov O. M. O. TASVIRIY SAN'AT ASARLARINI ISHLASH JARAYONIDA KOMPOZITSIYANING XUSUSIYATLARI //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. 2024. T. 4. №. 2. C. 242-248.
- 26. Karimov O. M. O. TASVIRIY SAN'AT ASARLARINI ISHLASH JARAYONIDA KOMPOZITSIYANING XUSUSIYATLARI //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. 2024. T. 4. № 2. C. 242-248.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ ABTOPE] [AUTHORS INFO]

Ermuminov Abdijabbar Tursunbayevich, oʻqituvchi [**Erминов Абдиджаббар Typcyнбаевич,** учитель], [**Abdijabbar T. Ermuminov**, teacher]; manzil: Oʻzbekiston, 117036, Surxandaryo, Sherobot 18 uy [адрес: Узбекистан, 117036, Сурхандарьинская, Шеробот 18 дом], [address: Uzbekistan, 117036, Surkhandarya, Sherobot 18 houses];

Muassis: Buxoro davlat pedagogika instituti

Jurnal Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2023-yil 08 avgust №-111889-sonli guvohnoma bilan roʻyxatga olingan.

Jurnal Oʻzbekiston Respublikasi OAK Rayosatining 2024 yil 31 yanvardagi 350-son qaroriga asosan pedagogika, san'atshunoslik, psixologiya, fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar roʻyxati" ga kiritilgan https://oak.uz/pages/4802

Jurnal 2023 yilda tashkil etilgan boʻlib 2 oyda bir marta oʻzbek, rus va ingliz tillarida nashr etiladi. Pedagogika, psixolgiya, san'atshunoslik fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan ilmiy jamoatchilikni ilm-fan natijalari bilan tanishtirish; ilm-fan rivojlantirishning dolzarb masalalariga tadqiqotlarining ustuvor yoʻnalishlari doirasida olib borilgan ilmiy ishlarning asosiy natijalari toʻgʻrisida ma'lumot berish; yangi istiqbolli loyihalar va texnologiyalarni joriy etish; ta'lim va tarbiya bilan bogʻliq nazariy va amaliy ishlar; fan va ta'limning innovatsion rivojlanishi; fundamental va amaliy tadqiqotlarni qoʻllab-quvvatlash uchun qulay axborot muhitini yaratishning asosiy ilmiy natijalarini oʻz ichiga oladi. Shuningdek, zamonaviy ta'limning muammo va paradigmalarini oʻrganish, rivojlantirish va amaliyotga tadbiq etish boʻyicha nazariy tavsiyalar berishdan iborat. Nashr qilingan materiallardan Oʻzbekiston Respublikasi hamda xorijning yetakchi olimlari, tadqiqotchi izlanuvchilar foydalanishi koʻzda tutilgan.

UZB

Jurnalning kalit soʻzlari:

Oliy pedagogik ta'lim nazariyasi va amaliyoti; umumiy va maxsus pedagogika, psixologiya va san'atshunoslik; pedagogika va innovatsiya, integratsiya; Oʻzbekiston va xorijiy mamlakatlarning ta'lim tizimi; ta'lim jarayoni; koʻp madaniyatli va mintaqaviy ta'lim; III Renessans, XXI asrdagi ta'lim; ta'lim va tarbiya sohasidagi milliy hamda umuminsoniy qadriyatlar; ta'lim sifatini monitoring qilish; ta'lim dasturlari; oliy, umumiy oʻrta va professional ta'limining davlat ta'lim standartlari; oʻqituvchilarni tayyorlash tizimidagi ta'lim texnologiyalari.

Guvohnoma raqami №-111889 Mas'ul kotib: Mamurova D.I.

Учредитель: Бухарский государственный педагогический институт

Журнал зарегистрирован Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан свидетельством №111889 от 08 августа 2023 года.

Журнал включен в список национальных изданий, рекомендованных для публикации основных научных результатов диссертаций кандидатов на соискание ученой степени доктора философии (PhD), доктора наук (DSc). Согласно решению Президиума ВАК РУз от января 2024 г. №350. По направлении педагогики, искусствоведение психологии https://oak.uz/pages/4802

Журнал был основан в 2023 году и выпускается раз в два месяца на узбекском, русском и английском языках. Он предназначен для ознакомления научного сообщества с результатами научных исследований соискателей ученых степеней доктора философии (PhD) и доктора наук (DSc) в областях педагогики, психологии и искусствоведения. Журнал информирует о ключевых научных достижениях, проводимых в рамках приоритетных направлений исследований, касающихся актуальных вопросов развития науки. Также в нем рассматриваются новые перспективные проекты, технологии и идеи, связанные с инновациями, образованием. воспитанием, а также созданием благоприятной информационной среды для поддержки фундаментальных и прикладных исследований. Журнал также предлагает теоретические рекомендации по изучению, разработке и внедрению современных подходов к образованию. Материалы, опубликованные в журнале, предназначены для ведущих ученых и исследователей из Республики Узбекистан и других стран, и направлены на стимулирование дальнейших исследований, развитие науки и образования.

Ключевые слова журнала:

Теория и практика высшего педагогического образования; общая и специальная педагогика, психология и искусствоведение; педагогика и инновации, интеграция; система Узбекистана зарубежных образовательный образования стран; мультикультурное и региональное образование; образование эпохи Возрождения, XXI веке; национальные и общечеловеческие ценности и ценности в сфере образования и пидотином образования; образовательные воспитания; качества государственные образовательные стандарты высшего, среднего и профессионального образования; образовательные технологии в системе подготовки педагогических кадров.

> Идентификационный номер №-111889 Ответственный редактор: Мамурова Д.И.

Founder: Bukhara State Pedagogical Institute

The journal is registered by the Agency of Information and Mass Communications under the Administration of the President of the Republic of Uzbekistan with certificate No. 111889 dated August 8, 2023.

The journal is included in the list of national publications recommended for publishing the main scientific results of dissertations of candidates for the degree of Doctor of Philosophy (PhD), Doctor of Science (DSc). According to the decision of the Presidium of the Supreme (Higher) Attestation Commission of the Republic of Uzbekistan dated January 31, 2024 No. 350. In the direction of pedagogy, art science and psychology https://oak.uz/pages/4802

The journal was founded in 2023 and is published every two months in Uzbek, Russian and English. It is intended to familiarize the scientific community with the results of scientific research of applicants for the degrees of Doctor of Philosophy (PhD) and Doctor of Sciences (DSc) in the fields of pedagogy, psychology and art history. The journal informs about key scientific achievements carried out within the framework of priority research areas related to topical issues of science development. It also examines new promising projects, technologies and ideas related to education, upbringing, innovation, as well as the creation of a favorable information environment to support fundamental and applied research. The journal also offers theoretical recommendations on the study, development and implementation of modern approaches to education. The materials published in the journal are intended for leading scientists and researchers from the Republic of Uzbekistan and other countries, and are aimed at stimulating further research, the development of science and education.

Keywords of the journal:

The journal, founded in 2023, publishes every two months in Uzbek, Russian, and English. It aims to acquaint the scientific community with the research findings of candidates for Doctor of Philosophy (PhD) and Doctor of Sciences (DSc) degrees in pedagogy, psychology, and art history. The journal highlights significant scientific achievements within priority research areas relevant to current issues in science. It also explores new promising projects, technologies, and ideas in education, innovation, and the creation of a supportive information environment for fundamental and applied research. Additionally, the journal provides theoretical recommendations on studying, developing, and implementing modern educational approaches. Its materials target leading scientists and researchers from Uzbekistan and other countries, aiming to stimulate further research and advance science and education.

> Identification number№-111889 Managing editor: Mamurova D.I.

